

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ
ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Методичні рекомендації

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
В. В. Шаблисто

Дніпро
2026

УДК 343.1
Р 31

*Схвалено Науково-методичною радою
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 9 від 20.05.2026)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Олена Бабікова, директор Науково-дослідного інституту проблем досудового розслідування, доктор юридичних наук, професор;
Євгеній Таранцов, в. о. директора КЗ «Центр соціальної допомоги та підтримки ДОР».

Р 31 Реалізація ветеранської політики: правові, економічні, соціальні та психологічні аспекти : метод. рекомендації / О. С. Юнін, Н. М. Обушенко, О. О. Кулініч ; за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Шаблистого. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2026. 154 с.

ISBN 978-617-560-135-8

Розглянуто питання правового регулювання соціального захисту ветеранів війни в Україні. Зокрема, викладено теорію та практику оскарження постанов військово-лікарських комісій, а також особливості надання психологічної допомоги відповідній категорії громадян.

Видання призначено для фахівців юридичних установ і соціальних служб, а також широкого кола осіб, які цікавляться питаннями соціально-правового захисту ветеранів нинішньої російсько-української війни

ISBN 978-617-560-135-8

© Автори, 2026
© ДДУВС, 2026

ЗМІСТ

Автори	4
Вступ	6
1. Правове регулювання соціального захисту ветеранів війни в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку	7
2. Реалізація ветеранської політики: теоретико-методологічні аспекти	11
3. Міжгалузевий аналіз ефективності забезпечення соціально-трудова прав ветеранів в умовах воєнного стану та європейської правової інтеграції	21
4. Реалізація економічної політики: економічні аспекти	61
5. Теорія та практика оскарження постанов військово-лікарських комісій	86
6. Психологічна допомога ветеранам: створення алгоритму психологічного супроводу	91
Додатки	100

АВТОРИ:

Олександр ЮНІН, проректор Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Володимир ШАБЛИСТИЙ, директор Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Максим ПОЧТОВИЙ, заступник директора Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший дослідник.

Антон СМІРНОВ, президент Університету медицини та соціальних наук, доктор юридичних наук, доцент.

Світлана НІКОЛАЙЧУК, суддя Дніпропетровського адміністративного окружного суду, доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін та публічного управління, кандидат юридичних наук, доцент.

Ольга КУЛІНІЧ, завідувач кафедри теорії держави та права Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

Ірина ШИЛО, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ.

Володимир КИЯН, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Наталія ОБУШЕНКО, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.

Артем ФОРМАЛЬОВ, консультант юридичної клініки «Істина» Дніпровського державного університету внутрішніх справ, ветеран російсько-української війни.

Валентин М'ЯЧИН, професор кафедри соціально-економічних дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор.

Наталія ПРОТОПОПОВА, т.в.о. завідувача кафедри соціально-економічних дисциплін Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Дар'я ЛАВРЕНКО, старший викладач кафедри теорії держави та права Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор філософії з права.

Олексій ШЕВЯКОВ, професор кафедри психології та педагогіки Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор.

ВСТУП

Сучасний етап державотворення в Україні відзначається глибокими соціально-правовими трансформаціями, які зумовлені умовами воєнного стану, тривалим збройним конфліктом та необхідністю переосмислення ролі держави у забезпеченні прав людини. У цьому контексті особливого значення набуває формування цілісної, ефективної та науково обґрунтованої державної політики щодо осіб, які брали участь у захисті суверенітету та територіальної цілісності держави. Ветерани війни поступово трансформуються у вагому соціальну групу, правовий статус якої безпосередньо пов'язаний із рівнем реалізації принципу верховенства права, а також із здатністю держави забезпечувати належний баланс між декларативністю прав та їх фактичним втіленням.

Ефективність механізму реалізації ветеранської політики повинна оцінюватися через призму реального забезпечення соціально-трудоових прав ветеранів, рівня їх соціальної інтеграції та відповідності національної правової системи європейським стандартам. Саме такий підхід дозволяє забезпечити не лише формальне закріплення прав, але й їх повноцінну реалізацію в умовах сучасних викликів розвитку української держави.

1. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВETERANІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Соціальний захист ветеранів війни є одним із ключових напрямів державної політики України, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану та триваючої збройної агресії. Значне збільшення кількості осіб, які брали безпосередню участь у бойових діях, обумовлює необхідність удосконалення існуючих механізмів соціального забезпечення, а також формування нових підходів до їх інтеграції у мирне життя.

Ветерани війни становлять особливу соціальну групу, яка потребує підвищеного рівня державної підтримки, зумовленого як фізичними, так і психологічними наслідками участі у бойових діях. У цьому контексті держава зобов'язана забезпечити не лише належний рівень матеріального забезпечення, а й створити умови для реалізації їх конституційних прав, зокрема права на працю, житло, медичну допомогу та соціальну адаптацію.

Актуальність дослідження обумовлюється також трансформацією підходів до соціальної політики, що проявляється у впровадженні нових інструментів державної підтримки, таких як житлові та освітні ваучери, компенсаційні механізми для роботодавців, цифровізація адміністративних процедур через електронні сервіси. Це свідчить про поступовий перехід від переважно пільгової моделі до більш гнучкої, адресної та економічно обґрунтованої системи соціального забезпечення.

Особливої уваги потребує питання забезпечення прав ветеранів, які одночасно є внутрішньо переміщеними особами, оскільки вони стикаються з подвійними соціальними ризиками – втратою житла, роботи, соціальних зв'язків тощо. У зв'язку з цим важливим є аналіз ефективності чинних механізмів державної підтримки та визначення напрямів їх удосконалення.

Конституційною основою відповідних правовідносин є положення ст. 46 Конституція України, відповідно до яких *«громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом...»* [1]. Зазначена норма визначає загальні засади державної політики у сфері соціального забезпечення, у тому числі щодо ветеранів війни як особливої соціальної категорії. Водночас, незважаючи на належне нормативне закріплення права на соціальний захист, його реалізація у сучасних умовах залишається ускладненою низкою факторів, серед яких недостатній рівень фінансування соціальних програм, значне навантаження на державний бюджет в умовах воєнного стану, а також недосконалість механізмів практичного впровадження передбачених гарантій.

Спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює правовий статус

ветеранів та систему їх соціальних гарантій, є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (далі – Закон). Відповідно до ст. 12 цього Закону учасникам бойових дій надається розгалужена система соціальних гарантій, що охоплює як медичне, так і житлово-побутове забезпечення. Зокрема, законодавством передбачено право на безоплатне отримання лікарських засобів за рецептами лікарів, першочергове медичне обслуговування та диспансеризацію, а також виплату допомоги по тимчасовій непрацездатності у повному розмірі незалежно від страхового стажу. Водночас значна частина пільг спрямована на забезпечення належних житлових умов, включно з 75 % знижки на оплату житлово-комунальних послуг, першочергове забезпечення житлом осіб, які потребують поліпшення житлових умов, а також право на отримання земельних ділянок для індивідуального будівництва. Крім того, передбачено право на безоплатний проїзд усіма видами міського та приміського транспорту, що забезпечує належний рівень соціальної мобільності ветеранів. Статті 13–16 цього Закону визначають додаткові гарантії для осіб з інвалідністю внаслідок війни, учасників війни та осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною. Водночас практика реалізації зазначених пільг свідчить про наявність певних проблем, зокрема обмежену доступність медичних послуг у окремих регіонах, затримки у наданні соціальних виплат, а також формальний характер окремих гарантій, що знижує рівень їх ефективності [2].

Важливим елементом соціального забезпечення ветеранів є реалізація їх житлових прав, що передбачає як надання житлових приміщень, так і альтернативні форми державної підтримки. Законодавство України закріплює право ветеранів на першочергове забезпечення житлом, а також на отримання пільг у сфері житлово-комунального забезпечення. Конкретизація зазначених гарантій здійснюється у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема постанові Кабінету Міністрів України № 719 від 19 жовтня 2016 року, якою визначено порядок надання грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення [4].

Особливого значення набуває забезпечення житлових прав ветеранів, які одночасно мають статус внутрішньо переміщених осіб. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2025 р. № 1176 запроваджено механізм надання допомоги для вирішення житлового питання окремим категоріям внутрішньо переміщених осіб, що проживали на тимчасово окупованих територіях. Особливістю зазначеного механізму є використання інституту житлового ваучера, який визначається як електронний платіжний інструмент, що надає можливість фінансування придбання об'єкта житлової нерухомості, у тому числі шляхом інвестування у будівництво або погашення зобов'язань за іпотечним кредитом [8].

Отримувачами такої допомоги є, зокрема, учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни з числа внутрішньо переміщених осіб, що підтверджує спрямованість даного механізму на підтримку саме ветеранів, які одночасно мають статус «внутрішньо переміщена особа». Допомога надається

одноразово у формі житлового ваучера у розмірі до 2 млн гривень, що може бути використаний виключно на придбання житла або вирішення пов'язаних із цим фінансових зобов'язань.

Важливою особливістю правового регулювання є встановлення чітких умов отримання допомоги, зокрема вимоги щодо відсутності у власності житлової нерухомості (*за визначеними винятками*), відсутності попередньо отриманої державної компенсації за житло, а також підтвердження статусу внутрішньо переміщеної особи. Надання допомоги здійснюється через електронні сервіси, зокрема засобами Порталу «Дія», з подальшим розглядом заяв спеціально утвореними комісіями.

Також треба зазначити, що особи, які одночасно мають статус ветерана війни та внутрішньо переміщеної особи, перебувають у більш уразливому становищі, оскільки поєднують у собі декілька соціальних ризиків. Водночас чинне законодавство не передбачає комплексного підходу до їх підтримки, що потребує подальшого вдосконалення державної політики у цій сфері.

Ще одним важливим напрямом державної політики є забезпечення професійної адаптації ветеранів та їх інтеграції у сферу зайнятості. Правове регулювання зазначених відносин здійснюється на підставі Закон України «Про зайнятість населення», який визначає систему гарантій сприяння працевлаштуванню. Зокрема, відповідно до ст. 14 встановлюються додаткові гарантії у працевлаштуванні для окремих категорій громадян, включаючи ветеранів війни, тоді як ст. 26 передбачає застосування економічних стимулів для роботодавців у вигляді компенсацій, зокрема відшкодування витрат на оплату праці або єдиного соціального внеску [3].

Важливим інструментом інтеграції ветеранів у ринок праці є механізм професійного навчання та перекваліфікації, передбачений цим Законом. У цьому контексті значну роль відіграє інститут ваучерів на навчання, запроваджений постановою Кабінету Міністрів України № 207 від 20 березня 2013 року, який забезпечує фінансування здобуття нової професії або підвищення кваліфікації за рахунок державних коштів та сприяє підвищенню конкурентоспроможності ветеранів на ринку праці [5].

Суттєвим елементом державної політики у сфері зайнятості є також застосування компенсаційних механізмів для роботодавців. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України № 331 від 20 березня 2022 року передбачає компенсацію витрат роботодавцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб, до яких можуть належати ветерани [6]. Постанова Кабінету Міністрів України № 893 від 22.08.2023 встановлює механізм компенсації витрат за облаштування робочих місць для осіб з інвалідністю, що у сукупності сприяє підвищенню рівня їх зайнятості та створенню належних умов праці [7].

Отже, система соціального забезпечення ветеранів в Україні має комплексний характер та включає широкий спектр правових і організаційних механізмів, спрямованих на забезпечення їх соціальних, житлових, трудових та освітніх прав. Водночас, попри наявність розвиненої нормативної бази,

ефективність її реалізації залишається недостатньою, що обумовлено як об'єктивними економічними труднощами в умовах воєнного стану, так і недосконалістю окремих механізмів державної політики.

Особливої уваги потребують питання забезпечення житлом, працевлаштування та психологічної реабілітації ветеранів, а також формування комплексного підходу до підтримки осіб, які одночасно мають статус ветеранів і внутрішньо переміщених осіб. У зв'язку з цим подальший розвиток державної політики має бути спрямований на підвищення ефективності існуючих інструментів соціального забезпечення, їх адаптацію до сучасних викликів та забезпечення реальної, а не декларативної реалізації прав ветеранів.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закон України від 22 жовтня 1993 р. № 3551-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 45. Ст. 425.
3. Про зайнятість населення : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 24. Ст. 243.
4. Питання забезпечення житлом деяких категорій осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також членів їх сімей : Постанова Кабінету Міністрів України № 719 від 19.10.2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 84.
5. Про затвердження Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності осіб на ринку праці : Постанова Кабінету Міністрів України № 207 від 20.03.2013. *Офіційний вісник України*. 2013. № 26. Ст. 859.
6. Деякі питання надання компенсації роботодавцю витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України № 331 від 20.03.2022. *Урядовий кур'єр*. 2022.
7. Деякі питання надання компенсації фактичних витрат за облаштування робочих місць/місць провадження діяльності для осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України № 893 від 22.08.2023. *Офіційний вісник України*. 2023.
8. Деякі питання надання допомоги для вирішення житлового питання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України № 1176 від 22.09.2025.

2. РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Концептуально-правові засади та принципи формування державної ветеранської політики

У доктринальному вимірі державна ветеранська політика розглядається як системне явище, що охоплює сукупність правових, організаційних, соціально-економічних та інституційних механізмів, спрямованих на гарантування прав, свобод та законних інтересів ветеранів. Її зміст не обмежується виключно сферою соціального забезпечення, а включає також питання правового статусу, доступу до правосуддя, реабілітації, освіти, зайнятості та повноцінної інтеграції у цивільне життя [1]. Такий підхід свідчить про багатовимірний характер ветеранської політики, яка одночасно виступає складовою соціальної, правової та гуманітарної політики держави.

В основі сучасної моделі ветеранської політики лежить людиноцентрична концепція, відповідно до якої людина, її життя, здоров'я, честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю. У цьому контексті забезпечення прав ветеранів набуває не лише соціального, але й конституційно-правового значення, оскільки виступає індикатором ефективності функціонування правової держави. Реалізація такого підходу передбачає орієнтацію державної політики на потреби конкретної особи, а не лише на формальне виконання нормативних приписів.

Особливої актуальності зазначені питання набувають в умовах воєнного стану, коли кількість осіб, які отримують статус ветеранів, стрімко зростає. Це зумовлює необхідність переходу від фрагментарних заходів підтримки до довгострокової, стратегічно орієнтованої політики, здатної забезпечити не лише короткострокові соціальні гарантії, але й стійку інтеграцію ветеранів у суспільство [2]. У зв'язку з цим державна ветеранська політика повинна формуватися з урахуванням прогнозованого збільшення навантаження на соціальну сферу та необхідності адаптації інституційної системи до нових викликів.

Концептуальне наповнення державної ветеранської політики розкривається через систему принципів, які визначають її зміст, спрямованість та механізми реалізації. Одним із базових є принцип правової визначеності, що передбачає чіткість, передбачуваність та доступність правових норм, які регулюють статус ветеранів. Відсутність належної визначеності призводить до різного тлумачення законодавства та ускладнює реалізацію прав на практиці.

Не менш важливим є принцип справедливості та пропорційності, який передбачає відповідність обсягу соціальних гарантій реальним потребам ветеранів, а також врахування ступеня їх участі у бойових діях, стану здоров'я та соціального становища. Зазначений принцип забезпечує баланс між можливостями держави та необхідністю гарантування гідного рівня життя осіб, які захищали державу [3].

Принцип інституційної відповідальності держави полягає у покладенні на державні органи обов'язку забезпечувати ефективне функціонування механізмів реалізації прав ветеранів. Йдеться не лише про формальне закріплення прав, а про створення дієвих адміністративних процедур, спроможних забезпечити їх своєчасну реалізацію [3]. У цьому контексті важливого значення набуває належна координація діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічної адміністрації.

Окрему увагу треба приділити принципу комплексності, який передбачає поєднання різних видів підтримки ветеранів – правової, медичної, психологічної, соціальної та професійної. Практика свідчить, що ізольовані заходи не здатні забезпечити ефективну реабілітацію та адаптацію ветеранів, тоді як інтегрований підхід дозволяє досягти більш стійких результатів [3].

Важливим також є принцип соціальної інтеграції, який орієнтує державну політику на створення умов для активної участі ветеранів у суспільному житті, реалізації їх професійного потенціалу та забезпечення економічної самостійності. Реалізація цього принципу передбачає розвиток програм зайнятості, професійної перепідготовки та підтримки підприємницької діяльності [6].

Аналіз практики реалізації державної ветеранської політики в Україні свідчить про наявність певного розриву між нормативним закріпленням прав та їх фактичним забезпеченням. Зокрема, однією з поширених проблем є складність процедур підтвердження участі у бойових діях, що ускладнює отримання статусу ветерана та доступ до передбачених законом гарантій. Такі ситуації свідчать про недосконалість адміністративних механізмів та необхідність їх подальшої модернізації [5].

Водночас наявні й позитивні приклади реалізації ветеранської політики, які демонструють ефективність комплексного підходу. Зокрема, створення центрів підтримки ветеранів, що поєднують надання правової допомоги, психологічної підтримки та сприяння у працевлаштуванні, сприяє підвищенню рівня соціальної адаптації та зменшенню ризиків соціальної ізоляції [4].

Таким чином, державна ветеранська політика повинна розглядатися як невід'ємна складова реалізації принципу верховенства права, що передбачає не лише формальне закріплення прав і гарантій, але й створення ефективних механізмів їх практичної реалізації. Її подальший розвиток має здійснюватися на основі системного, людиноцентричного та інституційно спроможного підходу, що забезпечить належний рівень захисту прав ветеранів та сприятиме зміцненню соціальної стабільності в державі.

Нормативно-правове забезпечення реалізації прав ветеранів: національний та міжнародно-правовий вимір

Ефективна реалізація державної політики у сфері захисту прав ветеранів безпосередньо залежить від якості нормативно-правового регулювання, яке визначає правовий статус відповідної категорії осіб, зміст їхніх прав і гарантій, а також механізми їх практичного забезпечення. У сучасних умовах воєнного стану значення правового регулювання суттєво зростає, оскільки саме воно є основою реалізації принципу верховенства права, забезпечуючи юридичну визначеність, передбачуваність і доступність державних гарантій.

Національна система правового забезпечення прав ветеранів має комплексний характер і включає норми Конституції України, спеціальне законодавство, підзаконні нормативно-правові акти та міжнародні договори, що є складовою частиною національного законодавства. Конституційні положення закріплюють фундаментальні засади правового статусу людини і громадянина, визначаючи людину, її життя, здоров'я, честь і гідність найвищою соціальною цінністю, а також покладаючи на державу обов'язок забезпечувати та захищати ці права. У цьому контексті гарантування прав ветеранів виступає одним із ключових напрямів реалізації соціальної функції держави [7].

Базовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правові засади державної політики щодо ветеранів війни. Зазначений закон встановлює категорії осіб, які належать до ветеранів, зокрема учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та інших визначених законом суб'єктів [8]. Водночас він закріплює систему соціальних гарантій, що включає пільги у сфері медичного обслуговування, житлового забезпечення, освіти, працевлаштування, пенсійного забезпечення та інших форм державної підтримки. Важливим є те, що цей закон не лише формалізує права ветеранів, але й визначає загальні підходи до їх реалізації, що робить його системоутворюючим елементом у сфері ветеранської політики.

Водночас правове регулювання прав ветеранів не обмежується лише спеціальним законом. Значну роль відіграють інші нормативно-правові акти, які регламентують суміжні правовідносини. Зокрема, Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає основні гарантії соціального забезпечення осіб, які проходять військову службу, а також членів їхніх сімей, що є важливою передумовою формування їхнього подальшого правового статусу як ветеранів. Закон України «Про основи національного спротиву» встановлює правові засади участі громадян у захисті держави, що має безпосередній вплив на коло осіб, які можуть претендувати на отримання статусу ветерана [9;10].

Суттєве значення у системі правового забезпечення мають також підзаконні нормативно-правові акти, що деталізують порядок реалізації прав ветеранів, зокрема процедури надання соціальних пільг, виплат, отримання медичної допомоги, проходження реабілітації та доступу до адміністративних

послуг. Однак саме на цьому рівні найчастіше виникають проблеми, пов'язані з надмірною складністю процедур, фрагментарністю регулювання та відсутністю єдиного підходу до правозастосування. Як наслідок, ветерани часто стикаються з труднощами під час реалізації своїх прав, що свідчить про наявність розриву між нормативним закріпленням гарантій і їх фактичним забезпеченням.

У сучасних умовах одним із ключових напрямів удосконалення правового регулювання є цифровізація процедур реалізації прав ветеранів. Запровадження електронних сервісів, створення єдиних державних реєстрів та автоматизація адміністративних процесів дозволяють підвищити ефективність взаємодії між державними органами та громадянами, скоротити строки розгляду звернень і мінімізувати бюрократичні бар'єри. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку публічного управління та сприяє більш повній реалізації принципу верховенства права [11].

Важливим елементом формування ефективної державної ветеранської політики є врахування міжнародно-правових стандартів у сфері захисту прав людини, які визначають базові підходи до забезпечення прав осіб, що постраждали внаслідок збройних конфліктів. Україна як суб'єкт міжнародного права є учасницею низки універсальних та регіональних договорів, положення яких прямо або опосередковано поширюються на ветеранів війни як особливу соціальну категорію.

Передусім треба відмітити Загальну декларацію прав людини, яка закріплює фундаментальні права, зокрема право на соціальне забезпечення, медичну допомогу та достатній рівень життя. Хоча цей акт має рекомендаційний характер, його положення стали основою для формування обов'язкових міжнародних договорів. До таких належать Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, які встановлюють юридично зобов'язуючі стандарти у сфері захисту прав людини, включно з правом на працю, соціальний захист, охорону здоров'я та освіти [12]. Ці гарантії є безпосередньо релевантними для ветеранів, оскільки визначають мінімальні стандарти їх соціального забезпечення та реінтеграції у цивільне життя.

Особливого значення в умовах збройного конфлікту набувають норми міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевські конвенції та додаткові протоколи до них, які регламентують поведінку з пораненими, хворими та особами, що брали участь у бойових діях. Хоча ці акти переважно спрямовані на регулювання відносин під час війни, їх положення створюють основу для подальшого забезпечення прав військовослужбовців після завершення бойових дій, зокрема у частині медичної допомоги та реабілітації [13].

На регіональному рівні ключову роль відіграє Європейська конвенція з прав людини, яка гарантує ефективний механізм судового захисту прав через звернення до Європейський суд з прав людини. Практика цього суду формує обов'язкові для держав стандарти щодо доступу до правосуддя, соціального забезпечення та захисту людської гідності, що має безпосередній вплив на

національну правозастосовну практику у сфері ветеранської політики. Крім того, важливим інструментом є Європейська соціальна хартія (переглянута), яка деталізує соціально-економічні права, включаючи право на соціальний захист, медичну допомогу та професійну реабілітацію.

Варто також звернути увагу на Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка має особливе значення для ветеранів з інвалідністю. Вона встановлює стандарти недискримінації, доступності середовища, інклюзивної освіти, зайнятості та реабілітації, що є ключовими напрямками державної ветеранської політики.

Практика міжнародних організацій, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи та Європейський Союз, сприяє розвитку підходів до комплексної реабілітації та соціальної інтеграції осіб, які постраждали від війни. У відповідних документах наголошується на необхідності забезпечення безперервності медичної допомоги, доступу до психологічної підтримки та створення умов для економічної самостійності ветеранів.

Порівняльно-правовий аналіз також свідчить, що ефективні моделі ветеранської політики у зарубіжних державах базуються на поєднанні нормативного регулювання з розвиненими інституційними механізмами. Зокрема, впровадження принципу «єдиного вікна» у низці європейських країн забезпечує спрощений доступ до соціальних, медичних та адміністративних послуг, що відповідає стандартам належного врядування та підвищує ефективність реалізації прав.

Отже, міжнародно-правові акти формують концептуальну основу забезпечення прав ветеранів, встановлюючи універсальні стандарти соціального захисту, медичної допомоги та правової підтримки. Водночас їх імплементація у національне законодавство України повинна супроводжуватися вдосконаленням адміністративних процедур, цифровізацією державних послуг та підвищенням інституційної спроможності органів публічної влади. Лише за умови поєднання нормативного закріплення та ефективного правозастосування можливе повноцінне втілення принципу верховенства права у сфері захисту прав ветеранів.

Системні бар'єри реалізації прав ветеранів у сучасних умовах

Повномасштабна війна спричинила не лише трансформацію безпекового середовища, але й суттєво вплинула на функціонування механізмів соціального захисту населення. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема ефективної реалізації прав ветеранів, кількість яких стрімко зростає. Відповідно, державна система опиняється під значним навантаженням, що виявляє її структурні недоліки та організаційні обмеження.

Однією з ключових проблем є невідповідність між нормативним закріпленням прав та фактичними можливостями їх реалізації. Незважаючи на наявність розвиненої законодавчої бази, процедура набуття відповідного статусу та доступу до соціальних гарантій залишається складною і тривалою.

Адміністративні процеси часто передбачають збирання значного обсягу документів, що ускладнюється в умовах воєнного стану, коли частина архівів втрачена або недоступна.

Показовим є випадок, коли особи, які брали участь у бойових діях у складі добровольчих формувань або підрозділів територіальної оборони на початкових етапах війни, стикаються з труднощами підтвердження свого статусу через відсутність належної фіксації їх участі. У таких ситуаціях реалізація прав фактично ставиться у залежність від формальних процедур, що суперечить принципу справедливості як складовій верховенства права.

Суттєвим викликом залишається також функціонування системи медичного забезпечення та реабілітації. Зростання кількості поранених військовослужбовців об'єктивно перевищує можливості наявної інфраструктури, що призводить до обмеженого доступу до спеціалізованої допомоги. Особливо гострою є проблема комплексної реабілітації, яка включає не лише фізичне відновлення, але й психологічну підтримку [14].

Практика свідчить, що ветерани часто змушені очікувати на проходження реабілітаційних програм протягом тривалого часу або звертатися до недержавних організацій. Наприклад, військовослужбовець із тяжким пораненням після завершення стаціонарного лікування потребує тривалої реабілітації, однак через обмежену кількість спеціалізованих центрів доступ до відповідних послуг є ускладненим. Це свідчить про необхідність розширення інституційної спроможності системи охорони здоров'я.

Не менш важливою проблемою є соціально-економічна інтеграція ветеранів. Повернення до цивільного життя часто супроводжується труднощами адаптації, що зумовлено як психологічними факторами, так і зміною соціального статусу. Значна частина ветеранів стикається з проблемами працевлаштування, що пов'язано з невідповідністю їхнього попереднього професійного досвіду сучасним вимогам ринку праці.

Типовим прикладом є ситуація, коли особа після демобілізації не може повернутися до попередньої професійної діяльності через стан здоров'я або психологічні особливості, але водночас не має доступу до ефективних програм перекваліфікації, через що виникає ризик соціальної ізоляції та зниження рівня економічної самостійності.

Окремим напрямом проблематики є забезпечення прав членів сімей ветеранів. Вони також зазнають значного соціального та психологічного навантаження, особливо у випадках отримання ветераном інвалідності. При цьому існуючі механізми підтримки не завжди враховують комплексний характер потреб таких сімей. Важливим аспектом залишається і житлове забезпечення. Обмежені фінансові ресурси держави та зростання кількості осіб, які потребують поліпшення житлових умов, призводять до затягування реалізації відповідних програм, тому ветерани змушені тривалий час очікувати на отримання житла або компенсацій [15].

Водночас треба відмітити зростання ролі інститутів громадянського суспільства у сфері підтримки ветеранів. Громадські організації та

волонтерські ініціативи фактично доповнюють державну систему, надаючи широкий спектр послуг – від психологічної допомоги до сприяння у працевлаштуванні. Така взаємодія є важливим елементом сучасної моделі соціального захисту, однак вона не повинна підміняти собою функції держави.

Отже, сучасний стан реалізації прав ветеранів характеризується наявністю системних бар'єрів, що мають як правовий, так і організаційний характер. Їх подолання можливе лише за умови комплексного підходу, орієнтованого на забезпечення реальної, а не формальної реалізації прав.

Напрями модернізації державної політики у сфері забезпечення прав ветеранів

Удосконалення державної політики щодо ветеранів в умовах воєнного стану потребує переосмислення існуючих підходів та переходу до більш гнучкої та ефективної моделі управління. Ключовим завданням є забезпечення відповідності між задекларованими правами та їх практичною реалізацією.

Одним із пріоритетних напрямів є спрощення адміністративних процедур. Доцільним є впровадження цифрових інструментів, що дозволять мінімізувати бюрократичні бар'єри та скоротити строки розгляду заяв. Зокрема, створення інтегрованих електронних реєстрів та автоматизованих систем обміну даними між державними органами може значно підвищити ефективність управління у цій сфері. Важливим кроком є розвиток цифрової інфраструктури, яка забезпечить централізований облік ветеранів та їх потреб. Така система дозволить не лише оптимізувати процес надання послуг, але й здійснювати аналітичний моніторинг ефективності державної політики [16].

Окрему увагу треба приділити модернізації системи медичної та психологічної реабілітації. Це передбачає як розширення мережі спеціалізованих установ, так і впровадження нових підходів до лікування та відновлення. Доцільним є використання міждисциплінарних моделей, що поєднують медичну, психологічну та соціальну підтримку.

Не менш важливим є розвиток механізмів економічної інтеграції ветеранів. Запровадження стимулів для роботодавців, підтримка ветеранського підприємництва та розвиток програм професійної підготовки можуть сприяти підвищенню рівня зайнятості серед цієї категорії населення [17]. Ефективною практикою може бути надання фінансової підтримки для започаткування власної справи або компенсація витрат на навчання.

Освітній напрям відіграє ключову роль у процесі соціальної адаптації та реінтеграції ветеранів у цивільне життя, оскільки саме через систему освіти забезпечується відновлення професійних навичок, набуття нових компетентностей та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. В умовах сучасних викликів особливого значення набуває державна політика у сфері освіти ветеранів, яка реалізується через спеціальні механізми доступу до закладів вищої та фахової передвищої освіти, а також через систему державної підтримки під час вступної кампанії.

Нормативною основою реалізації права ветеранів на освіту виступає

Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про фахову передвищу освіту», а також Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який закріплює право учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни на пільгові умови вступу до закладів освіти. Відповідно до чинного законодавства, такі категорії осіб мають право на участь у конкурсному відборі за спеціальними умовами, зокрема в межах квотного прийому (квота-1), що передбачає виділення визначеної частки бюджетних місць для пільгових категорій вступників.

Практична реалізація зазначених гарантій конкретизується щорічними нормативними актами Міністерства освіти і науки України, зокрема Порядком прийому на навчання для здобуття вищої освіти, затвердженим наказом МОН України від 26 лютого 2026 року № 373, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 20 березня 2026 року за № 374/45768, який визначає єдині правила, умови та процедури вступу до закладів вищої освіти [15]. Відповідно до цього Порядку, окремі категорії вступників, зокрема ветерани та особи, які мають статус учасника бойових дій, можуть користуватися спеціальними умовами вступу, передбаченими державою, що включають можливість участі в конкурсному відборі за спрощеними процедурами або за результатами вступних випробувань у межах встановлених квот.

Важливим елементом державної освітньої політики є також запровадження принципу позитивної дискримінації щодо ветеранів, який полягає у створенні додаткових гарантій рівного доступу до освіти з урахуванням їхнього соціального статусу. Зокрема, держава забезпечує можливість навчання за державним замовленням, соціальні стипендії, а також першочергове право на поселення у гуртожитки закладів освіти.

Окремо треба відмітити, що у межах реалізації освітньої політики дедалі більшого значення набуває розвиток програм перекваліфікації та професійного навчання ветеранів. Такі програми спрямовані на швидку адаптацію до змін ринку праці та базуються на короткострокових практикоорієнтованих курсах, що дозволяють отримати нову професію або підвищити кваліфікацію без тривалого відриву від соціального середовища.

У цьому контексті особливо актуальним є використання положень Закону України «Про зайнятість населення», який передбачає сприяння професійній підготовці та перепідготовці громадян, які потребують додаткової соціальної підтримки, до яких належать і ветерани війни. Отже, освітня політика інтегрується із політикою зайнятості, формуючи комплексний механізм соціальної реінтеграції [16; 17].

Отже, освітній напрям державної ветеранської політики є багаторівневою системою, що поєднує нормативно-правове регулювання, спеціальні пільгові механізми вступу та програми професійної адаптації. Його ефективність безпосередньо залежить від узгодженості законодавства, практичної реалізації квотних механізмів та розвитку інституційної підтримки ветеранів у сфері освіти.

Значний потенціал має і розвиток системи правової допомоги.

Забезпечення доступу до якісних юридичних послуг дозволить ветеранам ефективніше захищати свої права, особливо у питаннях соціального забезпечення, трудових відносин та житлових прав[18; 19]. У перспективі важливим напрямом є посилення взаємодії держави з громадським сектором. Партнерство з громадськими організаціями може забезпечити більш гнучке реагування на потреби ветеранів та сприяти впровадженню інноваційних підходів у сфері соціального захисту [20].

Отже, модернізація державної ветеранської політики повинна базуватися на принципах ефективності, доступності та орієнтації на потреби людини. Лише за умови комплексного реформування можливо забезпечити належний рівень захисту прав ветеранів та їх повноцінну інтеграцію у суспільство, що є необхідною передумовою реалізації принципу верховенства права.

Список використаних джерел

1. Тілікіна Н. В., Пеша І. В. Державна ветеранська політика України та шляхи забезпечення її ефективності. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2023. № 5. DOI : <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2023-5-8984>.

2. Людиноцентрична модель єдиної системи реабілітації, соціального захисту та повернення ветеранів і ветеранок до цивільного життя. Фундація «Здорові рішення для відкритого суспільства». URL : https://healthsolutions.ngo/library/liudynotsentrychna-model-iedynoi-systemyreabilitatsii-sotsialnoho-zakhystu-ta-povernennia-veteraniv-i-veteranok-dotsyvilnohozhyttia/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR0IsFPiIaakBQnMpPTGpp4eLDCQDRLMqqOct9QT2H367MZfXvl86mv7j_c_aem_gz2yTgqLMf6kV6jTZeO1g.

3. Андрияш В. І. Державна політика : концептуальні аспекти визначення. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 9. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=626>.

4. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 року № 1209-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>.

5. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 року № 1209-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>.

6. Чанишева Г. І. Соціальні пільги: поняття, правова природа, класифікація. *Juris Europensis Scientia*. 2020. № 3. С. 55–59. С. 59.

7. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.

8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2025. № 35. Ст. 140.

9. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. № 41. Ст. 182.

10. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 31. Ст. 229.

11. Шлапак А. В., Іващенко О. А. Управління соціальною безпекою в умовах цифрової економіки: локальний рівень. *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 87–94.

12. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93.

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 19 жовтня 1973 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1973.

14. Реабілітація постраждалих в умовах надзвичайних ситуацій та бойових дій. Посттравматичний стресовий розлад : монографія / за ред. К. Д. Бабова, І. Я. Пінчук, В. В. Стеблюка. Одеса : «ПОЛІГРАФ», 2015. 240 с.

15. Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році : наказ Міністерство освіти і науки України від 26.02.2026 № 373. URL : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-poriadku-priyomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-v-2026-rotsi?v=69c244de54ac2>.

16. Слозанська Г., Горішна Н., Бибик, Д., Криницька, І. Соціальна підтримка ветеранів/ветеранок російсько-української війни та їх сімей у воєнний та повоєнний час. *Social Work and Education*. 2023. 10(1). С. 47–62. DOI : <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.5>.

17. Задорожний В., Мирошніченко А., Сапін А. Стратегічні аспекти цифровізації адміністративних послуг. *Економіка і регіон / Economics and region*. 2024. № 4(95). С. 75–81.

18. Захаріна Т. Теоретико-методичні засади соціальної реінтеграції ветеранів російсько-української війни у закладах вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Київ, 2024. 661 с.

19. Гладиш М. О. Інклюзивна вища освіта як інструмент соціальної реінтеграції українських ветеранів: практичні аспекти реалізації. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2025. № 1 (150). С. 77–82.

20. Грищенко І. М., Горбата Л. П. Територіальні громади: механізми забезпечення стійкості : монографія. Київ, НУБіП України, 2024. 345 с. URL : <https://dglib.nubip.edu.ua/items/22dfbd9c-3afc43d1-866c-b13b8cfb1626>.

3. МІЖГАЛУЗЕВИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРАВ ВЕТЕРАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап державотворення в Україні характеризується глибинними трансформаційними процесами у правовій, соціально-економічній та інституційній сферах, детермінованими триваючою збройною агресією, функціонуванням правового режиму воєнного стану та інтенсифікацією євроінтеграційних процесів. У цих умовах особливої ваги набуває формування та ефективна реалізація державної ветеранської політики як невід'ємної складової соціальної функції держави, спрямованої на забезпечення належного рівня життя, соціальної безпеки та повноцінної інтеграції до суспільного й професійного середовища осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

Конституційно-правові засади соціальної держави, закріплені у Конституція України, визначають пріоритетність забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема гарантій права на працю, соціальний захист та гідний життєвий рівень. У розвиток зазначених положень національне законодавство формує нормативну основу реалізації ветеранської політики, яка включає, зокрема, положення Кодексу законів про працю України, Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закону України «Про соціальні послуги», а також спеціальні акти, ухвалені в умовах воєнного стану, зокрема Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Водночас, незважаючи на сформовану нормативну базу, існуюча система правового регулювання не завжди забезпечує належну узгодженість та ефективність реалізації прав ветеранів, що проявляється у фрагментарності правових норм, їх декларативності та недостатній адаптованості до сучасних викликів.

Зазначене зумовлює необхідність комплексного наукового осмислення механізму реалізації ветеранської політики як багаторівневої системи правових засобів, інструментів та інституцій, спрямованих на забезпечення реалізації соціально-трудова прав ветеранів. Такий механізм має інтегративний характер і охоплює взаємодію норм трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного та фінансового права, що вимагає застосування міжгалузевго підходу до його дослідження.

Особливої актуальності набуває дослідження соціально-трудова прав ветеранів як комплексної правової категорії, що включає право на працю, зайнятість, професійну реінтеграцію, належні та безпечні умови праці, соціальний захист, медичну, психологічну та соціальну реабілітацію. У сучасних умовах ці права мають розглядатися не лише як елемент індивідуального правового статусу ветерана, але і як важливий інструмент забезпечення соціальної стабільності та відновлення людського потенціалу

держави.

Вплив правового режиму воєнного стану обумовлює трансформацію змісту трудових відносин, особливості реалізації соціальних гарантій та необхідність запровадження додаткових механізмів захисту прав осіб, які зазнали наслідків збройного конфлікту. У цьому контексті особливого значення набуває розробка адаптивних правових інструментів, здатних забезпечити баланс між потребами держави у сфері оборони та необхідністю дотримання соціальних прав і гарантій ветеранів.

Водночас стратегічна орієнтація України на європейську інтеграцію обумовлює об'єктивну необхідність системного узгодження національного законодавства з правом Європейського Союзу (*acquis EC*), а також послідовної імплементації міжнародних стандартів у сфері соціального захисту та трудових прав. У цьому контексті визначального значення набувають положення Європейської соціальної хартії (переглянутої) та правові позиції, сформовані у практиці Європейського суду з прав людини, які виступають нормативно-ціннісними орієнтирами модернізації національної правової системи. Їх вплив спрямований на утвердження принципів гідної праці, забезпечення соціальної інклюзії, рівності та недискримінації, що відповідає сучасним європейським стандартам прав людини.

Таким чином, актуальність даної теми зумовлена необхідністю поглибленого теоретико-правового аналізу та практичного вдосконалення механізму реалізації ветеранської політики як складної, багаторівневої системи забезпечення соціально-трудова прав ветеранів, здатної ефективно функціонувати в умовах воєнного стану та відповідати вимогам європейських стандартів соціальної держави.

Теоретико-методологічні засади ветеранської політики в Україні

Поняття, сутність та правова природа ветеранської політики

Ветеранська політика в сучасних умовах розвитку України постає як самостійний, комплексний напрям державної політики, що формується на перетині соціальної, правової, економічної та гуманітарної сфер. Її виникнення та інституціоналізація зумовлені об'єктивною необхідністю забезпечення належного правового статусу осіб, які брали участь у захисті держави, а також створення ефективних механізмів їх соціальної адаптації, реабілітації та інтеграції у мирне життя.

У чинному законодавстві України відсутнє єдине легальне визначення поняття «ветеранська політика», що свідчить про її складну, багатовимірну природу. Водночас її зміст опосередковано розкривається через норми Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає категорії ветеранів, їх правовий статус, систему пільг і соціальних гарантій, а також механізми державної підтримки.

З урахуванням наукових підходів ветеранську політику доцільно визначати як цілісну, нормативно обумовлену систему діяльності держави, що

включає сукупність правових, економічних, соціальних, організаційних та інституційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації прав ветеранів, їх соціально-трудової реінтеграції, відновлення соціального статусу та інтеграції у суспільство.

Таким чином, ветеранська політика виступає не лише як напрям соціальної політики, але і як самостійний об'єкт правового регулювання, що характеризується наявністю специфічних суб'єктів, об'єктів, принципів і механізмів реалізації.

Сутність ветеранської політики полягає у забезпеченні реалізації соціальної функції держави, яка передбачає підтримку осіб, що виконували конституційний обов'язок із захисту Вітчизни. Зазначена функція безпосередньо впливає з положень Конституція України, що закріплюють принципи соціальної держави, верховенства права, гідності людини та рівності прав.

Системний аналіз дозволяє виокремити такі ключові функціональні складові (напрями) ветеранської політики:

1. Соціально-забезпечувальна функція

Ця функція спрямована на гарантування ветеранам належного рівня матеріального забезпечення та соціального захисту. Вона реалізується через: пенсійне забезпечення та соціальні виплати; пільги (житлові, транспортні, медичні); надання соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги»; забезпечення доступу до медичної допомоги та реабілітації.

2. Трудо-правова функція

Вона полягає у створенні правових гарантій реалізації права на працю, передбаченого Конституція України та конкретизованого у Кодекс законів про працю України. До її змісту входять: сприяння працевлаштуванню ветеранів; квотування робочих місць (у відповідних випадках); створення адаптованих умов праці; захист від дискримінації; професійна підготовка та перепідготовка.

3. Реінтеграційна функція

Спрямована на повернення ветеранів до активного суспільного та економічного життя. Вона включає: програми професійної адаптації; підтримку підприємницької діяльності; розвиток навичок цивільного життя; інтеграцію у громади.

4. Реабілітаційна та психологічна функція

Обумовлена необхідністю подолання наслідків фізичних і психологічних травм, отриманих унаслідок бойових дій. Вона охоплює: медичну реабілітацію; психологічну підтримку; соціально-психологічну адаптацію; відновлення соціальних зв'язків.

5. Гарантійно-правова функція

Полягає у створенні ефективних механізмів реалізації та захисту прав ветеранів, включаючи: адміністративні процедури; судовий захист; контроль і нагляд за дотриманням законодавства.

Правова природа ветеранської політики характеризується багаторівневістю, комплексністю та міжгалузевістю, що зумовлено її інтегративним характером.

1. Конституційно-правова основа

Ветеранська політика ґрунтується на принципах соціальної держави, закріплених у Конституції України, зокрема: пріоритет прав і свобод людини; гарантії соціального захисту; право на працю; принцип рівності та недискримінації.

2. Міжгалузевий характер

Ветеранська політика реалізується через норми різних галузей права: трудового права – забезпечення зайнятості та умов праці; права соціального забезпечення – соціальні виплати, пільги, послуги; адміністративного права – управління та реалізація політики; фінансового права – бюджетне фінансування відповідних програм.

Це формує складну систему правового регулювання, яка потребує узгодженості та системності.

3. Публічно-правовий характер

Ветеранська політика є проявом публічної влади, оскільки: визначається державою; реалізується через уповноважені органи; фінансується за рахунок державного та місцевих бюджетів; спрямована на задоволення суспільно значущих інтересів.

4. Соціально-правовий характер

Вона спрямована на забезпечення соціальної справедливості, підтримку соціально вразливих категорій та відновлення соціальної рівноваги.

Правовий режим воєнного стану, закріплений у Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», суттєво впливає на зміст і механізми реалізації ветеранської політики.

Основні особливості: розширення кола осіб, які набувають статусу ветеранів; підвищення потреби у соціальному захисті та реабілітації; трансформація трудових відносин; необхідність оперативного реагування держави на нові соціальні ризики.

Євроінтеграційні процеси визначають необхідність приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема положень Європейської соціальної хартії (переглянутої).

Це передбачає: забезпечення права на працю; рівність можливостей; соціальну інклюзію; недискримінацію; доступ до соціальних послуг.

Практика Європейського суду з прав людини виступає важливим орієнтиром у сфері захисту соціальних прав.

Отже, ветеранська політика є складним багатовимірним правовим явищем, що відображає реалізацію соціальної функції держави та має міжгалузевий, публічно-правовий і соціально-орієнтований характер. Її ефективність залежить від системності правового регулювання, узгодженості норм різних галузей права, належного інституційного забезпечення та здатності адаптуватися до сучасних викликів, зокрема воєнного стану та

європейської інтеграції.

Категорія «механізм реалізації державної політики»: теоретико-правовий аналіз

Сучасний етап державотворення в Україні характеризується глибинними трансформаційними процесами у правовій, соціально-економічній та інституційній сферах, детермінованими триваючою збройною агресією, функціонуванням правового режиму воєнного стану та інтенсифікацією євроінтеграційних процесів. У цих умовах особливої ваги набуває не лише формування, а й ефективна реалізація державної політики, що зумовлює підвищену увагу до категорії «механізм реалізації державної політики» як ключового інструменту трансформації нормативно визначених цілей держави у реальні соціально-правові результати. Особливого значення ця проблематика набуває у сфері ветеранської політики, яка виступає невід'ємною складовою соціальної функції держави та спрямована на забезпечення належного рівня життя, соціальної безпеки та повноцінної інтеграції до суспільного й професійного середовища осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України.

У теоретико-правовому вимірі механізм реалізації державної політики доцільно розглядати як складну, багаторівневу та інтегративну правову категорію, що відображає динамічний процес втілення державної волі через систему правових, організаційних та інституційних засобів. На відміну від механізму правового регулювання, який зосереджується переважно на впливі норм права на суспільні відносини, механізм реалізації державної політики має ширший зміст, оскільки охоплює також управлінські, соціально-економічні та процедурні аспекти функціонування держави. Він виступає своєрідним зв'язуючим елементом між нормотворчою діяльністю та практикою правозастосування, забезпечуючи трансформацію нормативних приписів у конкретні правові та соціальні наслідки.

Нормативно-правовий фундамент механізму реалізації державної політики у сфері ветеранської політики формується на основі положень Конституція України, яка закріплює принципи соціальної держави, верховенства права та пріоритету прав людини, а також гарантії права на працю, соціальний захист і достатній життєвий рівень. Розвиток цих положень здійснюється у галузевому законодавстві, зокрема у Кодексі законів про працю України, Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закону України «Про соціальні послуги», а також у спеціальних нормативно-правових актах, ухвалених в умовах воєнного стану, зокрема Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Саме ця сукупність норм формує правове поле, в межах якого здійснюється реалізація ветеранської політики та забезпечення соціально-трудова прав відповідної категорії осіб.

Водночас механізм реалізації державної політики не обмежується лише нормативною складовою, оскільки його ефективність визначається функціонуванням цілісної системи суб'єктів, уповноважених на реалізацію

державної волі. У сфері ветеранської політики це проявляється через діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, спеціалізованих інституцій, соціальних служб та інших суб'єктів, які забезпечують практичне втілення законодавчих приписів. Взаємодія цих суб'єктів, їх інституційна спроможність та узгодженість дій є визначальними чинниками ефективності механізму реалізації державної політики.

Особливого значення набуває функціональний аспект механізму, який охоплює форми та методи реалізації державної політики, зокрема правотворчу діяльність, правозастосування, контроль і нагляд, адміністративні процедури, а також реалізацію державних програм і соціальних проєктів. Саме через ці інструменти відбувається безпосереднє втілення норм права у суспільних відносинах, що дозволяє оцінити реальний рівень ефективності державної політики.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває фінансово-економічний аспект механізму реалізації державної політики, оскільки належне бюджетне забезпечення є необхідною передумовою реалізації соціальних гарантій. У сфері ветеранської політики це проявляється у фінансуванні соціальних виплат, програм реабілітації, професійної адаптації та інших заходів підтримки ветеранів. Відповідно, ефективність механізму значною мірою залежить від стабільності та достатності фінансових ресурсів, а також від прозорості їх використання.

Суттєвим елементом механізму реалізації державної політики є гарантійний компонент, який забезпечує реальність і дієвість правових норм через систему засобів захисту прав, включаючи судовий та адміністративний захист, контрольні механізми та юридичну відповідальність за порушення законодавства. У контексті ветеранської політики це має особливе значення, оскільки дозволяє забезпечити фактичну реалізацію соціально-трудова прав ветеранів, а не лише їх декларативне закріплення.

Вплив правового режиму воєнного стану суттєво трансформує механізм реалізації державної політики, що проявляється у зміні пріоритетів державної діяльності, розширенні кола осіб, які потребують соціального захисту, а також у необхідності оперативного ухвалення управлінських рішень. У сфері ветеранської політики це зумовлює підвищену потребу у створенні адаптивних правових механізмів, здатних забезпечити ефективну реінтеграцію ветеранів у цивільне життя та гарантувати реалізацію їхніх прав в умовах підвищених соціальних ризиків.

Крім того, механізм реалізації державної політики у сучасних умовах набуває виразного міжгалузевого характеру, що обумовлено необхідністю узгодження норм різних галузей права. У сфері ветеранської політики це проявляється у взаємодії норм трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного та фінансового права, що в сукупності формують комплексний правовий інструментарій забезпечення соціально-трудова прав ветеранів. Такий міжгалузевий підхід дозволяє забезпечити системність правового регулювання та підвищити ефективність реалізації

державної політики.

Важливим чинником розвитку механізму реалізації державної політики є євроінтеграційний вектор України, який зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства із правом Європейського Союзу та імплементації міжнародних стандартів у сфері соціального захисту. У цьому контексті орієнтиром виступають положення Європейської соціальної хартії (переглянутої) та практика Європейського суду з прав людини, які визначають стандарти забезпечення права на працю, соціальної інклюзії та недискримінації.

Таким чином, механізм реалізації державної політики постає як складна, динамічна та багатокomпонентна система, ефективність якої визначається рівнем узгодженості її елементів, здатністю адаптуватися до сучасних викликів та забезпечувати реальне втілення прав і свобод людини. У сфері ветеранської політики цей механізм набуває особливої значущості, оскільки виступає ключовим інструментом забезпечення соціально-трудова прав ветеранів та їх повноцінної інтеграції у суспільство в умовах воєнного стану та європейської правової інтеграції.

Структура та елементи механізму реалізації ветеранської політики

Сучасні трансформаційні процеси в Україні, зумовлені воєнним станом, соціально-економічними викликами та євроінтеграційними прагненнями, актуалізують необхідність системного осмислення структури та елементів механізму реалізації ветеранської політики як складного правового явища. Такий механізм виступає не лише сукупністю окремих правових засобів, а цілісною системою, що забезпечує практичне втілення державної політики у сфері соціального захисту та реінтеграції ветеранів. Його структурна побудова обумовлена інтеграцією нормативно-правових, інституційних, функціональних, фінансово-економічних та гарантійних компонентів, які у своїй взаємодії формують ефективний інструментарій реалізації соціально-трудова прав ветеранів.

Вихідною основою структури механізму реалізації ветеранської політики є нормативно-правовий елемент, який визначає зміст, напрями та правові форми відповідної державної діяльності. Цей елемент формується на базі положень Конституції України, що закріплює засади соціальної держави, гарантії права на соціальний захист, працю та гідний життєвий рівень, а також спеціального законодавства, зокрема Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правовий статус ветеранів, систему їх соціальних гарантій і пільг. Значну роль відіграють норми Кодексу законів про працю України, що регламентують трудові права ветеранів, а також положення Закону України «Про соціальні послуги», які забезпечують доступ до соціальної підтримки та реабілітації. В умовах воєнного стану особливого значення набувають норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», що трансформують підходи до регулювання трудових відносин та впливають на механізми забезпечення прав ветеранів. У сукупності ці нормативні акти формують

правове середовище функціонування механізму реалізації ветеранської політики, визначаючи його змістовні межі та напрями розвитку.

Не менш важливим структурним компонентом є інституційний елемент, який охоплює систему суб'єктів, уповноважених на формування та реалізацію ветеранської політики. До нього належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, спеціалізовані органи у сфері ветеранської політики, а також установи та організації, що здійснюють соціальне обслуговування, реабілітацію та підтримку ветеранів. Саме через діяльність цих суб'єктів забезпечується практичне втілення законодавчих норм, координація державних програм та надання соціальних послуг. Ефективність інституційного елемента визначається рівнем взаємодії між його складовими, їх організаційною спроможністю та здатністю оперативно реагувати на виклики, пов'язані з воєнним станом.

Функціональний елемент механізму реалізації ветеранської політики відображає динамічний аспект його існування та проявляється через форми і методи діяльності держави. Йдеться про правотворчу діяльність, яка забезпечує оновлення нормативної бази відповідно до сучасних потреб, правозастосовну діяльність, що спрямована на реалізацію прав ветеранів у конкретних правовідносинах, а також контрольні та наглядові процедури, які гарантують дотримання законодавства. Важливу роль відіграють також адміністративні процедури та реалізація державних і місцевих програм, спрямованих на соціальну адаптацію, працевлаштування та реабілітацію ветеранів. Саме через цей елемент забезпечується перехід від нормативного регулювання до практичного забезпечення прав і свобод.

Фінансово-економічний елемент механізму реалізації ветеранської політики виступає необхідною матеріальною основою її функціонування. Він охоплює бюджетне фінансування соціальних виплат, пільг, програм реабілітації, професійної адаптації та інших заходів підтримки ветеранів. В умовах обмежених ресурсів, характерних для періоду воєнного стану, особливого значення набуває ефективне управління фінансовими потоками, їх цільове використання та прозорість розподілу. Недостатність або нераціональність фінансування безпосередньо впливає на рівень реалізації прав ветеранів, що підкреслює важливість цього елемента у загальній структурі механізму.

Завершальним, але не менш значущим елементом є гарантійний компонент, який забезпечує реальність і дієвість правових норм. Він включає систему засобів правового захисту, серед яких провідне місце займає судовий захист, а також адміністративні механізми оскарження рішень органів влади, контрольні функції державних органів і юридична відповідальність за порушення прав ветеранів. Саме гарантійний елемент трансформує декларативні положення законодавства у реально забезпечені права, створюючи умови для їх ефективної реалізації.

Особливістю структури механізму реалізації ветеранської політики є її міжгалузевий характер, що проявляється у взаємодії норм різних галузей

права. У цьому контексті трудове право забезпечує реалізацію права на працю та зайнятість ветеранів, право соціального забезпечення – систему соціальних гарантій і підтримки, адміністративне право – організацію та управління процесами реалізації політики, а фінансове право – її ресурсне забезпечення. Така інтеграція створює комплексний правовий інструментарій, здатний забезпечити всебічний захист прав ветеранів.

В умовах воєнного стану структура механізму реалізації ветеранської політики зазнає суттєвої трансформації, що проявляється у підвищенні ролі оперативних управлінських рішень, посиленні координації між суб'єктами, розширенні обсягу соціальних гарантій та необхідності швидкого реагування на нові соціальні ризики. Водночас євроінтеграційні процеси зумовлюють необхідність адаптації зазначеного механізму до стандартів Європейського Союзу, що передбачає підвищення рівня соціального захисту, забезпечення недискримінації та розширення доступу до соціальних послуг.

Таким чином, структура механізму реалізації ветеранської політики є складною, багаторівневою та динамічною системою, яка об'єднує взаємопов'язані елементи, кожен з яких виконує специфічну функцію у забезпеченні реалізації соціально-трудова прав ветеранів. Її ефективність визначається рівнем узгодженості між цими елементами, належним нормативним та фінансовим забезпеченням, а також здатністю адаптуватися до сучасних викликів розвитку української держави.

Методологічні підходи до дослідження (системний, функціональний, міжгалузевий)

Сучасні умови розвитку правової системи України, зумовлені впливом воєнного стану, трансформацією соціальних відносин та активізацією євроінтеграційних процесів, обумовлюють необхідність застосування комплексного методологічного інструментарію для дослідження механізму реалізації ветеранської політики. З огляду на складність і багатовимірність цього явища, його аналіз потребує використання системного, функціонального та міжгалузевого підходів, які у сукупності забезпечують глибоке та всебічне пізнання правової природи, структури та особливостей функціонування відповідного механізму.

Системний підхід є базовим методологічним орієнтиром дослідження механізму реалізації ветеранської політики, оскільки дозволяє розглядати його як цілісне, структуроване утворення, що складається з взаємопов'язаних елементів. У межах цього підходу механізм реалізації ветеранської політики постає як складна система, яка включає нормативно-правові акти, інституційні структури, форми та методи діяльності, фінансово-економічні ресурси та гарантійні засоби. Системний аналіз дає змогу виявити внутрішні зв'язки між цими елементами, визначити їх функціональну взаємозалежність та оцінити рівень узгодженості механізму в цілому. Важливим аспектом є також здатність системи адаптуватися до зовнішніх впливів, зокрема до умов воєнного стану, що вимагає гнучкості правового регулювання та оперативності управлінських рішень. При цьому нормативною основою функціонування системи

виступають положення Конституції України, які визначають засади соціальної держави, а також спеціальне законодавство, що регулює статус і права ветеранів.

Функціональний підхід дозволяє дослідити механізм реалізації ветеранської політики через призму його призначення та ролі у правовій системі, зосереджуючись на тих функціях, які він виконує у процесі забезпечення соціально-трудова прав ветеранів. У цьому контексті механізм розглядається як інструмент реалізації державної політики, спрямований на досягнення конкретних соціальних результатів, зокрема забезпечення зайнятості, соціального захисту, реабілітації та інтеграції ветеранів у суспільство. Функціональний аналіз дозволяє оцінити ефективність правового регулювання, визначити відповідність між поставленими цілями та досягнутими результатами, а також виявити недоліки у функціонуванні окремих елементів механізму. Особливого значення цей підхід набуває в умовах дії Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який змінює зміст трудових відносин та впливає на реалізацію соціально-трудова прав ветеранів.

Міжгалузевий підхід, у свою чергу, забезпечує дослідження механізму реалізації ветеранської політики як інтегративного правового явища, що формується на стику різних галузей права. Застосування цього підходу дозволяє розкрити взаємодію норм трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного та фінансового права у процесі забезпечення прав ветеранів. Зокрема, трудове законодавство, включаючи положення Кодексу законів про працю України, регулює питання зайнятості та умов праці, тоді як норми Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Закону України «Про соціальні послуги» визначають систему соціальних гарантій і підтримки. Адміністративне право забезпечує організацію діяльності органів державної влади, а фінансове право – ресурсне забезпечення відповідної політики. Міжгалузевий підхід дозволяє подолати фрагментарність правового регулювання, забезпечити його узгодженість та сформулювати цілісне уявлення про механізм реалізації ветеранської політики.

Таким чином, поєднання системного, функціонального та міжгалузевого підходів створює методологічну основу для комплексного дослідження механізму реалізації ветеранської політики, що дозволяє не лише розкрити його структуру та зміст, але й оцінити ефективність функціонування, виявити проблемні аспекти та сформулювати обґрунтовані напрями вдосконалення правового регулювання в умовах сучасних викликів розвитку української держави.

Системно-правове забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні

Конституційно-правові засади забезпечення прав ветеранів

Сучасні умови розвитку України, що визначаються тривалим збройним конфліктом, дією правового режиму воєнного стану та інтенсифікацією

євроінтеграційних процесів, обумовлюють підвищену увагу до конституційно-правових засад забезпечення прав ветеранів як особливої категорії осіб, які виконали конституційний обов'язок із захисту держави. У цьому контексті Конституція виступає фундаментом правового регулювання відповідних суспільних відносин, визначаючи основоположні принципи, гарантії та механізми реалізації прав і свобод людини і громадянина, у тому числі ветеранів війни.

Відправною точкою аналізу є положення Конституція України, яка закріплює Україну як соціальну та правову державу, у якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Така конституційна модель зумовлює обов'язок держави забезпечувати належний рівень соціального захисту всіх громадян, а щодо ветеранів – формувати додаткові гарантії як компенсацію за виконання ними особливого публічного обов'язку. Конституційні принципи верховенства права, рівності перед законом, недискримінації та соціальної справедливості становлять методологічну основу для побудови системи правового забезпечення ветеранської політики.

Конституційно-правові засади забезпечення прав ветеранів розкриваються через систему основних прав і свобод, які мають універсальний характер, але щодо ветеранів набувають специфічного змісту та механізмів реалізації. Передусім йдеться про право на соціальний захист, яке передбачає забезпечення у разі втрати працездатності, безробіття, старості та в інших випадках, встановлених законом. Це право конкретизується у спеціальному законодавстві, зокрема у Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає систему пільг, компенсацій і соціальних гарантій, спрямованих на забезпечення належного рівня життя ветеранів.

Не менш важливим є конституційне право на працю, що гарантує можливість кожному заробляти на життя працею, яку він вільно обирає або на, яку вільно погоджується. Для ветеранів це право має особливе значення у контексті їх професійної реінтеграції, адаптації до мирного життя та відновлення соціального статусу. Його реалізація забезпечується через положення Кодексу законів про працю України, а також через державні програми сприяння зайнятості, професійного навчання та перекваліфікації. У сучасних умовах правове регулювання трудових відносин зазнає трансформації під впливом Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», що, з одного боку, допускає певні обмеження прав, а з іншого – вимагає посилення гарантій для соціально вразливих категорій, до яких належать ветерани.

Конституційні засади також охоплюють право на достатній життєвий рівень, що включає належне харчування, одяг, житло та інші необхідні умови для існування. Для ветеранів реалізація цього права забезпечується через систему соціальних виплат, пільг та соціальних послуг, передбачених, зокрема, Законом України «Про соціальні послуги». Важливим є також право

на охорону здоров'я, яке передбачає доступ до медичної допомоги, реабілітаційних заходів і психологічної підтримки, що є особливо актуальним для осіб, які зазнали фізичних та психічних травм унаслідок бойових дій.

Особливість конституційно-правових засад забезпечення прав ветеранів полягає у поєднанні універсальних прав людини з додатковими спеціальними гарантіями, що обумовлені їх особливим статусом. Це знаходить відображення у принципі диференційованого підходу, відповідно до якого держава зобов'язана встановлювати підвищені соціальні стандарти для осіб, які виконували функції захисту держави. Такий підхід узгоджується з міжнародними стандартами соціального захисту, зокрема положеннями Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка визначає право на працю, соціальний захист і соціальну допомогу як базові соціальні права.

Важливим елементом конституційно-правових засад є гарантії реалізації та захисту прав ветеранів, що включають право на судовий захист, можливість оскарження рішень органів державної влади та місцевого самоврядування, а також діяльність органів контролю і нагляду. У цьому контексті значну роль відіграє практика Європейського суду з прав людини, яка формує стандарти ефективного захисту соціальних прав та впливає на розвиток національної правової системи.

Умови воєнного стану суттєво впливають на реалізацію конституційних прав, допускаючи можливість їх обмеження в інтересах національної безпеки, однак такі обмеження мають бути пропорційними, тимчасовими та не порушувати сутності прав. У цьому контексті держава повинна забезпечити баланс між потребами оборони та необхідністю гарантування соціальних прав ветеранів, що вимагає вдосконалення правового регулювання та підвищення ефективності механізмів їх реалізації.

Таким чином, конституційно-правові засади забезпечення прав ветеранів в Україні формують цілісну систему принципів, норм і гарантій, що визначають зміст і напрями державної політики у відповідній сфері. Вони виступають фундаментом для розвитку галузевого законодавства, забезпечують правову визначеність і стабільність, а також створюють передумови для ефективної реалізації соціально-трудова прав ветеранів в умовах сучасних викликів державного розвитку.

Сучасні умови розвитку України, що характеризуються впливом воєнного стану, трансформацією ринку праці, підвищенням соціальних ризиків та активізацією євроінтеграційних процесів, обумовлюють необхідність комплексного та системного нормативно-правового регулювання соціально-трудова прав ветеранів. Такий підхід зумовлений особливим правовим статусом цієї категорії осіб, які виконували конституційний обов'язок із захисту держави, що, у свою чергу, передбачає встановлення підвищених соціальних гарантій, спеціальних умов реалізації права на працю та додаткових механізмів соціального захисту.

Нормативно-правове регулювання соціально-трудова прав ветеранів

Нормативно-правове регулювання соціально-трудова прав ветеранів

має багаторівневий характер і ґрунтується на положеннях Конституції України, яка закріплює засади соціальної держави, гарантує право кожного на працю, соціальний захист, достатній життєвий рівень і охорону здоров'я. Ці конституційні положення виступають фундаментом для формування галузевого законодавства, що конкретизує зміст соціально-трудова прав ветеранів та визначає механізми їх реалізації. Важливим аспектом є те, що зазначені права мають універсальний характер, однак щодо ветеранів вони доповнюються спеціальними гарантіями, що зумовлено їх особливим соціально-правовим статусом.

Ключову роль у системі нормативного забезпечення відіграє Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правовий статус ветеранів, класифікацію відповідних категорій осіб, а також систему пільг і соціальних гарантій, що включають як елементи соціального забезпечення, так і гарантії у сфері трудових відносин. Цей закон виступає базовим актом, що інтегрує різні напрями державної політики щодо ветеранів, формуючи правову основу їх соціального захисту та трудової реінтеграції.

Невід'ємною складовою нормативно-правового регулювання є положення Кодексу законів про працю України, які визначають загальні принципи та умови реалізації права на працю, включно із свободою праці, заборону дискримінації, забезпечення належних умов праці, оплату праці та захист трудових прав. У контексті ветеранської політики ці норми набувають спеціалізованого змісту, оскільки застосовуються з урахуванням додаткових гарантій, спрямованих на сприяння працевлаштуванню ветеранів, їх професійній адаптації та збереженню зайнятості. Водночас трудове законодавство взаємодіє з нормами права соціального забезпечення, що забезпечує комплексний характер правового регулювання.

Важливим елементом нормативної бази є Закон України «Про соціальні послуги», який визначає правові та організаційні засади надання соціальних послуг, спрямованих на подолання складних життєвих обставин, у тому числі тих, що пов'язані з наслідками участі у бойових діях. У цьому контексті соціальні послуги виступають важливим інструментом забезпечення соціально-трудова прав ветеранів, оскільки сприяють їх реабілітації, адаптації та інтеграції у ринок праці.

Особливого значення нормативно-правове регулювання набуває в умовах дії правового режиму воєнного стану, що знаходить відображення у положеннях Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Цей закон передбачає певну модифікацію трудових відносин, включаючи можливість обмеження окремих прав працівників, однак водночас вимагає забезпечення належного рівня соціальних гарантій для осіб, які постраждали внаслідок війни, зокрема ветеранів. У цьому контексті важливим є забезпечення балансу між потребами держави у сфері оборони та необхідністю захисту соціально-трудова прав громадян.

Нормативно-правове регулювання соціально-трудова прав ветеранів

характеризується міжгалузевим характером, що проявляється у взаємодії норм трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного та фінансового права. Така взаємодія забезпечує комплексний підхід до регулювання відповідних правовідносин, однак водночас створює ризики фрагментарності та колізійності правового регулювання. У зв'язку з цим актуальним є питання систематизації законодавства та підвищення рівня його узгодженості.

У контексті євроінтеграційних процесів нормативно-правове регулювання соціально-трудова права ветеранів має відповідати міжнародним стандартам, зокрема положенням Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка визначає право на працю, соціальний захист, справедливі умови праці та соціальну допомогу як основоположні соціальні права. Крім того, практика Європейського суду з прав людини відіграє важливу роль у формуванні стандартів захисту соціальних прав, що повинні враховуватися у процесі вдосконалення національного законодавства.

Таким чином, нормативно-правове регулювання соціально-трудова права ветеранів в Україні є складною, багаторівневою та динамічною системою, яка поєднує конституційні принципи, галузеві норми та спеціальні правові інструменти, спрямовані на забезпечення гідного рівня життя, соціального захисту та трудової інтеграції ветеранів. Ефективність цієї системи залежить від узгодженості правових норм, належного інституційного та фінансового забезпечення, а також здатності адаптуватися до сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом та європейською інтеграцією України.

Особливості правового регулювання в умовах воєнного стану

Сучасні умови функціонування правової системи України визначаються впливом повномасштабної збройної агресії та запровадженням особливого правового режиму, що зумовлює трансформацію підходів до правового регулювання суспільних відносин, у тому числі у сфері забезпечення соціально-трудова права ветеранів. Особливості правового регулювання в умовах воєнного стану обумовлюються необхідністю поєднання двох взаємопов'язаних завдань: забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави з одночасним гарантуванням реалізації основоположних прав і свобод людини і громадянина.

Конституційно-правовою основою функціонування правового режиму воєнного стану є положення Конституції України, відповідно до яких допускається тимчасове обмеження окремих прав і свобод людини в умовах воєнного або надзвичайного стану із зазначенням строку дії таких обмежень. Водночас ці обмеження не можуть бути довільними, вони мають відповідати принципам необхідності, пропорційності та правової визначеності, а також не повинні порушувати сутність конституційних прав. У цьому контексті держава зобов'язана забезпечити баланс між публічними інтересами та індивідуальними правами, що є особливо актуальним для ветеранів як соціально вразливої категорії осіб.

Нормативне наповнення особливостей правового регулювання в умовах

воєнного стану конкретизується, зокрема, у положеннях Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який встановлює спеціальні правила функціонування трудових відносин. Цей закон передбачає можливість відступу від окремих положень трудового законодавства, включаючи зміну умов праці, режиму робочого часу, порядку укладення та припинення трудових договорів, що обумовлено потребами забезпечення обороноздатності та стабільності економіки. Разом із тим, зазначені зміни не повинні призводити до повного нівелювання трудових прав, а мають супроводжуватися збереженням базових гарантій, особливо щодо осіб, які мають підвищений соціальний статус, зокрема ветеранів.

Особливості правового регулювання в умовах воєнного стану проявляються також у трансформації механізмів реалізації соціальних прав, що знаходить відображення у спеціальних заходах державної підтримки. Для ветеранів це означає необхідність посилення соціальних гарантій, розширення доступу до соціальних послуг, реабілітаційних програм та заходів професійної адаптації. У цьому контексті важливу роль відіграють норми Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Закону України «Про соціальні послуги», які забезпечують правову основу для надання відповідної допомоги та підтримки.

В умовах воєнного стану суттєво змінюється і структура суб'єктів реалізації державної політики, що проявляється у посиленні ролі органів виконавчої влади, військових адміністрацій та інших уповноважених суб'єктів. Це зумовлює підвищення значення адміністративно-правових механізмів управління, а також необхідність забезпечення належної координації між різними інституціями. Водночас ефективність такого управління залежить від дотримання принципів законності, підконтрольності та підзвітності, що виступають гарантіями захисту прав громадян.

Особливої уваги потребує питання забезпечення права на працю в умовах воєнного стану, оскільки трансформація трудових відносин впливає на можливості працевлаштування та збереження зайнятості ветеранів. У цьому контексті важливим є поєднання гнучкості правового регулювання з необхідністю забезпечення стабільності трудових правовідносин. Держава повинна створювати умови для працевлаштування ветеранів, враховуючи їх фізичний і психологічний стан, а також забезпечувати можливості професійної перепідготовки та адаптації до нових умов ринку праці.

Вплив воєнного стану поширюється також на фінансово-економічний аспект правового регулювання, що проявляється у перерозподілі бюджетних ресурсів на користь оборонних потреб. Це створює додаткові виклики для фінансування соціальних програм, однак водночас підвищує значення ефективного використання наявних ресурсів і пріоритезації соціального захисту ветеранів як осіб, що зробили вагомий внесок у забезпечення національної безпеки.

У контексті євроінтеграційних процесів особливості правового регулювання в умовах воєнного стану повинні відповідати міжнародним

стандартам захисту прав людини, зокрема принципам, закріпленим у Європейській соціальної хартії (переглянутої), а також практиці Європейського суду з прав людини. Це передбачає, що навіть в умовах обмежень держава повинна забезпечувати мінімальні стандарти соціального захисту, недискримінацію та ефективні засоби правового захисту.

Таким чином, особливості правового регулювання в умовах воєнного стану характеризуються поєднанням елементів обмеження та посилення правових гарантій, що обумовлено необхідністю реагування на кризові виклики. У сфері ветеранської політики це проявляється у трансформації механізмів забезпечення соціально-трудова прав, підвищенні ролі держави у їх реалізації та необхідності адаптації правового регулювання до умов воєнного часу. Ефективність такого регулювання залежить від здатності забезпечити баланс між інтересами держави та правами людини, а також від рівня узгодженості нормативно-правових актів і практики їх застосування.

Інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики

Інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні є одним із ключових елементів механізму практичного втілення державних гарантій щодо ветеранів війни, членів їхніх сімей, членів сімей загиблих або померлих Захисників і Захисниць України. Його значення особливо посилюється в умовах воєнного стану, коли кількість осіб, які потребують спеціального правового, соціального, трудового, медичного, психологічного та реабілітаційного супроводу, об'єктивно зростає. У такому контексті ветеранська політика не може обмежуватися лише нормативним закріпленням прав і пільг, оскільки її реальна ефективність залежить від наявності дієвої системи органів, установ, служб і процедур, здатних забезпечити практичну реалізацію відповідних прав.

Конституційною основою інституційного забезпечення ветеранської політики є положення Конституції України, яка визначає Україну як соціальну і правову державу, закріплює пріоритет прав і свобод людини, гарантує право на працю, соціальний захист, охорону здоров'я та достатній життєвий рівень. Саме ці конституційні положення формують загальну правову рамку, у межах, якої держава зобов'язана створювати не лише нормативні, а й організаційно-інституційні умови для реалізації прав ветеранів. Відповідно, інституційне забезпечення слід розглядати як практичний вимір соціальної функції держави, що полягає у діяльності уповноважених суб'єктів щодо реалізації, охорони та захисту прав ветеранів.

Базовим спеціальним актом у цій сфері є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правовий статус ветеранів війни, основні гарантії їх соціального захисту та систему законодавства у відповідній сфері. Закон прямо встановлює, що законодавство України про статус ветеранів війни та їх соціальні гарантії складається з цього Закону та інших актів законодавства України, що підкреслює комплексний характер відповідного правового регулювання. Отже, інституційна система реалізації ветеранської політики формується не ізольовано, а як сукупність

взаємопов'язаних органів і механізмів, що діють у межах, різних галузей права – конституційного, адміністративного, трудового, соціального забезпечення, фінансового та інформаційного.

Центральне місце в інституційній системі займає Міністерство у справах ветеранів України, правовий статус якого визначено постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання Міністерства у справах ветеранів» від 27 грудня 2018 року № 1175. Згідно з Положенням, Мінветеранів у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України. Саме це міністерство виступає спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері формування та реалізації державної ветеранської політики. Його інституційна роль полягає не лише в адмініструванні окремих програм підтримки, а й у координації міжвідомчої взаємодії, формуванні стратегічних напрямів розвитку ветеранської політики, участі у нормотворчості, цифровізації послуг, розвитку системи реабілітації, професійної адаптації та соціальної інтеграції ветеранів.

Важливою ознакою сучасного інституційного забезпечення є його багаторівневність. На загальнодержавному рівні ключові повноваження реалізуються Кабінетом Міністрів України, Мінветеранів, Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством економіки України, Державною службою зайнятості, Пенсійним фондом України та іншими центральними органами виконавчої влади залежно від характеру конкретних правовідносин. Така багатосуб'єктність є об'єктивною, оскільки потреби ветеранів не обмежуються однією сферою: вони охоплюють соціальні виплати, пенсійне забезпечення, медичну допомогу, психологічну підтримку, професійну адаптацію, працевлаштування, освіту, житлові питання та правовий захист.

На місцевому рівні важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування, місцеві державні адміністрації, військові адміністрації, центри надання адміністративних послуг, центри соціальних служб, заклади охорони здоров'я, центри зайнятості, комунальні установи та громадські об'єднання ветеранів. Саме місцевий рівень є найбільш наближеним до ветерана як безпосереднього носія прав, тому ефективність ветеранської політики значною мірою залежить від спроможності громад організувати доступні, швидкі та якісні послуги. В умовах воєнного стану ця роль додатково посилюється, оскільки територіальні громади часто першими реагують на потреби ветеранів, членів їхніх сімей та родин загиблих Захисників і Захисниць України.

Особливе місце в інституційному механізмі посідають цифрові інструменти, зокрема Єдиний державний реєстр ветеранів війни. Положення про цей Реєстр затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 700. Значення Реєстру полягає у тому, що він створює інформаційну основу для ідентифікації осіб, які мають відповідний статус, обліку їхніх потреб, планування державних програм, надання послуг та

підвищення адресності соціальної підтримки. У сучасних умовах цифровізація ветеранської політики є не технічним, а правовим і управлінським чинником, оскільки від якості даних залежить ефективність ухвалення рішень, розподілу бюджетних ресурсів і забезпечення персоналізованої підтримки.

Інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики має також виразний міжгалузевий характер. У сфері трудових прав воно пов'язане з діяльністю роботодавців, державної служби зайнятості, органів контролю за додержанням законодавства про працю, а також із застосуванням норм Кодексу законів про працю України та спеціальних актів, зокрема Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». У сфері соціального забезпечення воно реалізується через систему органів соціального захисту, Пенсійний фонд України, надавачів соціальних послуг та інші установи, діяльність яких спрямована на забезпечення виплат, пільг, соціальних послуг, реабілітації й підтримки осіб у складних життєвих обставинах. Такий міжгалузевий характер вимагає не просто формального розподілу повноважень, а належної координації дій усіх суб'єктів.

В умовах воєнного стану інституційне забезпечення ветеранської політики набуває особливої динамічності. З одного боку, держава змушена оперативно реагувати на нові соціальні ризики, збільшення кількості ветеранів, необхідність медичної, психологічної та професійної реінтеграції. З іншого боку, саме воєнний стан ускладнює функціонування інституцій через ресурсні обмеження, кадрове навантаження, міграційні процеси, руйнування інфраструктури та потребу в перерозподілі бюджетних видатків. Тому ефективна інституційна модель має бути адаптивною, здатною до міжвідомчої взаємодії, цифрової інтеграції та швидкого реагування на індивідуальні потреби ветеранів.

Окремого значення набуває питання взаємодії державних інституцій із громадянським суспільством. Ветеранські громадські об'єднання, благодійні організації, волонтерські ініціативи та професійні спільноти виконують важливу допоміжну й комунікативну функцію, оскільки вони часто краще розуміють реальні потреби ветеранів і можуть сприяти формуванню більш адресної політики. Водночас така участь має відбуватися у правових межах, із забезпеченням прозорості, підзвітності та належної координації з органами публічної влади. Саме поєднання державного управління та партнерства з громадянським суспільством дозволяє уникнути надмірної бюрократизації й наблизити ветеранську політику до реальних потреб людини.

Інституційне забезпечення також тісно пов'язане з принципом доступності адміністративних і соціальних послуг. Для ветерана важливо не лише мати формально закріплене право, а й реально скористатися ним без надмірних бюрократичних бар'єрів. Тому належна інституційна модель повинна передбачати спрощення процедур, цифровізацію звернень, міжвідомчий обмін даними, прозорість рішень, персоналізований супровід та ефективні механізми оскарження. У цьому контексті інституційне забезпечення виступає не просто організаційною складовою, а гарантією

реальності прав ветеранів.

Водночас сучасний стан інституційного забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні має низку проблемних аспектів. До них належать фрагментарність повноважень між різними органами, недостатня узгодженість між центральним і місцевим рівнями, нерівномірність доступу до послуг у різних територіальних громадах, обмеженість фінансових і кадрових ресурсів, а також потреба в подальшому розвитку цифрових інструментів. Ці проблеми не заперечують наявності сформованої інституційної бази, але свідчать про необхідність її подальшої модернізації, підвищення координаційної спроможності та орієнтації на потреби конкретного ветерана.

Євроінтеграційний вектор України також впливає на інституційну модель ветеранської політики, оскільки передбачає орієнтацію на стандарти належного врядування, недискримінації, соціальної інклюзії, доступності послуг і захисту людської гідності. У цьому аспекті інституційне забезпечення має розвиватися не лише як система органів, а як людиноцентрична модель публічного адміністрування, у якій ветеран розглядається не як пасивний отримувач допомоги, а як активний суб'єкт суспільного, трудового та економічного життя.

Таким чином, інституційне забезпечення реалізації ветеранської політики є складною, багаторівневою та міжгалузеву системою, що охоплює діяльність центральних і місцевих органів влади, спеціалізованих установ, цифрових реєстрів, соціальних служб, суб'єктів ринку праці, закладів охорони здоров'я та організацій громадянського суспільства. Його правова природа полягає у забезпеченні практичного переходу від нормативного закріплення прав ветеранів до їх реальної реалізації. Ефективність цієї системи визначається узгодженістю повноважень, якістю міжвідомчої координації, достатністю фінансового забезпечення, доступністю послуг і здатністю держави адаптуватися до викликів воєнного стану та європейської правової інтеграції.

Міжгалузевий аналіз забезпечення соціально-трудова прав ветеранів

Трудо-правові гарантії реалізації права на працю ветеранів

Трудо-правові гарантії реалізації права на працю ветеранів в Україні становлять важливий елемент механізму забезпечення їх соціальної інтеграції, відновлення економічної активності та реалізації конституційного статусу як повноправних учасників трудових відносин. У сучасних умовах, коли держава функціонує в режимі воєнного стану та одночасно здійснює трансформацію правової системи відповідно до європейських стандартів, забезпечення права на працю для ветеранів набуває не лише соціального, а й стратегічного значення як чинник стабільності суспільства та відновлення людського потенціалу.

Конституційною основою реалізації права на працю виступають

положення Конституції України, які гарантують кожному право на працю, що включає можливість заробляти на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку погоджується. Для ветеранів це право має особливий зміст, оскільки воно тісно пов'язане з процесами їх реінтеграції у цивільне життя після участі у бойових діях, а також із необхідністю врахування їх фізичного, психологічного та соціального стану. Відповідно, держава зобов'язана не лише формально гарантувати право на працю, але й створювати спеціальні умови для його реального здійснення.

Нормативно-правове забезпечення трудо-правових гарантій ветеранів здійснюється, передусім, через положення Кодексу законів про працю України, який визначає основні принципи трудових відносин, включаючи свободу праці, заборону примусової праці, рівність прав працівників та захист від дискримінації. У контексті ветеранської політики ці загальні принципи доповнюються спеціальними гарантіями, спрямованими на сприяння працевлаштуванню, збереження робочого місця, створення безпечних та адаптованих умов праці, а також захист трудових прав ветеранів у разі їх порушення.

Важливе значення у системі трудо-правових гарантій має Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який передбачає низку спеціальних прав та пільг, що прямо або опосередковано впливають на реалізацію права на працю. Йдеться, зокрема, про переважне право на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників, право на використання щорічної відпустки у зручний час, а також інші гарантії, спрямовані на забезпечення стабільності трудових правовідносин. Такі норми мають компенсаційний характер і покликані врахувати особливий внесок ветеранів у забезпечення обороноздатності держави.

У сучасних умовах особливого значення набуває забезпечення доступу ветеранів до, ринку праці через механізми сприяння зайнятості, професійної підготовки та перепідготовки. Ці гарантії реалізуються у взаємодії трудового права та права соціального забезпечення і передбачають створення умов для набуття нових професійних навичок, адаптації до змін на ринку праці та розвитку підприємницької діяльності. Важливим є також забезпечення рівних можливостей у доступі до праці, що передбачає недопущення дискримінації за ознакою статусу ветерана, стану здоров'я або інших факторів, пов'язаних із проходженням військової служби.

В умовах дії правового режиму воєнного стану трудо-правові гарантії зазнають певної трансформації, що знаходить відображення у положеннях Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Цей закон передбачає можливість відступу від окремих положень трудового законодавства, що обумовлено потребами забезпечення обороноздатності держави та стабільності економіки. Водночас навіть в умовах таких обмежень держава повинна забезпечувати збереження базових трудових гарантій, особливо щодо соціально вразливих категорій, до яких належать ветерани. Це означає, що будь-які зміни умов праці, режиму

робочого часу або порядку звільнення мають здійснюватися з урахуванням принципів справедливості, пропорційності та недискримінації.

Особливістю трудо-правових гарантій ветеранів є їх тісний зв'язок із системою соціального захисту, що проявляється у необхідності поєднання трудових і соціальних механізмів підтримки. Зокрема, у випадках втрати працездатності або обмеження можливостей до виконання певних видів робіт держава повинна забезпечити альтернативні форми зайнятості, соціальні виплати або інші заходи підтримки. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність соціального захисту та уникнути соціальної ізоляції ветеранів.

Важливим аспектом є також створення безпечних і здорових умов праці, що має особливе значення для ветеранів, які можуть мати наслідки поранень або психологічних травм. У цьому контексті роботодавці зобов'язані враховувати індивідуальні потреби працівників, забезпечувати адаптацію робочих місць, а також сприяти створенню сприятливого психологічного клімату у трудових колективах.

У контексті євроінтеграційних процесів трудо-правові гарантії реалізації права на працю ветеранів повинні відповідати міжнародним стандартам, зокрема положенням Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка закріплює право на працю, справедливі умови праці, захист від безробіття та соціальну інтеграцію. Практика Європейського суду з прав людини також відіграє важливу роль у формуванні стандартів захисту соціально-трудових прав, що повинні враховуватися у процесі вдосконалення національного законодавства.

Таким чином, трудо-правові гарантії реалізації права на працю ветеранів в Україні становлять комплексну систему правових засобів, спрямованих на забезпечення їх ефективної інтеграції у ринок праці, захист від дискримінації та створення належних умов праці. Їх ефективність залежить від узгодженості норм трудового законодавства із нормами соціального забезпечення, належного інституційного та фінансового забезпечення, а також здатності держави адаптувати правове регулювання до умов воєнного стану та європейських стандартів соціальної політики.

Правове регулювання соціального забезпечення та соціальних послуг ветеранів

Правове регулювання соціального забезпечення та соціальних послуг ветеранів в Україні є одним із ключових напрямів реалізації державної ветеранської політики, оскільки саме через систему соціальних гарантій, виплат, пільг, реабілітаційних заходів і соціальних послуг держава забезпечує практичне втілення свого конституційного обов'язку щодо підтримки осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України. У сучасних умовах воєнного стану це питання набуває особливої актуальності, адже зростає кількість осіб, які потребують комплексної соціальної, медичної, психологічної, професійної та побутової підтримки після участі у бойових діях.

Конституційною основою соціального забезпечення ветеранів є

положення Конституції України, яка визначає Україну як соціальну і правову державу та гарантує кожному право на соціальний захист, достатній життєвий рівень, охорону здоров'я і медичну допомогу. Для ветеранів ці конституційні гарантії мають спеціалізований зміст, оскільки їхній правовий статус пов'язаний із виконанням особливого публічного обов'язку щодо захисту держави. Відповідно, соціальне забезпечення ветеранів не може розглядатися лише як загальна форма державної допомоги; воно має компенсаційний, відновлювальний і реінтеграційний характер, спрямований на подолання наслідків війни, відновлення соціальної активності особи та забезпечення її гідного рівня життя.

Базовим спеціальним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який визначає правовий статус ветеранів війни, систему гарантій їх соціального захисту та основні напрями державної підтримки. Закон прямо спрямований на захист ветеранів війни шляхом створення належних умов для підтримання здоров'я, активного довголіття, організації соціального й іншого обслуговування, надання пільг, переваг і соціальних гарантій. Саме цей акт формує спеціальне правове ядро ветеранської політики, оскільки визначає категорії осіб, які належать до ветеранів війни, а також закріплює систему гарантій, що мають забезпечити їх соціальну захищеність.

Правове регулювання соціального забезпечення ветеранів має комплексний характер і охоплює не лише пільги чи виплати, а й ширшу систему правових засобів, пов'язаних із медичним забезпеченням, реабілітацією, житловою підтримкою, професійною адаптацією, психологічною допомогою та соціальним супроводом. У цьому полягає принципова особливість сучасної ветеранської політики: вона поступово переходить від переважно пільгово-компенсаційної моделі до моделі комплексної підтримки, орієнтованої на відновлення спроможності ветерана до активної участі у суспільному, трудовому та економічному житті.

Важливе значення у системі правового регулювання має Закон України «Про соціальні послуги», який визначає організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам і сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах або мають ризик у них опинитися. Цей Закон спрямований на профілактику складних життєвих обставин, їх подолання або мінімізацію негативних наслідків. Для ветеранів соціальні послуги мають особливе значення, оскільки участь у бойових діях, поранення, інвалідність, психологічна травматизація, втрата професійних орієнтирів або складність повернення до цивільного життя можуть створювати потребу в індивідуальному соціальному супроводі, консультуванні, адаптації, догляді, кризовому втручанні та підтримці сім'ї ветерана.

Соціальні послуги у сфері ветеранської політики слід розглядати як правовий інструмент не лише допомоги, а й соціальної інтеграції. Їхнє призначення полягає у тому, щоб забезпечити ветерану доступ до необхідної підтримки залежно від його індивідуальних потреб. Такий підхід відповідає

сучасній людиноцентричній моделі соціальної держави, за якої особа не є пасивним отримувачем пільг, а розглядається як суб'єкт права, здатний за належної підтримки відновити автономність, професійну активність і соціальні зв'язки. Саме тому соціальні послуги мають поєднуватися з механізмами зайнятості, професійного навчання, психологічної реабілітації та медичного супроводу.

Окремим важливим напрямом є правове забезпечення реабілітації ветеранів, особливо тих, які мають інвалідність або стійкі порушення здоров'я внаслідок участі у бойових діях. У цьому контексті значення має Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», який є чинним актом і визначає правові засади реабілітації осіб з інвалідністю. Для ветеранів реабілітація має не лише медичний, а й соціально-правовий зміст, оскільки вона спрямована на відновлення або компенсацію втрачених функцій, забезпечення доступності середовища, підготовку до праці, соціальну адаптацію та повернення до активного життя. У цьому аспекті реабілітаційні заходи виступають складовою ширшого механізму соціального забезпечення.

Особливу роль у сучасній системі підтримки ветеранів відіграє психологічна допомога. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1338 врегульовує питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їхніх сімей та деяким іншим категоріям осіб; її назву та зміст було оновлено, зокрема, змінами 2023–2024 років. Це свідчить про поступове інституційне визнання того, що психологічна підтримка є не допоміжним, а самостійним і необхідним елементом ветеранської політики. Вона безпосередньо впливає на ефективність соціальної адаптації, працевлаштування, сімейної стабільності та запобігання соціальній ізоляції ветеранів.

Правове регулювання соціального забезпечення ветеранів тісно пов'язане з трудо-правовими гарантіями, оскільки соціальний захист не повинен підміняти право на працю, а має створювати умови для його реального здійснення. Ветеран, який повертається до цивільного життя, часто потребує не лише виплат або пільг, а й професійної переорієнтації, адаптації робочого місця, психологічної підтримки в трудовому колективі, доступу до освіти та перекваліфікації. Саме тому ефективно правове регулювання має ґрунтуватися на поєднанні норм права соціального забезпечення, трудового права, адміністративного права, медичного права та фінансового права.

В умовах воєнного стану система соціального забезпечення та соціальних послуг ветеранів зазнає додаткового навантаження. Воєнний стан впливає на бюджетні пріоритети, діяльність органів публічної влади, доступність послуг у територіальних громадах, стан інфраструктури та можливості кадрового забезпечення. Водночас саме в таких умовах держава повинна забезпечити неперервність базових соціальних гарантій, адресність допомоги та оперативність реагування на потреби ветеранів. Це означає, що правове регулювання має бути не лише формально стабільним, а й адаптивним, здатним враховувати нові соціальні ризики, пов'язані з

пораненнями, інвалідністю, психологічною травмою, втратою житла, безробіттям або складністю повернення до мирного життя.

Суттєвою проблемою чинної моделі правового регулювання залишається фрагментарність окремих елементів соціальної підтримки. Наявність значної кількості нормативних актів сама по собі не гарантує ефективності, якщо між ними відсутня належна узгодженість, а ветеран змушений самостійно долати складні адміністративні процедури. Саме тому перспективним напрямом удосконалення є розвиток інтегрованої моделі підтримки, за якої соціальні послуги, медична й психологічна допомога, реабілітація, працевлаштування та правовий супровід надаються не розрізнено, а як єдина система супроводу ветерана.

Значення соціальних послуг у цій системі полягає також у тому, що вони дозволяють перейти від однакової для всіх пільгової моделі до індивідуалізованого підходу. Потреби ветеранів можуть істотно відрізнятись залежно від стану здоров'я, віку, професійного досвіду, сімейного стану, місця проживання, наявності інвалідності, психологічного стану та інших обставин. Тому правове регулювання має забезпечувати оцінювання потреб, індивідуальне планування допомоги та належну якість послуг. Особливо важливим це є для ветеранів, які проживають у територіальних громадах, віддалених населених пунктах або регіонах, що постраждали від бойових дій.

Євроінтеграційний вектор України посилює вимоги до якості правового регулювання соціального забезпечення ветеранів. У цьому контексті важливими є стандарти соціальної держави, недискримінації, доступності послуг, соціальної інклюзії та гідності людини. Національна система має орієнтуватися на те, щоб ветеран отримував не лише мінімальну матеріальну підтримку, а й реальні можливості для відновлення професійної, соціальної та особистої автономії. Такий підхід відповідає сучасному розумінню соціального забезпечення як системи правових, організаційних і фінансових засобів, спрямованих на зменшення соціальних ризиків та відновлення повноцінної участі особи в суспільстві.

Таким чином, правове регулювання соціального забезпечення та соціальних послуг ветеранів в Україні є складною, багаторівневою та міжгалузєвою системою, що поєднує конституційні гарантії, спеціальне ветеранське законодавство, законодавство про соціальні послуги, реабілітацію, охорону здоров'я, працю та бюджетне фінансування. Його основне призначення полягає у забезпеченні гідного рівня життя ветеранів, їх реабілітації, соціальної адаптації та інтеграції у цивільне й професійне середовище. Ефективність цієї системи залежить від узгодженості нормативно-правових актів, доступності соціальних послуг, достатності фінансового забезпечення, розвитку психологічної та реабілітаційної підтримки, а також здатності держави перейти від формально-пільгової моделі до комплексної, адресної та людиноцентричної системи підтримки ветеранів.

Реінтеграція ветеранів до ринку праці: правові та організаційні аспекти

Реінтеграція ветеранів до ринку праці в Україні є ключовим напрямом державної ветеранської політики, який поєднує правові, економічні та соціальні інструменти з метою відновлення професійної активності осіб, що брали участь у захисті держави, та їх повноцінної інтеграції у цивільне життя. В умовах воєнного стану та післявоєнної трансформації суспільства це питання набуває особливої значущості, оскільки від ефективності механізмів працевлаштування ветеранів залежить не лише реалізація їх індивідуальних прав, але й загальний рівень соціальної стабільності, економічного відновлення та людського розвитку держави.

Конституційно-правовою основою реінтеграції ветеранів до ринку праці є положення Конституція України, які гарантують право на працю, що включає можливість кожного заробляти на життя працею, яку він вільно обирає або на яку погоджується. Це право має універсальний характер, однак щодо ветеранів воно набуває спеціалізованого змісту, пов'язаного з необхідністю врахування наслідків участі у бойових діях, зокрема фізичних обмежень, психологічного стану, перерваної трудової кар'єри та потреби у професійній адаптації. Відповідно, держава повинна забезпечити не лише формальну рівність у доступі до праці, але й створити додаткові гарантії, що компенсують ці об'єктивні обставини.

Нормативно-правове регулювання реінтеграції ветеранів до ринку праці здійснюється через систему взаємопов'язаних актів, центральне місце серед яких займає Кодекс законів про працю України, що визначає загальні принципи трудових відносин, включаючи свободу праці, рівність прав працівників та заборону дискримінації. У контексті ветеранської політики ці принципи доповнюються спеціальними нормами, передбаченими Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який встановлює додаткові трудові гарантії, спрямовані на сприяння зайнятості ветеранів, збереження робочих місць та забезпечення стабільності їх трудових правовідносин.

Важливим правовим аспектом реінтеграції є взаємодія трудового законодавства з законодавством про зайнятість, яке формує механізми активної політики ринку праці. Зокрема, Закон України «Про зайнятість населення» визначає правові, економічні та організаційні засади державної політики у сфері зайнятості, передбачаючи заходи щодо сприяння працевлаштуванню, професійній підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації осіб, які шукають роботу. Для ветеранів ці заходи мають особливе значення, оскільки дозволяють адаптувати їх професійні навички до сучасних вимог ринку праці, забезпечити здобуття нових компетенцій та підвищити конкурентоспроможність.

У сучасних умовах реінтеграція ветеранів до ринку праці не може обмежуватися лише правовим закріпленням відповідних гарантій, а потребує розвиненого організаційного механізму їх реалізації. Цей механізм охоплює

діяльність державної служби зайнятості, органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, центрів професійної підготовки, реабілітаційних установ, освітніх закладів, роботодавців та громадських організацій. Взаємодія цих суб'єктів повинна забезпечувати комплексний підхід до працевлаштування ветеранів, що включає оцінювання їхніх потреб, професійну орієнтацію, навчання, супровід у процесі працевлаштування та адаптацію на робочому місці.

Особливе значення у процесі реінтеграції має професійна адаптація ветеранів, яка передбачає відновлення або набуття професійних навичок, розвиток нових компетенцій та формування здатності до ефективної діяльності в умовах цивільного ринку праці. У цьому контексті важливу роль відіграють програми професійної підготовки та перепідготовки, що реалізуються за участю держави та роботодавців. Вони дозволяють ветеранам подолати розрив між військовим досвідом та вимогами сучасного ринку праці, а також сприяють їх економічній самостійності.

Значну роль у реінтеграції відіграє також створення сприятливих умов праці, що передбачає врахування індивідуальних особливостей ветеранів, зокрема стану здоров'я, можливих обмежень працездатності та психологічних аспектів. Це вимагає від роботодавців адаптації робочих місць, забезпечення безпечних умов праці, формування толерантного та підтримуючого соціального середовища у трудових колективах. Таким чином, реінтеграція ветеранів до ринку праці є не лише юридичною, але й соціальною та організаційною проблемою, що потребує комплексного вирішення.

В умовах воєнного стану правове регулювання трудових відносин зазнає змін, що відображено у Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». Цей акт передбачає певну гнучкість у регулюванні трудових відносин, однак водночас не скасовує необхідності забезпечення базових трудових гарантій. Для ветеранів це означає, що навіть в умовах обмежень держава повинна забезпечити їх право на працю, доступ до зайнятості та належні умови праці.

Важливим аспектом є також розвиток підприємницької активності ветеранів як альтернативного шляху їх економічної інтеграції. Держава може сприяти цьому через програми підтримки малого та середнього бізнесу, надання фінансової допомоги, консультаційних послуг та освітніх програм. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити зайнятість ветеранів, але й сприяє розвитку економіки та створенню нових робочих місць.

У контексті євроінтеграційних процесів реінтеграція ветеранів до ринку праці повинна відповідати міжнародним стандартам, зокрема положенням Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка гарантує право на працю, захист від безробіття та соціальну інтеграцію. Практика Європейського суду з прав людини також формує стандарти недискримінації та рівності можливостей, що повинні враховуватися у національній політиці зайнятості.

Таким чином, реінтеграція ветеранів до ринку праці є складним багатовимірним процесом, що поєднує правові та організаційні аспекти та

передбачає взаємодію різних суб'єктів і механізмів. Її ефективність залежить від узгодженості нормативно-правового регулювання, належного інституційного забезпечення, розвитку активної політики зайнятості, адаптації умов праці та здатності держави створити умови для повноцінної участі ветеранів у економічному та суспільному житті.

Психологічна адаптація ветеранів як складова соціально-правового механізму

Психологічна адаптація ветеранів в Україні виступає невід'ємною складовою комплексного соціально-правового механізму реалізації ветеранської політики, оскільки забезпечує не лише відновлення психоемоційного стану осіб після участі у бойових діях, але й створює передумови для їх повноцінної соціальної, професійної та правової інтеграції у мирне життя. В умовах триваючої збройної агресії та дії правового режиму воєнного стану значення психологічної адаптації істотно зростає, адже саме вона визначає ефективність реалізації інших складових державної політики, зокрема у сфері працевлаштування, соціального забезпечення та участі ветеранів у суспільному житті.

Конституційно-правовою основою забезпечення психологічної адаптації є положення Конституції України, які гарантують право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та безпечні умови життя, а також закріплюють принципи соціальної держави та пріоритету прав людини. У цьому контексті психологічне здоров'я розглядається як невід'ємна складова загального стану здоров'я особи, а отже, держава зобов'язана забезпечити відповідні умови для його відновлення та підтримки, особливо щодо осіб, які зазнали травматичного впливу війни.

Нормативно-правове регулювання психологічної адаптації ветеранів має комплексний характер і ґрунтується на положеннях Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», який передбачає систему соціальних гарантій, включаючи медичну та реабілітаційну допомогу, а також на Закон України «Про соціальні послуги», що визначає правові та організаційні засади надання соціальних послуг, у тому числі психологічної підтримки. У межах цього законодавства психологічна допомога розглядається як складова соціальних послуг, спрямованих на подолання складних життєвих обставин, які можуть виникати внаслідок участі у бойових діях.

Особливого значення набуває підзаконне регулювання, зокрема постанова Кабінету Міністрів України, що визначає порядок надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їхніх сімей та іншим категоріям осіб. Зазначений нормативний акт встановлює організаційні механізми надання психологічних послуг, визначає суб'єктів їх надання, а також передбачає фінансування відповідних заходів за рахунок державного бюджету. Це свідчить про інституціоналізацію психологічної підтримки як окремого напрямку державної політики, що має системний характер і інтегрується у загальний механізм соціального забезпечення.

Психологічна адаптація ветеранів у правовому вимірі не обмежується лише медичним або соціальним аспектом, а має комплексний міжгалузевий характер. Вона охоплює взаємодію норм права соціального забезпечення, медичного права, трудового права та адміністративного права. Зокрема, психологічний стан ветерана безпосередньо впливає на реалізацію його трудових прав, можливість працевлаштування, адаптацію до робочого середовища та ефективність професійної діяльності. У цьому контексті роботодавці зобов'язані створювати умови, що сприяють психологічній стабільності працівників, у тому числі ветеранів, забезпечуючи безпечно і недискримінаційне трудове середовище.

Суттєвою особливістю психологічної адаптації є її роль як передумови соціальної реінтеграції. Ветерани, які зазнали психологічних травм, часто стикаються з труднощами у відновленні соціальних зв'язків, участі у громадському житті, побудові сімейних відносин та виконанні професійних обов'язків. Відповідно, психологічна підтримка має бути спрямована не лише на лікування, а й на формування навичок адаптації до цивільного життя, подолання стресу, відновлення соціальної активності та підвищення рівня самореалізації.

В умовах воєнного стану значення психологічної адаптації додатково зростає у зв'язку з постійним впливом стресових факторів, невизначеністю та підвищеним рівнем соціальної напруги. Це вимагає від держави створення гнучких та доступних механізмів надання психологічної допомоги, розвитку мережі відповідних установ, підготовки фахівців та впровадження сучасних методів психологічної підтримки. Водночас важливим є забезпечення доступності таких послуг незалежно від місця проживання ветерана, що передбачає розвиток дистанційних форм надання допомоги та інтеграцію психологічних послуг у систему первинної медичної допомоги.

Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює необхідність гармонізації національного підходу до психологічної адаптації ветеранів із міжнародними стандартами, зокрема принципами, закріпленими у Європейській соціальній хартії (переглянутої), яка гарантує право на охорону здоров'я, соціальний захист та соціальну інтеграцію. У цьому контексті психологічна допомога розглядається як невід'ємна складова забезпечення гідності людини, її соціальної включеності та недискримінації. Практика Європейського суду з прав людини також підтверджує важливість забезпечення ефективних механізмів захисту права на психічне здоров'я як складової права на повагу до приватного життя.

Таким чином, психологічна адаптація ветеранів є складною та багатовимірною складовою соціально-правового механізму реалізації ветеранської політики, що забезпечує відновлення психоемоційного стану, сприяє соціальній та професійній інтеграції та підвищує ефективність реалізації інших прав ветеранів. Її правове регулювання ґрунтується на поєднанні конституційних гарантій, галузевого законодавства та підзаконних актів і потребує подальшого розвитку з урахуванням сучасних викликів

воєнного стану та європейських стандартів захисту прав людини.

Європейські стандарти та ефективність механізму реалізації ветеранської політики

Міжнародно-правові стандарти у сфері соціального захисту ветеранів

Міжнародно-правові стандарти у сфері соціального захисту ветеранів формують концептуальну та нормативну основу для побудови національних систем підтримки осіб, які брали участь у захисті держави, і визначають загальні принципи забезпечення їх соціальних, трудових, медичних та реабілітаційних прав. В умовах євроінтеграційного розвитку України та необхідності гармонізації національного законодавства із міжнародними нормами значення таких стандартів істотно зростає, оскільки вони виступають орієнтиром для вдосконалення внутрішньодержавної правової системи, забезпечення належного рівня соціальних гарантій та підвищення ефективності ветеранської політики.

В основі міжнародно-правового регулювання соціального захисту ветеранів лежать універсальні стандарти прав людини, закріплені у глобальних і регіональних актах. Хоча спеціалізовані міжнародні договори, присвячені виключно статусу ветеранів, відсутні, їх права охоплюються загальними нормами міжнародного права, що гарантують соціальний захист, право на працю, охорону здоров'я, соціальну допомогу та реабілітацію. У цьому контексті визначальне значення мають положення Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка закріплює право на працю, справедливі умови праці, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, а також право на соціальну інтеграцію осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Європейська соціальна хартія формує базові стандарти соціальної держави, що передбачають активну роль держави у забезпеченні соціальної справедливості, зменшенні нерівності та підтримці вразливих категорій населення. У контексті ветеранської політики ці положення означають необхідність створення комплексної системи соціального захисту, яка включає не лише матеріальну підтримку, а й доступ до медичних, реабілітаційних, освітніх та соціальних послуг. Особливе значення має право на професійну орієнтацію та підготовку, що є ключовим для реінтеграції ветеранів до ринку праці.

Важливим джерелом міжнародних стандартів є практика Європейського суду з прав людини, яка розвиває положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у частині соціальних прав. Хоча Конвенція безпосередньо не містить широкого переліку соціально-економічних прав, Суд у своїй практиці розширює їх зміст через тлумачення права на повагу до приватного і сімейного життя, права на ефективний засіб юридичного захисту, а також принципу недискримінації. У справах, пов'язаних із соціальним забезпеченням, Суд наголошує на необхідності забезпечення доступності соціальних виплат, їх передбачуваності та недопущення свавільного

позбавлення таких прав.

Значну роль у формуванні міжнародних стандартів відіграють також акти Міжнародної організація праці, які визначають принципи соціального захисту та гідної праці. Конвенції МОП встановлюють стандарти щодо соціального страхування, забезпечення у разі безробіття, інвалідності, втрати працездатності та інших соціальних ризиків. Для ветеранів ці стандарти мають особливе значення, оскільки участь у бойових діях часто призводить до втрати або обмеження працездатності, що вимагає додаткових гарантій соціального забезпечення та професійної реабілітації.

Універсальні міжнародні стандарти також закріплені у актах Організації Об'єднаних Націй, зокрема у Загальній декларації прав людини та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, які гарантують право на соціальне забезпечення, працю, освіту та охорону здоров'я. Ці положення створюють загальну правову рамку, у межах якої держави повинні забезпечувати захист осіб, які зазнали впливу військових конфліктів, у тому числі ветеранів.

Особливе значення для ветеранів має міжнародно-правове регулювання, пов'язане з наслідками збройних конфліктів. Норми міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевські конвенції, встановлюють стандарти поведінки з пораненими, хворими та особами, які брали участь у бойових діях, що створює основу для подальшого соціального та медичного забезпечення таких осіб. Хоча ці норми безпосередньо не регулюють питання соціального захисту у післявоєнний період, вони формують базові принципи гуманного ставлення та захисту людської гідності, які мають враховуватися у національній політиці.

У контексті європейської інтеграції Україна орієнтується на стандарти Європейського Союзу, які передбачають розвиток інклюзивної соціальної політики, забезпечення рівних можливостей, недискримінації та доступності соціальних послуг. Хоча право ЄС не містить окремих норм щодо ветеранів, загальні принципи соціальної політики, закріплені у Хартії основних прав ЄС, визначають стандарти, які мають застосовуватися до всіх громадян, включаючи ветеранів.

Міжнародно-правові стандарти у сфері соціального захисту ветеранів мають комплексний характер і передбачають поєднання різних напрямів підтримки. Вони орієнтовані на забезпечення не лише матеріального добробуту, але й соціальної інтеграції, відновлення здоров'я, доступу до освіти та праці, а також захисту від дискримінації. У цьому контексті соціальний захист ветеранів розглядається як складова ширшої політики забезпечення прав людини та соціальної справедливості.

Водночас імплементація міжнародних стандартів у національне законодавство України потребує системного підходу, що включає гармонізацію нормативно-правової бази, удосконалення інституційних механізмів, забезпечення належного фінансування та підвищення ефективності правозастосування. Особливої уваги потребує питання адаптації

цих стандартів до умов воєнного стану, що вимагає поєднання гнучкості правового регулювання з дотриманням основоположних принципів прав людини.

Таким чином, міжнародно-правові стандарти у сфері соціального захисту ветеранів формують універсальну систему принципів і норм, що визначають зміст та напрями державної політики у цій сфері. Вони забезпечують орієнтацію на високі соціальні стандарти, сприяють розвитку ефективної системи соціального забезпечення та створюють правову основу для інтеграції ветеранів у суспільство. Їх значення особливо зростає в умовах сучасних викликів, коли необхідно забезпечити не лише формальне визнання прав ветеранів, але й їх реальну реалізацію відповідно до міжнародних стандартів соціальної держави.

Практика Європейського суду з прав людини щодо соціальних прав

Практика Європейського суду з прав людини відіграє ключову роль у формуванні сучасних стандартів захисту соціальних прав, незважаючи на те, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить розгорнутого каталогу соціально-економічних прав. Суд, здійснюючи еволюційне тлумачення Конвенції як «живого інструменту», поступово розширює сферу її застосування, включаючи соціальні права через взаємозв'язок із цивільними та політичними правами. Такий підхід має особливе значення для забезпечення соціально-трудова прав вразливих категорій населення, зокрема ветеранів, оскільки дозволяє підвищити рівень їх правового захисту на міжнародному рівні.

Одним із ключових напрямів практики ЄСПЛ є визнання соціальних виплат і пенсій як елементу майнових прав, що підпадають під захист статті 1 Першого протоколу до Конвенції. У рішенні у справі «Stec and Others v. the United Kingdom» Суд зазначив, що право на соціальні виплати може становити «майно», якщо воно достатньо визначене національним законодавством. Це означає, що держава, встановивши певні соціальні гарантії, не може довільно позбавляти особу відповідних виплат або змінювати умови їх надання без належного правового обґрунтування. Такий підхід має безпосереднє значення для ветеранів, оскільки їх соціальні пільги та компенсації набувають характеру захищених прав, що підлягають судовому контролю.

Важливим аспектом практики ЄСПЛ є забезпечення принципу недискримінації у сфері соціального захисту, закріпленого у статті 14 Конвенції. У справі «Andrejeva v. Latvia» Суд підкреслив, що різне ставлення до осіб у сфері соціального забезпечення має бути об'єктивно виправданим і пропорційним. Це положення має особливе значення для ветеранів, оскільки їх правовий статус передбачає як спеціальні гарантії, так і ризик виникнення дискримінаційних ситуацій, пов'язаних із доступом до соціальних виплат, працевлаштування або соціальних послуг. Відповідно, держава повинна забезпечити рівність можливостей, не допускаючи необґрунтованих обмежень або привілеїв.

Практика ЄСПЛ також розвиває стандарти захисту права на повагу до

приватного і сімейного життя, передбаченого статтею 8 Конвенції, у контексті соціальних прав. Суд визнає, що питання соціального забезпечення, медичної допомоги, житлових умов і соціальної інтеграції можуть впливати на реалізацію цього права. У рішенні «Sentges v. the Netherlands» Суд розглядав питання доступу до медичних засобів як складову приватного життя, підкреслюючи, що держава має позитивні зобов'язання щодо забезпечення належного рівня життя. Для ветеранів це означає, що держава повинна створювати умови для їх соціальної адаптації, забезпечення медичної та психологічної допомоги, а також підтримки сімейних зв'язків.

Особливе значення має практика ЄСПЛ щодо ефективного доступу до правосуддя у справах, пов'язаних із соціальними правами. Суд послідовно наголошує, що держава повинна забезпечити ефективні засоби юридичного захисту, передбачені статтею 13 Конвенції, а також справедливий судовий розгляд відповідно до статті 6. У соціальних спорах це означає необхідність доступності судових процедур, їх оперативності та ефективності. Для ветеранів, які можуть перебувати у складному фізичному або психологічному стані, забезпечення доступу до правосуддя є критично важливим елементом реалізації їх прав.

У контексті умов воєнного стану практика ЄСПЛ набуває особливого значення, оскільки Суд визнає можливість обмеження окремих прав у надзвичайних обставинах, але водночас встановлює жорсткі вимоги до таких обмежень. Вони повинні бути законними, необхідними у демократичному суспільстві та пропорційними поставленій меті. Це означає, що навіть в умовах війни держава не звільняється від обов'язку забезпечувати базові соціальні права, зокрема право на соціальний захист, доступ до медичної допомоги та мінімальний рівень соціального забезпечення.

Практика ЄСПЛ також демонструє тенденцію до розширення позитивних зобов'язань держави у сфері соціальних прав. Суд визнає, що держава повинна не лише утримуватися від порушення прав, але й активно діяти для їх забезпечення. Це включає створення ефективної системи соціального забезпечення, належне фінансування соціальних програм, забезпечення доступності послуг та запобігання соціальній ізоляції. Для ветеранів це означає необхідність комплексного підходу до їх підтримки, що поєднує соціальні, трудові, медичні та психологічні заходи.

У контексті європейської інтеграції України практика ЄСПЛ виступає важливим орієнтиром для вдосконалення національного законодавства та правозастосовної практики. Вона сприяє підвищенню стандартів захисту соціальних прав, забезпеченню їх реальності та ефективності, а також формуванню правової культури, орієнтованої на пріоритет прав людини. Особливе значення це має для ветеранської політики, оскільки забезпечення соціальних прав ветеранів є не лише внутрішньодержавним завданням, але й частиною міжнародних зобов'язань України.

Таким чином, практика Європейського суду з прав людини формує сучасну доктрину захисту соціальних прав, яка базується на принципах

верховенства права, недискримінації, пропорційності та ефективності правового захисту. Вона забезпечує розширене тлумачення положень Конвенції, що дозволяє охоплювати соціально-економічні аспекти прав людини, та створює правові орієнтири для держав у формуванні ефективної соціальної політики, у тому числі щодо ветеранів війни.

Гармонізація законодавства України з правом ЄС (acquis ЄС)

Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу (acquis ЄС) є одним із ключових напрямів трансформації національної правової системи, що обумовлений стратегічним курсом держави на європейську інтеграцію та набуття членства в ЄС. У сфері соціальної політики, зокрема щодо забезпечення соціально-трудова прав ветеранів, цей процес набуває особливої значущості, оскільки передбачає приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів соціального захисту, гідної праці, недискримінації та соціальної інклюзії.

Конституційною основою євроінтеграційного курсу України виступають положення Конституції України, які закріплюють стратегічний напрям держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та визначають необхідність узгодження внутрішнього законодавства із міжнародними стандартами. У цьому контексті гармонізація законодавства розглядається як системний процес адаптації норм національного права до acquis ЄС, що охоплює як формальне приведення законодавчих актів у відповідність до європейських вимог, так і трансформацію правозастосовної практики, інституційних механізмів і правової культури.

Acquis ЄС у сфері соціальної політики не містить спеціалізованих норм, спрямованих виключно на регулювання статусу ветеранів, однак включає широкий комплекс правових актів, що визначають стандарти соціального захисту, зайнятості, рівності можливостей, охорони праці та соціальної інтеграції. Зокрема, ключове значення має Хартія основних прав Європейського Союзу, яка закріплює право на працю, соціальний захист, соціальну допомогу, охорону здоров'я та захист від дискримінації. Ці положення створюють універсальну правову основу, що поширюється на всі категорії населення, включаючи ветеранів, і визначає мінімальні стандарти, яких мають дотримуватися держави-члени та країни-кандидати.

У процесі гармонізації особливе значення має імплементація директив ЄС у сфері трудового права та соціальної політики, які регулюють питання рівності у сфері зайнятості, захисту прав працівників, безпеки та гігієни праці, а також соціального забезпечення. Для України це означає необхідність адаптації національного законодавства, зокрема Кодекс законів про працю України, до європейських стандартів, що передбачають посилення гарантій працівників, забезпечення гнучких форм зайнятості, недопущення дискримінації та створення умов для професійної інтеграції вразливих категорій населення.

У сфері ветеранської політики гармонізація законодавства передбачає інтеграцію європейських підходів до соціального захисту, що базуються на

принципах комплексності, адресності та інклюзивності. Це означає перехід від традиційної моделі пільг до сучасної моделі соціальних послуг, спрямованої на відновлення соціальної та професійної активності особи. У цьому контексті важливу роль відіграє Закон України «Про соціальні послуги», який уже частково відображає європейські підходи до організації соціальної підтримки, зокрема через впровадження індивідуального підходу до оцінки потреб та надання послуг.

Гармонізація законодавства також передбачає узгодження норм національного права із положеннями Європейської соціальної хартії (переглянутої), яка встановлює стандарти соціального захисту, включаючи право на працю, соціальне забезпечення, соціальну допомогу та захист від бідності. Цей документ є важливим орієнтиром для формування державної політики у сфері соціального забезпечення ветеранів, оскільки він визначає мінімальні соціальні стандарти, які повинні бути забезпечені державою.

У сучасних умовах гармонізація законодавства України з *acquis* ЄС має не лише формально-правовий, але й функціональний характер, що передбачає адаптацію механізмів реалізації прав. Це означає, що поряд із змінами законодавства необхідно забезпечити ефективне функціонування інституцій, підвищення рівня правозастосування, розвиток системи соціальних послуг, удосконалення механізмів фінансування та забезпечення доступності соціальних гарантій для ветеранів. Особливо важливим є впровадження принципу людиноцентризму, відповідно до якого держава орієнтується на потреби конкретної особи, забезпечуючи індивідуалізований підхід до надання соціальної підтримки.

В умовах воєнного стану процес гармонізації ускладнюється необхідністю поєднання європейських стандартів із реаліями воєнного часу, що передбачає тимчасові обмеження окремих прав і перерозподіл ресурсів на користь оборонних потреб. Водночас навіть за таких умов, держава повинна забезпечувати дотримання базових стандартів соціального захисту та не допускати звуження змісту і обсягу основних прав ветеранів. Це зумовлює необхідність розробки гнучких правових механізмів, які дозволяють поєднувати вимоги безпеки та соціального захисту.

Важливим аспектом гармонізації є також врахування практики Європейського суду з прав людини, яка формує стандарти захисту прав людини, включаючи соціальні права, через тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Практика Суду сприяє підвищенню рівня правової визначеності, забезпеченню ефективного судового захисту та формуванню єдиних підходів до застосування права.

Таким чином, гармонізація законодавства України з правом ЄС є складним, багаторівневим і динамічним процесом, що охоплює адаптацію нормативно-правової бази, інституційних механізмів та правозастосовної практики до європейських стандартів. У сфері ветеранської політики цей процес спрямований на забезпечення високого рівня соціального захисту, створення умов для ефективної реінтеграції ветеранів у суспільство та

підвищення якості їх життя. Його успішна реалізація залежить від системності правових реформ, належного фінансового забезпечення та здатності держави інтегрувати європейські цінності у національну правову систему.

Оцінка ефективності механізму реалізації ветеранської політики та напрями його вдосконалення

Оцінка ефективності механізму реалізації ветеранської політики в Україні має принципове значення для визначення того, наскільки закріплені у законодавстві права, гарантії та соціальні інструменти фактично забезпечують потреби ветеранів, членів їхніх сімей та сімей загиблих Захисників і Захисниць України. У сучасних умовах така оцінка не може зводитися лише до формального аналізу кількості нормативно-правових актів або наявності окремих пільг. Вона повинна охоплювати реальну доступність соціальних послуг, дієвість трудових гарантій, ефективність реабілітаційних програм, рівень інституційної координації, достатність фінансового забезпечення та відповідність державної політики фактичним потребам ветеранів.

Нормативною основою для оцінки ефективності ветеранської політики є Конституція України, Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», законодавство про працю, зайнятість, соціальні послуги, реабілітацію, охорону здоров'я, а також спеціальні акти, ухвалені в умовах воєнного стану. Особливого значення набуває Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 року № 1209-р, разом з операційним планом її реалізації на 2024–2027 роки. Цей акт визначає стратегічні орієнтири державної політики у відповідній сфері та передбачає щоквартальне інформування Міністерства у справах ветеранів про хід реалізації заходів, що свідчить про поступове формування системи моніторингу та оцінювання результативності ветеранської політики.

Ефективність механізму реалізації ветеранської політики доцільно розглядати як ступінь відповідності між задекларованими державою цілями, закріпленими правами ветеранів і фактичним рівнем їх реалізації. Такий підхід дозволяє відмежувати формальну ефективність, яка проявляється у наявності законів, програм і підзаконних актів, від реальної ефективності, що визначається доступністю допомоги для конкретної особи. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» визначає правовий статус ветеранів війни та спрямований на створення належних умов для їх життєзабезпечення, підтримання здоров'я, соціального обслуговування і формування шанобливого ставлення до них у суспільстві. Проте на практиці сама наявність спеціального статусу ще не гарантує повної реалізації прав, якщо відсутні прості процедури доступу до послуг, належне фінансування, міжвідомча взаємодія та персоналізований супровід ветерана.

Одним із головних критеріїв ефективності є нормативна узгодженість механізму реалізації ветеранської політики. Сучасна правова база у цій сфері має комплексний характер і охоплює акти трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного, фінансового, медичного та інформаційного

права. З одного боку, така міжгалузевість відповідає складній природі потреб ветеранів. З іншого боку, вона створює ризики фрагментарності, дублювання повноважень, колізій між нормативними актами та неоднакової правозастосовної практики. Тому ефективність механізму залежить від здатності держави забезпечити системність законодавства, чіткість процедур, правову визначеність статусів, прозорість доступу до гарантій і мінімізацію бюрократичних бар'єрів.

Важливим критерієм є інституційна спроможність органів, відповідальних за реалізацію ветеранської політики. Центральну роль у цій сфері відіграє Міністерство у справах ветеранів України, однак практичне забезпечення прав ветеранів потребує постійної взаємодії з органами соціального захисту, службою зайнятості, закладами охорони здоров'я, органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями, Пенсійним фондом України, центрами надання адміністративних послуг і громадськими організаціями. Ефективність інституційного механізму визначається не кількістю залучених суб'єктів, а якістю їхньої координації, швидкістю обміну інформацією, зрозумілістю розподілу повноважень і здатністю забезпечити ветерану комплексну підтримку без необхідності самотійно проходити складний адміністративний шлях.

Окремим показником ефективності є доступність соціальних послуг, реабілітації та психологічної допомоги. Закон України «Про соціальні послуги» закріплює правові та організаційні засади надання соціальних послуг особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах або мають ризик у них опинитися. Для ветеранів це має особливе значення, оскільки їхні потреби часто є комплексними й охоплюють не лише матеріальне забезпечення, а й психологічну адаптацію, соціальний супровід, медичну реабілітацію, професійну перепідготовку та підтримку сім'ї. Тому ефективною може вважатися лише така модель, у якій соціальна допомога є адресною, своєчасною, наближеною до місця проживання ветерана і побудованою на індивідуальній оцінці потреб.

Не менш важливим є критерій трудової реінтеграції ветеранів. Реалізація права на працю не повинна зводитися до формального визнання можливості працевлаштування. Вона має включати професійну орієнтацію, перепідготовку, визнання навичок, здобутих під час військової служби, сприяння зайнятості, підтримку ветеранського підприємництва, адаптацію робочих місць і недопущення дискримінації. У цьому аспекті ефективність ветеранської політики вимірюється тим, наскільки держава здатна перетворити ветерана з пасивного отримувача допомоги на активного суб'єкта економічного і суспільного життя.

Фінансово-економічний критерій також має визначальне значення. Навіть найбільш досконале законодавство не буде ефективним без належного бюджетного забезпечення, стабільності фінансування, прозорого розподілу коштів і контролю за їх використанням. У період воєнного стану держава об'єктивно змушена спрямовувати значні ресурси на оборону, однак це не

усуває її обов'язку забезпечувати базові соціальні гарантії ветеранів. Навпаки, саме в умовах війни соціальний захист ветеранів має розглядатися як складова національної стійкості, а не як другорядний напрям бюджетної політики.

Серед проблем, що знижують ефективність механізму реалізації ветеранської політики, слід насамперед відзначити фрагментарність правового регулювання, складність адміністративних процедур, нерівномірність доступу до послуг у різних територіальних громадах, недостатню інтегрованість електронних реєстрів, обмеженість кадрового потенціалу у сфері психологічної та соціальної підтримки, а також недостатній рівень взаємодії між державними органами і громадським сектором. Окремою проблемою є те, що традиційна пільгова модель не завжди відповідає реальним потребам ветеранів, оскільки часто не забезпечує повноцінної реінтеграції у цивільне життя.

Напрями вдосконалення механізму реалізації ветеранської політики мають ґрунтуватися на переході від фрагментарної системи пільг до комплексної, адресної та людиноцентричної моделі підтримки. Така модель повинна передбачати індивідуальну оцінку потреб ветерана, персоналізований соціальний супровід, поєднання медичної, психологічної, соціальної, трудової та правової допомоги, а також забезпечення безперервності підтримки від моменту звільнення з військової служби до повної інтеграції у цивільне життя. У цьому контексті важливим є узгодження Стратегії ветеранської політики до 2030 року зі Стратегією формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року, про необхідність внесення змін до обох стратегічних документів зазначало Міністерство у справах ветеранів у межах громадського обговорення відповідного проекту акта.

Важливим напрямом удосконалення є цифровізація ветеранської політики, зокрема розвиток Єдиного державного реєстру ветеранів війни, електронних сервісів, автоматизованого підтвердження статусів і міжвідомчого обміну даними. Цифровізація повинна бути спрямована не лише на спрощення обліку, а й на реальне зменшення адміністративного навантаження на ветерана. Ідеальна модель передбачає, що держава самостійно підтверджує наявні дані, а особа не змушена багаторазово подавати однакові документи до різних органів.

Окремого значення набуває вдосконалення трудового напрямку ветеранської політики. Доцільним є розвиток державних і місцевих програм професійної адаптації, стимулювання роботодавців до працевлаштування ветеранів, підтримка ветеранського підприємництва, створення програм наставництва, професійної перекваліфікації та психологічного супроводу на робочому місці. У цьому аспекті ветеранська політика має бути тісно пов'язана з політикою зайнятості, економічного відновлення та розвитку людського капіталу.

Необхідним напрямом є посилення психологічної, медичної та реабілітаційної складової. Ефективна ветеранська політика повинна забезпечувати не епізодичну допомогу, а довгострокову систему супроводу,

яка враховує наслідки бойового досвіду, можливу інвалідність, посттравматичні стани, потреби сім'ї ветерана та ризики соціальної ізоляції. Саме тому психологічна підтримка має розглядатися не як допоміжна послуга, а як базовий елемент соціально-правового механізму реінтеграції.

Євроінтеграційний напрям удосконалення передбачає приведення національної ветеранської політики у відповідність до європейських стандартів соціальної держави, недискримінації, інклюзії, доступності послуг і гідної праці. У цьому контексті важливо враховувати не лише формальне наближення законодавства до *acquis* ЄС, а й практичне впровадження європейських принципів у діяльність органів влади, соціальних служб, роботодавців і місцевих громад.

Таким чином, оцінка ефективності механізму реалізації ветеранської політики повинна здійснюватися за критеріями реальності прав, доступності послуг, інституційної узгодженості, фінансової забезпеченості, трудової реінтеграції, психологічної підтримки та відповідності європейським стандартам. Подальше вдосконалення цього механізму має бути спрямоване на формування цілісної, адресної, цифровізованої та людиноцентричної моделі ветеранської політики, яка забезпечуватиме не лише соціальний захист ветеранів, а й їх повноцінне повернення до активного суспільного, професійного та економічного життя.

Проведене теоретико-методологічне та системно-правове дослідження механізму реалізації ветеранської політики в Україні дає підстави стверджувати, що зазначений механізм є складною, багаторівневою та міжгалузеву правовою конструкцією, яка поєднує нормативно-правові, інституційні, функціональні та фінансово-економічні елементи. Його правова природа зумовлена інтеграцією норм різних галузей права, що забезпечує комплексне регулювання соціально-трудова прав ветеранів. У цьому контексті фундаментальне значення мають положення Конституції України, які закріплюють засади соціальної держави та визначають обов'язок держави забезпечувати гідний рівень життя осіб, які виконали конституційний обов'язок щодо захисту держави.

Аналіз чинного законодавства свідчить про наявність розгалуженої системи нормативно-правових актів, що регулюють ветеранську політику, центральне місце серед яких займає Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Водночас ефективність цієї системи обмежується фрагментарністю правового регулювання, недостатньою узгодженістю норм та складністю процедур їх практичної реалізації. Це обумовлює необхідність систематизації законодавства, підвищення рівня правової визначеності та усунення колізій між окремими нормативними приписами.

Забезпечення соціально-трудова прав ветеранів має розглядатися як цілісна система, що включає право на працю, соціальний захист, реабілітацію, психологічну підтримку та соціальну інтеграцію. У цьому контексті важливе значення мають положення Кодексу законів про працю України, Закон

України «Про соціальні послуги» та інші акти, які формують комплексний механізм реалізації відповідних прав. Такий підхід відповідає сучасній концепції соціальної держави, орієнтованої на забезпечення гідності людини та створення умов для її повноцінної участі у суспільному житті.

Функціонування механізму реалізації ветеранської політики в умовах воєнного стану характеризується поєднанням адаптивності та необхідності збереження базових правових гарантій. Трансформація трудових і соціальних відносин, зумовлена воєнними викликами, відображена, зокрема, у Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який передбачає гнучкість правового регулювання. Водночас навіть за таких умов держава зобов'язана забезпечувати мінімальні стандарти соціального захисту ветеранів та не допускати звуження змісту їх основних прав.

Інституційний вимір реалізації ветеранської політики демонструє, що ефективність правового механізму безпосередньо залежить від рівня координації між суб'єктами, які забезпечують його функціонування. Багатосуб'єктність системи, що включає органи державної влади, місцевого самоврядування, соціальні служби, заклади охорони здоров'я та інші установи, потребує чіткої взаємодії, узгодженості управлінських рішень та інтеграції інформаційних ресурсів. Відсутність належної координації знижує ефективність надання послуг і ускладнює доступ ветеранів до гарантованих прав.

Особливу роль у забезпеченні ефективності ветеранської політики відіграє психологічна адаптація та соціальна реінтеграція ветеранів. Без належного розвитку системи психологічної підтримки, реабілітації та соціального супроводу реалізація соціально-трудова прав залишається неповною. У зв'язку з цим психологічний компонент має розглядатися як невід'ємна складова соціально-правового механізму, що забезпечує відновлення функціональної спроможності особи та її інтеграцію у цивільне життя.

Міжнародно-правові стандарти, зокрема положення Європейської соціальної хартії (переглянутої) та практика Європейського суду з прав людини, формують важливі орієнтири для розвитку національної системи соціального захисту ветеранів. Вони закріплюють принципи недискримінації, пропорційності, ефективного правового захисту та соціальної справедливості, що мають бути інтегровані у національне законодавство та правозастосовну практику.

Процес гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу виступає важливим чинником модернізації ветеранської політики, оскільки передбачає впровадження європейських стандартів соціального захисту, зайнятості та соціальних послуг. Така гармонізація повинна мати не лише формальний, але й змістовний характер, що передбачає трансформацію інституційних механізмів, підвищення якості правозастосування та впровадження людиноцентричного підходу до забезпечення прав ветеранів.

Сучасний стан механізму реалізації ветеранської політики

характеризується наявністю низки системних проблем, серед яких фрагментарність правового регулювання, складність адміністративних процедур, недостатній рівень цифровізації, обмеженість фінансових ресурсів та нерівномірність доступу до соціальних послуг. Ці проблеми знижують ефективність реалізації прав ветеранів і потребують комплексного вирішення на рівні державної політики.

Удосконалення механізму реалізації ветеранської політики має бути спрямоване на формування цілісної, інтегрованої та людиноцентричної моделі, що передбачає систематизацію законодавства, посилення міжвідомчої координації, розвиток цифрових інструментів, впровадження індивідуалізованого підходу до надання соціальних послуг, розширення програм професійної адаптації та підтримки зайнятості, а також інтеграцію психологічної допомоги у загальну систему соціального захисту.

4. РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Економічна сутність ветеранської політики та фінансове забезпечення її реалізації в Україні

Ветеранська політика в сучасних умовах розвитку України набуває не лише соціального, правового чи гуманітарного, а й виразного економічного змісту. Це зумовлено тим, що повномасштабна війна суттєво змінила масштаби ветеранської спільноти, її структуру, потреби та очікування від держави. Якщо раніше питання підтримки ветеранів часто розглядалося переважно крізь призму пільг, соціальних гарантій і окремих компенсаційних механізмів, то в умовах тривалої війни та майбутнього післявоєнного відновлення ветеранська політика має сприйматися як один із важливих напрямів відтворення людського капіталу, зміцнення економічної безпеки держави, підтримки ринку праці, розвитку підприємництва та соціальної стабільності.

Актуальність економічного виміру ветеранської політики підтверджується швидким зростанням кількості ветеранів. За даними, наведеними у дослідженні С. Єгоричевої, на середину 2023 року Міністерством у справах ветеранів було зареєстровано дещо більше **900 тис. ветеранів**, а вже через рік їх кількість збільшилася до **1,3 млн осіб**, серед яких до **80 %** свого часу були мобілізовані. Така динаміка означає, що ветеранська політика перестає бути вузьким сектором соціальної допомоги й перетворюється на масштабну сферу державного управління, яка потребує стабільного фінансування, міжвідомчої координації, залучення місцевих громад, бізнесу, громадських організацій і міжнародних партнерів.

Економічна сутність ветеранської політики полягає у створенні таких умов, за яких ветерани та члени їхніх сімей можуть не лише отримати мінімально необхідну соціальну підтримку, а й відновити власну економічну активність, професійну спроможність, фінансову незалежність і конкурентоспроможність у цивільному житті. Саме тому поняття «реінтеграція» є ширшим за традиційне поняття «адаптація». Якщо адаптація часто означає пристосування людини до нових умов, то реінтеграція передбачає активне повернення ветерана до повноцінної участі в суспільному, трудовому, підприємницькому, освітньому та фінансовому житті. У цьому контексті ветеранська політика має забезпечувати не тільки компенсацію втрат, а й формування можливостей для особистого, професійного та економічного розвитку.

З економічного погляду ветеранська політика виконує кілька взаємопов'язаних функцій. По-перше, вона має компенсаторну функцію, оскільки держава бере на себе зобов'язання компенсувати частину соціальних, фізичних, психологічних і матеріальних втрат, яких зазнали військовослужбовці внаслідок участі у бойових діях. По-друге, вона виконує інвестиційну функцію, адже кошти, спрямовані на реабілітацію, освіту,

перекваліфікацію, працевлаштування та підтримку ветеранського бізнесу, фактично є інвестиціями у людський капітал. По-третє, ветеранська політика має стабілізаційну функцію, оскільки ефективна підтримка ветеранів знижує ризики безробіття, соціального відчуження, бідності, погіршення психічного здоров'я, сімейної дезадаптації та посилення соціальної напруги. По-четверте, вона виконує функцію економічного залучення, оскільки допомагає ветеранам повернутися до продуктивної праці, започаткувати власну справу, брати участь у розвитку громад і післявоєнному відновленні країни.

У наукових джерелах підкреслюється, що реінтеграція ветеранів бойових дій в Україні є комплексним процесом, який відбувається у різних формах, різними методами і за рахунок різних джерел фінансування. Вона включає медичну реабілітацію, державну соціальну підтримку, соціально-психологічну адаптацію, відновлення участі в економічному та фінансовому житті країни, особистісний розвиток і набуття нових компетентностей. Отже, економічний зміст ветеранської політики не можна зводити лише до бюджетних виплат чи пільг. Він охоплює весь комплекс фінансово-економічних механізмів, які забезпечують повернення ветерана до активного цивільного життя.

Особливістю сучасної ветеранської політики є її міжвідомчий характер. Формально ключовим органом у цій сфері є Міністерство у справах ветеранів України, однак фактична реалізація політики залежить також від Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства соціальної політики, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства економіки, Державної служби зайнятості, органів місцевого самоврядування, Українського ветеранського фонду, громадських організацій, ветеранських просторів і міжнародних донорів. У дослідженні механізмів реалізації державної ветеранської політики зазначено, що Мінветеранів є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну ветеранську політику, проте важливу роль відіграють й інші державні установи, зокрема Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, Державна служба зайнятості та місцеві органи влади.

Економічна складність реалізації ветеранської політики полягає в тому, що потреби ветеранів є багатовимірними. Вони можуть стосуватися одночасно лікування, протезування, психологічної допомоги, житла, освіти, перекваліфікації, працевлаштування, відкриття бізнесу, юридичного супроводу, підтримки сім'ї, доступу до фінансових послуг і соціальної інтеграції в громаді. Відповідно, фінансове забезпечення ветеранської політики не може бути сконцентроване в одному бюджетному рядку або в межах одного міністерства. Йдеться про систему фінансових потоків, які мають бути узгоджені між собою, щоб уникнути дублювання, нерівномірності фінансування, прогалин у підтримці та неефективного використання коштів.

У Концепції державної політики щодо ветеранів і ветеранок наголошується, що ветеранська політика в Україні фінансується з державного

та місцевих бюджетів і може доповнюватися ресурсами приватного сектору та міжнародних партнерів (табл. 1). Водночас витрати розподіляються між різними міністерствами та органами влади, що створює можливості для адресної підтримки ветеранів, ветеранок і членів їхніх сімей, але водночас породжує ризики нерівномірності фінансування та недостатньої координації.

Таблиця 1

Основні джерела та напрями фінансового забезпечення ветеранської політики в Україні

Джерело фінансування	Основні напрями використання коштів	Економічне значення
Державний бюджет	Грошові виплати, пільги, житлові субсидії, медична реабілітація, професійна адаптація, підтримка громадських об'єднань	Забезпечує базові гарантії та мінімальний рівень соціально-економічної захищеності ветеранів
Місцеві бюджети	Місцеві програми підтримки, ветеранські простори, матеріальна допомога, соціальний супровід, підтримка сімей ветеранів	Дає змогу враховувати конкретні потреби ветеранів у громадах
Позабюджетні соціальні фонди	Окремі соціальні виплати, допомога у випадках втрати працездатності, підтримка сімей	Посилюють систему соціального страхування та захисту
Український ветеранський фонд	Гранти, розвиток ветеранських можливостей, підтримка освіти, перекваліфікації, адаптації	Сприяє переходу від пасивної допомоги до активізації ветеранів
Міжнародні донори та грантові програми	Реабілітація, психологічна допомога, працевлаштування, перекваліфікація, підтримка ветеранських організацій	Розширюють фінансову базу політики за умов обмеженості бюджетних ресурсів
Приватний сектор і бізнес	Працевлаштування, корпоративні програми підтримки, інвестиції у ветеранські ініціативи, партнерські проекти	Інтегрують ветеранів у ринок праці та підприємницьке середовище
Громадські та благодійні організації	Юридична, психологічна, соціальна, освітня та консультаційна підтримка	Забезпечують гнучкість, адресність і швидше реагування на потреби ветеранів

Наведена таблиця показує, що фінансове забезпечення ветеранської політики має багатоканальний характер. Найбільш стабільним і масштабним джерелом залишаються державні кошти, однак тільки державного бюджету недостатньо для покриття всього комплексу потреб. Це особливо важливо в умовах війни, коли бюджет одночасно фінансує оборону, соціальні виплати, відновлення інфраструктури, медицину, освіту та підтримку внутрішньо переміщених осіб. Тому фінансування ветеранської політики має розглядатися як комбінована модель, у якій державні гарантії поєднуються з місцевими

програмами, міжнародною допомогою, грантовими інструментами, участю громадського сектору та бізнесу.

Відповідно до статті 87 Бюджетного кодексу України, з державного бюджету фінансується щорічна разова грошова допомога ветеранам війни, державна підтримка громадських об'єднань для реалізації загальнодержавних програм, житлові субсидії та пільги на оплату житлово-комунальних послуг. Крім того, окремі програми з державного та місцевого бюджетів спрямовуються на стипендії, компенсації та послуги для ветеранів, ветеранок і членів їхніх сімей. Важливо, що ветеранська політика є міжвідомчою: через бюджет Міністерства охорони здоров'я фінансуються реабілітаційні та медичні послуги, а Міністерство економіки забезпечує грантові програми для бізнесу та перекваліфікації.

Окремої уваги потребує показник бюджетного фінансування у 2025 році. У науковій статті, присвяченій механізмам реалізації державної ветеранської політики, зазначено, що Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» встановив видатки на ветеранську політику на рівні **10,7 млрд грн**. Ця сума є важливим орієнтиром, оскільки демонструє інституціоналізацію ветеранської політики як окремого напрямку державних видатків. Водночас сама наявність бюджетного ресурсу ще не гарантує ефективності політики: важливими залишаються цільове спрямування коштів, прозорість їх використання, відповідність реальним потребам ветеранів, доступність послуг у громадах і якість міжвідомчої координації (табл. 2).

Таблиця 2

Окремі кількісні орієнтири економічного виміру ветеранської політики

Показник	Значення	Аналітичне значення
Кількість зареєстрованих ветеранів на середину 2023 року	понад 900 тис. осіб	Свідчить про вже сформовану значну цільову групу державної політики
Кількість зареєстрованих ветеранів через рік	1,3 млн осіб	Показує швидке зростання навантаження на систему підтримки
Частка ветеранів, які свого часу були мобілізовані	до 80 %	Підкреслює масштаб повернення мобілізованих осіб до цивільного життя
Видатки на ветеранську політику у Державному бюджеті України на 2025 рік	10,7 млрд грн	Вказує на фінансову вагу ветеранської політики як окремого напрямку державних видатків
Орієнтовний розмір грантів IREX на 2025 рік	20–250 тис. дол. США	Демонструє потенціал міжнародного грантового фінансування
Гранти МОМ для ветеранських організацій та установ	до 15 тис. євро	Підтримують спроможність організацій надавати послуги ветеранам і сім'ям

Наведені дані дають підстави стверджувати, що економічна сутність ветеранської політики полягає не тільки у витрачанні бюджетних коштів, а й у формуванні довгострокової моделі соціально-економічної реінтеграції. Якщо кількість ветеранів перевищує мільйон осіб, то навіть незначні недоліки у фінансуванні, адмініструванні чи доступі до послуг можуть мати масштабні соціальні й економічні наслідки. Недофінансування реабілітації може призвести до втрати працездатності; слабка професійна адаптація – до безробіття; відсутність доступу до кредитів і грантів – до нереалізованого підприємницького потенціалу; низька якість місцевих програм – до нерівності між громадами.

Важливим напрямом фінансового забезпечення є бюджетні програми Міністерства у справах ветеранів. У дослідженні фінансово-економічних механізмів реінтеграції ветеранів зазначено, що одним із головних розпорядників бюджетних коштів у цій сфері є саме Мінветеранів. Зокрема, увага приділяється бюджетній програмі, яка передбачає заходи з психологічної реабілітації, соціальної та професійної адаптації, забезпечення санаторно-курортним лікуванням, розвитку спорту ветеранів війни. Водночас інформація щодо фінансування цієї програми за 2022–2024 роки не надається у зв'язку з воєнним станом, що ускладнює повноцінний аналіз прозорості та динаміки фінансового забезпечення.

Ця обставина є важливою з аналітичного погляду, оскільки ефективність ветеранської політики залежить не лише від абсолютної суми видатків, а й від відкритості бюджетної інформації, можливості оцінювання результатів, наявності показників ефективності та зв'язку між витраченими коштами й реальними змінами в житті ветеранів. Наприклад, бюджетна програма може мати значний обсяг фінансування, але якщо кошти витрачаються переважно на адміністративні процедури, а не на безпосередні послуги, її результативність буде низькою. Навпаки, навіть відносно невелика грантова програма може бути ефективною, якщо вона адресно підтримує працевлаштування, перекваліфікацію або започаткування ветеранського бізнесу.

У цьому контексті варто розрізняти пасивні та активні фінансові інструменти ветеранської політики. Пасивні інструменти – це грошові виплати, компенсації, пільги, субсидії, допомога у зв'язку з інвалідністю або втратою працездатності. Вони є необхідними, оскільки забезпечують базовий рівень соціальної захищеності. Однак лише пасивні інструменти не здатні забезпечити повноцінну економічну реінтеграцію. Активні інструменти — це фінансування освіти, перекваліфікації, професійної адаптації, грантів для бізнесу, програм працевлаштування, фінансової грамотності, менторської підтримки та соціального підприємництва. Саме активні інструменти створюють умови для переходу ветеранів від статусу отримувачів допомоги до статусу економічно активних громадян, працівників, підприємців, роботодавців і лідерів громад (рис. 1).

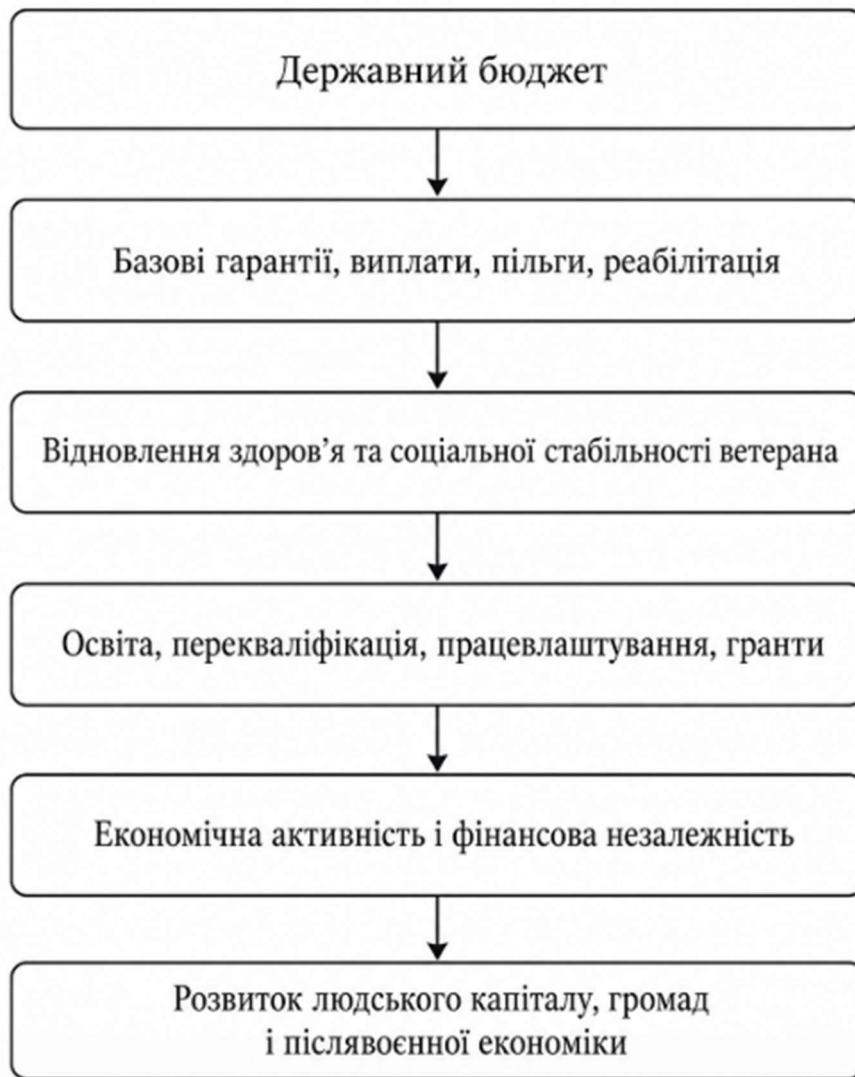

Рис. 1. Фінансово-економічна логіка реалізації ветеранської політики

Цей рисунок демонструє, що фінансування ветеранської політики має розглядатися як послідовний процес: від базового захисту до економічної активізації. На першому етапі держава повинна гарантувати ветерану доступ до необхідних виплат, медичної допомоги, реабілітації та соціального супроводу. На другому етапі важливо створити умови для відновлення працездатності, професійної орієнтації та набуття нових компетентностей. На третьому етапі фінансова політика має стимулювати участь ветеранів у ринку праці, підприємництві та розвитку громад. Саме такий підхід перетворює бюджетні витрати на інвестиції у людський капітал.

Особливу роль у фінансовому забезпеченні відіграють міжнародні донори. У сучасних умовах міжнародна допомога може доповнювати державні ресурси, особливо в тих напрямках, які потребують гнучкості та швидкої реакції: психологічна підтримка, робота ветеранських організацій, перекваліфікація, розвиток місцевих сервісів, працевлаштування та гранти. За наданими джерелами, на 2025 рік IREX пропонує гранти на відповідну діяльність у розмірі від 20 000 до 250 000 дол. США, а Міжнародна організація

з міграції за фінансування Міністерства закордонних справ Японії пропонує гранти до *15 тис. євро* для ветеранських організацій та установ з метою посилення їхньої спроможності надавати ветеранам і членам їхніх сімей послуги з фізичної та психологічної реабілітації, пошуку роботи, перекваліфікації тощо.

Однак міжнародне фінансування також має певні ризики. По-перше, воно часто має проєктний, тимчасовий характер і не завжди забезпечує довгострокову сталість послуг. По-друге, значна частина донорських коштів може розподілятися через міжнародні організації, тоді як локальні ветеранські об'єднання не завжди мають достатню інституційну спроможність для доступу до таких ресурсів. По-третє, грантове фінансування потребує якісного адміністрування, звітності та моніторингу результатів. Тому міжнародна допомога повинна не замінювати державне фінансування, а доповнювати його, посилюючи ті напрями, де держава або громади мають обмежені можливості.

Ще одним важливим елементом є роль місцевих бюджетів. Саме громада найчастіше стає першим середовищем, у яке повертається ветеран після служби. На місцевому рівні вирішуються питання доступу до соціальних послуг, працевлаштування, ветеранських просторів, психологічної підтримки, комунікації з сім'ями, фізичної доступності інфраструктури. Проте можливості громад суттєво відрізняються. У дослідженні ролі органів влади й ветеранських організацій підкреслюється, що реалізація ветеранської політики на рівні громади є нерівномірною та фрагментованою, а ключовими чинниками спроможності органів місцевого самоврядування є бюджет громади, наявність кваліфікованого персоналу та рівень співпраці з місцевими організаціями громадянського суспільства.

Отже, економічна сутність ветеранської політики полягає у поєднанні соціальної відповідальності держави з економічною доцільністю інвестування у ветеранів як у людський капітал. Ветерани не повинні розглядатися лише як отримувачі допомоги. Вони є носіями унікального досвіду, дисципліни, управлінських навичок, здатності працювати в команді, відповідальності та мотивації до відбудови країни. Саме тому фінансування ветеранської політики має бути спрямоване не тільки на компенсацію втрат, а й на створення умов для їхньої економічної самореалізації.

Таким чином, фінансове забезпечення реалізації ветеранської політики в Україні має базуватися на кількох ключових принципах. Перший принцип – достатність фінансування, оскільки масштаби ветеранської спільноти швидко зростають. Другий – адресність, тобто спрямування коштів відповідно до реальних потреб конкретних груп ветеранів. Третій – міжвідомча узгодженість, оскільки політика реалізується через різні міністерства, фонди, програми та рівні влади. Четвертий – прозорість і результативність, що передбачає контроль за використанням коштів і оцінювання фактичного впливу програм. П'ятий – поєднання пасивної підтримки з активними економічними інструментами, які дають ветеранам можливість повернутися

до продуктивного життя.

У підсумку можна зазначити, що реалізація ветеранської політики в Україні потребує переходу від моделі переважно компенсаційного соціального захисту до моделі економічної реінтеграції. Така модель має включати стабільні бюджетні видатки, розвиток місцевих програм, грантову підтримку, залучення міжнародних партнерів, підтримку підприємництва, фінансування освіти та перекваліфікації, а також створення прозорої системи моніторингу результатів. Лише за таких умов ветеранська політика стане не лише механізмом соціальної підтримки, а й важливим інструментом післявоєнного економічного відновлення України.

Зайнятість, освіта, перекваліфікація та професійна адаптація ветеранів як основа економічної реінтеграції

Економічна реінтеграція ветеранів є одним із ключових напрямів реалізації ветеранської політики, оскільки саме повернення до продуктивної праці, здобуття нових компетентностей, професійна адаптація та можливість самореалізації забезпечують ветеранам не лише джерело доходу, а й відновлення соціального статусу, відчуття корисності, стабільності та належності до цивільного життя. В умовах повномасштабної війни ця проблема має особливе значення, адже Україна одночасно стикається з кількома взаємопов'язаними викликами: масовою мобілізацією, скороченням частини ринку праці, руйнуванням виробничої інфраструктури, переміщенням населення, зростанням кількості осіб з бойовим досвідом, а також майбутньою потребою у масштабному кадровому ресурсі для післявоєнного відновлення.

У науковій літературі реінтеграція ветеранів до ринку праці розглядається як складний багатоаспектний процес, що охоплює не лише медичну чи психологічну реабілітацію, а й соціально-економічну та освітню адаптацію. Н. Азьмук наголошує, що війна спричинила безпрецедентне збільшення кількості учасників бойових дій, а отже, актуалізувала необхідність створення умов, за яких ветерани зможуть повернутися до цивільного життя, реалізувати власний потенціал і стати повноцінними членами суспільства. При цьому авторка зазначає, що мобілізація вилучила з ринку праці значну кількість робочої сили, а повоєнна відбудова економіки, навпаки, сприятиме зростанню попиту на працю та може спричинити кадровий голод. Саме тому ветерани мають розглядатися не як пасивні отримувачі соціальної допомоги, а як важливий ресурс відновлення робочої сили, носії дисципліни, командної взаємодії, відповідальності, досвіду й мотивації до відбудови країни.

Економічна реінтеграція ветеранів через зайнятість має кілька важливих вимірів. Перший вимір – матеріальний, адже стабільна робота або власна справа забезпечує ветерану та його родині регулярний дохід. Другий – соціальний, оскільки праця сприяє поверненню до звичного ритму життя, формуванню нових соціальних зв'язків, подоланню ізоляції та зменшенню ризику соціального відчуження. Третій – психологічний, тому що професійна

самореалізація посилює відчуття власної потреби, знижує ризики дезадаптації та допомагає ветерану знайти нову роль у мирному житті. Четвертий – макроекономічний, оскільки включення ветеранів до продуктивної зайнятості зменшує навантаження на систему соціальних виплат і водночас збільшує економічну активність, податкові надходження та кадровий потенціал країни.

Особливість проблеми полягає в тому, що повернення ветерана на ринок праці не завжди означає просте відновлення попередньої професійної діяльності. Військова служба змінює життєві пріоритети, фізичний і психологічний стан, професійні інтереси, ціннісні орієнтації та уявлення людини про бажаний формат роботи. Частина ветеранів може повертатися до попередніх робочих місць, частина – прагнути змінити сферу діяльності, частина – потребувати адаптації робочого місця через поранення або інвалідність, а частина – вибирати самозайнятість чи підприємництво. У Концепції державної політики щодо ветеранів і ветеранок зазначено, що через брак даних складно точно визначити, скільки ветеранів після демобілізації стануть найманими працівниками, тимчасово залишаться без роботи або відкриють власну справу; водночас очікується, що багато з них прагнутимуть змінити сферу діяльності, оскільки за час служби могли змінитися їхні пріоритети, цінності й інтереси.

Важливим кількісним орієнтиром є результати дослідження «Реінтеграція ветеранів» 2021 року, згідно з якими приблизно 70 % ветеранів і ветеранок АТО/ООС змінили сферу зайнятості після звільнення зі служби. Це свідчить про те, що професійна траєкторія ветерана після повернення з війська часто не є прямим продовженням довоєнної або дослужбової кар'єри. Навпаки, вона може вимагати нового професійного вибору, оцінки навичок, навчання, перекваліфікації, консультування, адаптації до цивільного робочого середовища та підтримки з боку роботодавців. Очікується, що протягом першого десятиріччя після демобілізації попит на перекваліфікацію, зміну місця роботи або сфери діяльності суттєво зростатиме.

З огляду на це освіта та перекваліфікація мають бути не допоміжним, а центральним елементом ветеранської політики. Їхня роль полягає в тому, щоб забезпечити ветеранам можливість оновити професійні компетентності, здобути нову спеціальність, адаптувати військовий досвід до цивільних вимог, підвищити конкурентоспроможність на ринку праці та сформувати реалістичну кар'єрну траєкторію. Освіта в цьому контексті не повинна обмежуватися лише формальною вищою освітою. Вона має охоплювати короткострокові професійні курси, неформальну освіту, цифрову грамотність, підприємницьке навчання, фінансову грамотність, управлінські навички, підготовку до роботи в державному секторі, соціальній сфері, бізнесі, сфері безпеки, логістики, ІТ, будівництва, енергетики, аграрного сектору та інших напрямках, важливих для відновлення країни.

На сьогодні система підтримки ветеранів у сфері освіти та перекваліфікації здебільшого орієнтована на здобуття вищої освіти або

робітничого фаху. Ветерани і ветеранки мають право на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації за робітничими професіями, зокрема за робочими та освітніми програмами. Водночас сучасні потреби ринку праці потребують гнучкішої моделі, яка поєднувала б державні програми, можливості закладів освіти, курси від роботодавців, онлайн-навчання, грантову підтримку, кар'єрне консультування та індивідуальний супровід (табл. 3).

Таблиця 3

Основні напрями підтримки ветеранів у сфері зайнятості, освіти та професійної адаптації

Напрямок підтримки	Зміст заходів	Очікуваний економічний результат
Професійна орієнтація	Оцінка навичок, інтересів, стану здоров'я, досвіду військової служби та можливих цивільних професій	Формування реалістичної кар'єрної траєкторії ветерана
Перекваліфікація	Навчання новим професіям, короткострокові курси, здобуття робітничих або технічних спеціальностей	Підвищення шансів на працевлаштування у нових сферах
Підвищення кваліфікації	Оновлення професійних знань, цифрових, управлінських, комунікаційних і підприємницьких навичок	Зростання конкурентоспроможності ветерана на ринку праці
Кар'єрне консультування	Допомога у складанні резюме, підготовці до співбесіди, пошуку вакансій, комунікації з роботодавцями	Скорочення періоду безробіття та підвищення якості зайнятості
Адаптація робочого місця	Пристосування умов праці до фізичних можливостей ветеранів, особливо осіб з інвалідністю	Розширення доступу ветеранів до гідної та інклюзивної зайнятості
Психосоціальний супровід на роботі	Підтримка під час повернення до трудового колективу, робота з роботодавцями та колегами	Зниження ризику професійної дезадаптації та звільнення
Підтримка підприємництва	Бізнес-навчання, гранти, консультації, податкові стимули, менторство	Розвиток самозайнятості, створення робочих місць і місцевої економічної активності

Професійна адаптація ветеранів має починатися не після того, як людина вже опинилася без роботи, а значно раніше – на етапі підготовки до звільнення зі служби або одразу після демобілізації. У цьому полягає важлива відмінність превентивної моделі від реактивної. Реактивна модель реагує на вже сформовану проблему: безробіття, втрату доходу, професійну дезорієнтацію,

конфлікт із роботодавцем або невдалу спробу повернення до попередньої роботи. Превентивна модель передбачає завчасну оцінку професійного потенціалу ветерана, інформування про доступні можливості, підбір навчальних програм, медико-психологічне оцінювання працездатності, консультування сім'ї та комунікацію з потенційними роботодавцями.

Окрему увагу слід приділити бар'єрам, з якими ветерани стикаються під час повернення на ринок праці. За даними досліджень, на які посилається Н. Азьмук, серед труднощів із пошуком роботи ветерани називали невідповідні або недостатні навички – **34 %**, відсутність вакансій – **31 %**, низьку оплату праці на запропонованих вакансіях – **30 %**, наявність інвалідності або хронічних захворювань — **15 %**, відмову у роботі через статус учасника бойових дій – **13 %**, відсутність можливості офіційного працевлаштування – **8 %**. Ці дані свідчать, що проблема зайнятості ветеранів має не лише індивідуальний, а й структурний характер: вона пов'язана з якістю робочих місць, інклюзивністю роботодавців, відповідністю навичок потребам ринку, рівнем оплати праці та наявністю дискримінаційних практик (табл. 4).

Таблиця 4

Основні бар'єри працевлаштування ветеранів за результатами досліджень

Бар'єр працевлаштування	Частка респондентів, %	Економічна інтерпретація
Невідповідні або недостатні навички	34	Потреба у перекваліфікації, оновленні компетентностей і професійному навчанні
Відсутність вакансій	31	Нерівномірність попиту на працю та обмеженість локального ринку праці
Низька оплата праці на запропонованих вакансіях	30	Ризик трудової демотивації та переходу до неформальної зайнятості
Інвалідність або хронічні захворювання	15	Потреба в адаптації робочих місць та інклюзивній зайнятості
Відмова у роботі через статус УБД	13	Наявність стигматизації та дискримінаційних бар'єрів
Відсутність можливості офіційного працевлаштування	8	Ризик тіньової зайнятості та втрати соціальних гарантій

Наведені показники підтверджують, що освітня та професійна підтримка ветеранів має бути адресною. Наприклад, якщо головним бар'єром є нестача навичок, то пріоритетом мають бути курси перекваліфікації, професійне навчання, цифрові навички та визнання компетентностей, отриманих під час військової служби. Якщо ключовою проблемою є відсутність вакансій у певній громаді, то доцільно розвивати дистанційну зайнятість, підтримувати релокацію, місцеве підприємництво, кооперативні форми діяльності або

соціальні підприємства. Якщо проблемою є низька оплата праці, то слід стимулювати роботодавців створювати не будь-які, а саме якісні робочі місця з гідною оплатою. Якщо перешкодою є інвалідність або хронічні захворювання, то потрібні програми адаптації робочого місця, гнучкий графік, дистанційна робота, часткова зайнятість, професії з нижчим фізичним навантаженням і супровід фахівців.

Не менш важливою є проблема трансформації військового досвіду у цивільні компетентності. Багато ветеранів мають управлінські, організаційні, технічні, логістичні, комунікаційні та кризові навички, однак роботодавці не завжди вміють їх правильно оцінити. Наприклад, досвід командування підрозділом може відповідати компетентностям управління персоналом, планування, ухвалення рішень в умовах ризику, координації ресурсів і відповідальності за результат. Досвід військової логістики може бути релевантним для транспортних, складських, виробничих і управлінських компаній. Досвід роботи з технікою, зв'язком, безпілотними системами, кібербезпекою чи аналітикою може бути корисним для технологічних секторів. Тому одним із завдань ветеранської політики має стати створення інструментів перекладу військового досвіду мовою цивільного ринку праці.

Професійна адаптація ветеранів повинна враховувати також їхній фізичний і психологічний стан. Ветерани з пораненнями, інвалідністю, хронічними захворюваннями або психологічними наслідками бойового досвіду можуть потребувати не тільки навчання, а й спеціальних умов праці. У Концепції державної політики щодо ветеранів і ветеранок зазначається, що безробітні ветерани можуть потребувати спеціальних програм працевлаштування, курсів підвищення кваліфікації та підтримки підприємництва; працевлаштовані – адаптаційних програм і консультацій для повернення в цивільне робоче середовище; ветерани зі складними пораненнями або інвалідністю – програм працевлаштування, які враховують фізичні можливості та адаптацію робочого місця.

Відповідно, державна політика зайнятості ветеранів має бути диференційованою. Вона не може однаково працювати для молодого ветерана без поранень, який прагне відкрити бізнес; для ветерана з інвалідністю, який потребує адаптованого робочого місця; для ветеранки, яка поєднує навчання, роботу й сімейні обов'язки; для людини передпенсійного віку, яка звільнилася зі служби; для ветерана з технічною освітою або для людини, яка до війни не мала стабільної професії. Саме тому ефективна система підтримки має починатися з індивідуальної оцінки потреб, а не з механічного надання однакових послуг усім.

Освітня підтримка ветеранів має включати не лише оплату навчання, а й створення умов для реального проходження освітньої траєкторії. Ветерани й ветеранки, які поєднують навчання з роботою, сімейними обов'язками, лікуванням або реабілітацією, можуть потребувати гнучкого графіка, дистанційного формату, фінансової підтримки у вигляді стипендій, грантів або компенсації витрат на навчання, а також адаптації навчальних програм. У

Концепції прямо зазначено, що для таких осіб важливими є гнучкий графік, фінансова підтримка та зміни навчальних планів в освітніх закладах.

Значну роль у цьому процесі мають відігравати заклади професійної, фахової передвищої та вищої освіти. Вони можуть стати інституційною основою для формування нових освітніх маршрутів ветеранів. Такі маршрути доцільно будувати за модульним принципом: короткі програми цифрової грамотності, курси підприємництва, професійні сертифікати, програми з управління проєктами, логістики, енергетики, будівництва, кібербезпеки, публічного управління, соціальної роботи, психологічної підтримки, аграрного бізнесу, безпеки громад тощо. Особливо важливо, щоб навчання було пов'язане з реальними вакансіями та потребами місцевої економіки, а не існувало як формальний набір освітніх послуг.

Для роботодавців також необхідні спеціальні інструменти підтримки. Працевлаштування ветерана не повинно сприйматися як ризик або додатковий тягар. Навпаки, роботодавець має бачити економічну цінність ветерана як дисциплінованого, відповідального, стійкого до криз працівника. Однак для цього потрібні інформаційні кампанії, методичні рекомендації, компенсаційні програми, податкові стимули, підтримка адаптації робочого місця, навчання HR-фахівців і формування культури безбар'єрності. Досвід багатьох країн показує, що успішна інтеграція ветеранів на ринку праці неможлива без активної участі роботодавців, які мають розуміти специфіку переходу від військової служби до цивільної зайнятості.

Узагальнені міжнародні практики свідчать, що країни застосовують різні моделі підтримки ветеранів у сфері навчання й зайнятості: фінансову та освітню підтримку створення кооперативів, програми навчання і працевлаштування для осіб з інвалідністю чи пораненнями, резервування вакансій на державній службі, фінансову підтримку перекваліфікації, консультування з працевлаштування, доступ до професійного навчання, субсидований доступ до вищої освіти, допомогу в написанні резюме та поданні заявок на роботу, а також грантові виплати після успішного працевлаштування. Такий досвід може бути корисним для України, але потребує адаптації до умов війни, масштабів мобілізації, регіональних відмінностей і стану українського ринку праці (рис. 2).

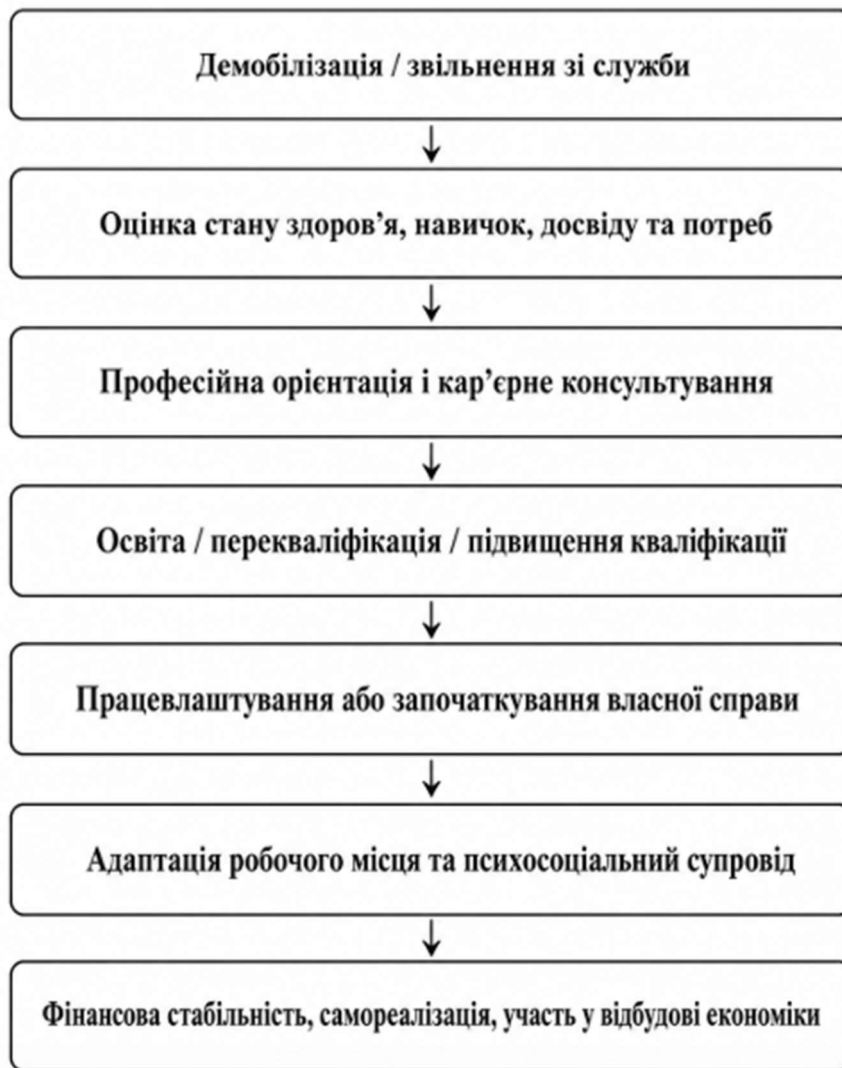

Рис. 2. Модель економічної реінтеграції ветеранів через освіту та зайнятість

Запропонована модель показує, що зайнятість ветерана не повинна розглядатися як одноразова подія – наприклад, факт прийняття на роботу. Це послідовний процес, який починається з оцінки потреб і завершується не лише працевлаштуванням, а й стійкою професійною адаптацією. Якщо ветеран отримав роботу, але не зміг адаптуватися до колективу, умов праці, психологічного навантаження або не бачить перспективи розвитку, така інтеграція буде нестійкою. Тому політика має оцінювати не тільки кількість працевлаштованих ветеранів, а й тривалість їхнього утримання на робочому місці, рівень доходу, задоволеність працею, можливість кар'єрного зростання, доступ до навчання та якість умов праці.

На рівні громад важливо розвивати локальні системи підтримки зайнятості ветеранів. Це можуть бути ветеранські простори, центри зайнятості, центри ветеранського розвитку, місцеві програми професійного

навчання, співпраця з підприємствами, ярмарки вакансій, наставництво, консультації щодо відкриття бізнесу, підтримка соціального підприємництва. Водночас дослідження ролі органів влади й ветеранських організацій показує, що діяльність у межах операційних цілей «Працевлаштування і освіта» та «Економічна незалежність» на рівні громад фіксувалася лише одинично. Це свідчить про потребу посилення саме економічного блоку місцевої ветеранської політики.

Значення громадського сектору в цьому процесі також є суттєвим. Ветеранські організації, благодійні фонди, освітні ініціативи та міжнародні програми часто швидше реагують на конкретні потреби ветеранів, ніж державні інституції. Вони можуть забезпечувати кар'єрне консультування, психологічну підтримку, менторство, навчання, комунікацію з роботодавцями та супровід ветерана в перехідний період. Однак така підтримка не повинна замінювати державну систему. Вона має бути інтегрована в єдину модель, де держава гарантує базові стандарти, громади забезпечують доступність послуг, роботодавці створюють робочі місця, а громадський сектор надає гнучку адресну допомогу.

Важливим аспектом є фінансування освітньої та професійної реінтеграції. У дослідженні фінансово-економічних механізмів реінтеграції ветеранів зазначено, що в межах програм реінтеграції ветерани мають доступ до безкоштовного або частково фінансованого навчання та перекваліфікації, а фінансування таких програм здійснюється як державними установами, так і міжнародними донорами та неурядовими організаціями. Такі програми допомагають ветеранам здобувати нові професії й компетентності, що підвищує їхні шанси на працевлаштування після звільнення з військової служби.

Водночас фінансування має бути не лише формально доступним, а й достатнім для реального покриття витрат ветерана на навчання. Якщо програма компенсує лише частину вартості курсу, але не враховує витрати на проживання, транспорт, догляд за дітьми, лікування або втрачений дохід, вона може залишатися недоступною для значної частини цільової групи. Тому ефективна освітня політика для ветеранів має включати комплексний пакет: оплату навчання, стипендії, компенсації, гнучкий графік, дистанційний доступ, консультаційний супровід і зв'язок із подальшим працевлаштуванням.

Професійна адаптація ветеранів має також враховувати ризик тіньової зайнятості. Якщо ветерану пропонують лише низькооплачувану або неофіційну роботу, це не вирішує проблему економічної реінтеграції, а лише маскує її. Неформальна зайнятість позбавляє людину соціального страхування, пенсійних прав, стабільного доходу та правового захисту. Тому одним із завдань державної політики має бути стимулювання саме офіційної, гідної та безпечної зайнятості ветеранів.

Окремим напрямом є підтримка ветеранів, які прагнуть реалізувати себе у підприємстві. Хоча детальніше це питання може розглядатися в наступному розділі, його не можна повністю відокремити від теми зайнятості.

Для частини ветеранів власна справа є не лише джерелом доходу, а й способом автономії, самореалізації та уникнення труднощів адаптації до найманої праці. Водночас для успішного старту бізнесу потрібні не тільки гранти, а й бізнес-освіта, фінансове планування, менторство, юридичні консультації, податкові знання та доступ до ринків. У Концепції зазначено, що ветерани, які прагнуть розвивати власний бізнес, можуть потребувати грантових програм, податкових пільг або профільних консультацій.

Отже, зайнятість, освіта, перекваліфікація та професійна адаптація є основою економічної реінтеграції ветеранів, оскільки саме вони забезпечують перехід від соціальної підтримки до економічної самостійності. Для України це питання має стратегічне значення: ветерани можуть стати одним із ключових кадрових ресурсів післявоєнного відновлення, але для цього необхідно створити систему, яка допоможе їм перетворити військовий досвід на цивільну професійну перевагу. Така система має включати ранню профорієнтацію, індивідуальну оцінку потреб, доступну освіту, перекваліфікацію, підтримку роботодавців, адаптацію робочих місць, протидію дискримінації, розвиток підприємництва та моніторинг результатів.

Зрештою можна зазначити, що ефективна економічна реінтеграція ветеранів неможлива без зміни логіки державної політики: від розрізнених пільг і разових заходів – до комплексної системи розвитку людського капіталу. Ветеранська політика у сфері зайнятості має бути спрямована не лише на те, щоб «знайти роботу» ветерану, а на те, щоб забезпечити йому гідне місце в економіці, можливість професійного зростання, фінансову стабільність і повноцінну участь у відбудові України. Саме тому освіта, перекваліфікація та професійна адаптація повинні розглядатися як інвестиції в майбутню економічну стійкість держави, а не як другорядні соціальні послуги.

Ветеранське підприємництво, грантова підтримка та економічна участь ветеранів у розвитку громад

Ветеранське підприємництво є одним із найважливіших економічних інструментів реінтеграції ветеранів у цивільне життя, оскільки воно поєднує одразу кілька функцій: забезпечення самозайнятості, формування стабільного доходу, створення нових робочих місць, посилення економічної спроможності громад і відновлення активної соціальної ролі ветерана після завершення військової служби. Якщо традиційна модель підтримки ветеранів здебільшого орієнтується на соціальні гарантії, пільги та компенсації, то підприємницький підхід передбачає перехід до активної економічної участі. У цьому контексті ветеран розглядається не лише як отримувач допомоги, а як суб'єкт економічного розвитку, носій управлінського, організаційного, лідерського і кризового досвіду, який може бути використаний для створення власної справи, розвитку локального бізнесу, соціального підприємництва та участі у відбудові країни.

Значення ветеранського підприємництва посилюється тим, що після повернення з військової служби значна частина ветеранів може не прагнути

повертатися до попередньої професії або найманої праці. Військовий досвід змінює уявлення людини про відповідальність, свободу дій, ієрархію, командну взаємодію, ризик і сенс праці. Саме тому власна справа для багатьох ветеранів є не лише способом заробітку, а й можливістю самостійно визначати напрям діяльності, будувати команду, реалізовувати власні цінності та залишатися корисними для громади. У наданих джерелах зазначається, що відповідно до багатьох соціологічних опитувань близько 60 % учасників бойових дій у трудовій перспективі схиляються на користь приватного підприємництва, а не найманої праці. Це свідчить про значний потенціал розвитку ветеранського бізнесу в Україні.

Ветеранське підприємництво має особливий економічний зміст, оскільки воно поєднує індивідуальну економічну самореалізацію з суспільним ефектом. На індивідуальному рівні власна справа дає ветерану можливість отримувати дохід, уникати тривалого безробіття, використовувати власні навички та формувати нову цивільну ідентичність. На рівні родини вона посилює фінансову стійкість домогосподарства, знижує залежність від соціальних виплат і створює умови для планування майбутнього. На рівні громади ветеранський бізнес може забезпечувати робочі місця, податкові надходження, нові послуги, розвиток локального виробництва, підтримку інших ветеранів і формування прикладу успішної реінтеграції. На національному рівні він є частиною післявоєнної економічної відбудови та інструментом перетворення військового досвіду на продуктивний людський капітал.

Особливість ветеранського бізнесу полягає в тому, що його засновники часто мають сильні неформальні компетентності, які складно виміряти традиційними освітніми документами, але які є дуже цінними для підприємництва. До таких компетентностей належать дисципліна, здатність працювати в умовах невизначеності, швидке ухвалення рішень, управління ресурсами, лідерство, витривалість, командна взаємодія, відповідальність за результат, готовність діяти в кризових ситуаціях. У післявоєнній економіці ці якості можуть стати конкурентною перевагою, особливо у сферах логістики, безпеки, будівництва, аграрного бізнесу, технічного сервісу, виробництва, транспортних послуг, енергетики, ІТ, соціального підприємництва, реабілітаційних послуг і навчальних ініціатив.

Разом із тим ветеранське підприємництво не може розвиватися лише за рахунок особистої мотивації ветеранів. Воно потребує комплексної системи підтримки, яка має включати стартове фінансування, гранти, пільгове кредитування, бізнес-навчання, менторство, консультації з бухгалтерського та податкового обліку, юридичний супровід, допомогу у складанні бізнес-плану, доступ до ринків збуту, участь у державних і місцевих закупівлях, інформаційну підтримку та післягрантовий супровід. Без такої системи навіть добре мотивований ветеран може зіткнутися з типовими бар'єрами малого бізнесу: нестачею стартового капіталу, недостатнім досвідом управління фінансами, складністю податкових процедур, браком маркетингових навичок,

нерозумінням ринку, високою конкуренцією, нестабільністю попиту та воєнними ризиками.

У наукових джерелах акцентується, що особливої уваги потребують механізми започаткування і підтримки ветеранського бізнесу, зокрема залучення колишніх учасників бойових дій до соціального підприємництва. Активна економічна діяльність ветеранів, що реалізується за підтримки державних і громадських структур, позитивно впливає не лише на їхній добробут, а й на морально-психологічний стан і світосприйняття. Це важливо, оскільки підприємництво в цьому випадку виконує не тільки економічну, а й реабілітаційну, соціальну та інтеграційну функції (табл. 5).

Таблиця 5

Економічні функції ветеранського підприємництва

Рівень впливу	Основний зміст	Очікуваний результат
Індивідуальний	Самозайнятість, дохід, професійна самореалізація, використання військового досвіду в цивільній сфері	Фінансова незалежність ветерана та зниження ризику безробіття
Родинний	Стабілізація доходів сім'ї, планування майбутнього, зменшення залежності від соціальних виплат	Посилення економічної безпеки родини ветерана
Громадський	Створення робочих місць, надання послуг, розвиток локального бізнесу, участь у громадських ініціативах	Зростання економічної активності та соціальної згуртованості громади
Соціальний	Залучення інших ветеранів, підтримка вразливих груп, розвиток соціального підприємництва	Поглиблення реінтеграції та взаємодопомоги у ветеранській спільноті
Національний	Участь у післявоєнному відновленні, розширення підприємницького сектору, збільшення податкової бази	Перетворення ветеранського досвіду на ресурс економічного розвитку

Центральним інструментом підтримки ветеранського підприємництва є грантові програми. Їхня перевага полягає в тому, що вони дають змогу ветерану отримати стартовий ресурс без негайного боргового навантаження, що особливо важливо на початковому етапі створення бізнесу. Для багатьох ветеранів саме нестача стартового капіталу є головним бар'єром для відкриття власної справи. Водночас грант не повинен сприйматися як проста фінансова виплата. Його ефективність залежить від якості бізнес-ідеї, підготовки заявника, реалістичності бізнес-плану, наявності ринку збуту, здатності створювати робочі місця та подальшого супроводу підприємця після отримання коштів.

У сучасній Україні для підтримки ветеранського підприємництва діє низка програм. У Концепції державної політики щодо ветеранів і ветеранок зазначено, що Міністерство у справах ветеранів України має грантову програму для ветеранів, ветеранок та членів їхніх сімей, яка охоплює широкий

спектр напрямів розвитку бізнесу. Розмір гранту залежить від кількості створених робочих місць і максимально може становити 1 000 000 грн. Така логіка є економічно обґрунтованою, адже вона стимулює не лише самозайнятність ветерана, а й створення додаткових робочих місць, тобто перетворює грантову допомогу на інструмент локального економічного мультиплікатора.

Важливим напрямом є також урядова програма «Робота», гранти Українського ветеранського фонду та міжнародні грантові програми. У джерелах зазначається, що саме ці інструменти дають ветеранам можливість отримати фінансову підтримку для започаткування та розвитку власної справи. Окрім того, фінансовий сектор може сприяти соціально-економічній реінтеграції ветеранів не лише через надання кредитів на пільгових умовах, а й через підвищення фінансової грамотності, розвиток фінансової інклюзії та доступність фінансових послуг для ветеранів і членів їхніх родин.

Грантова підтримка має особливе значення ще й тому, що вона дозволяє поєднати фінансову допомогу з навчанням і консультативною підтримкою. Оптимальна модель грантового механізму для ветеранів повинна включати кілька етапів: інформування про можливості, попередню оцінку бізнес-ідеї, навчання з основ підприємництва, підготовку бізнес-плану, конкурсне надання гранту, супровід реалізації проєкту, моніторинг створених робочих місць і оцінку довгострокової стійкості бізнесу. Якщо грант надається без навчання та супроводу, зростає ризик неефективного використання коштів. Якщо ж грант поєднується з менторством і професійними консультаціями, він стає інструментом не разової допомоги, а сталого економічного включення (табл. 6).

Таблиця 6

Основні форми підтримки ветеранського підприємництва

Форма підтримки	Зміст	Економічне значення
Гранти на започаткування бізнесу	Надання коштів на старт власної справи, закупівлю обладнання, сировини, оренду, маркетинг	Долає бар'єр нестачі стартового капіталу
Гранти на розвиток бізнесу	Фінансування масштабування, оновлення обладнання, розширення виробництва або послуг	Підвищує стійкість і конкурентоспроможність ветеранського бізнесу
Пільгове кредитування	Надання кредитів на м'якших умовах, ніж ринкові	Дає змогу залучати більші ресурси для інвестицій
Бізнес-освіта	Навчання фінансовому плануванню, маркетингу, управлінню, податкам, продажам	Знижує ризик помилок на початковому етапі підприємництва
Менторство	Супровід досвідченими підприємцями, експертами, бухгалтерами, юристами	Підвищує практичну життєздатність бізнес-ідеї

Форма підтримки	Зміст	Економічне значення
Доступ до закупівель	Участь ветеранського бізнесу в місцевих і державних закупівлях	Формує стабільний попит на товари й послуги
Місцеві програми підтримки	Компенсація оренди, обладнання, комунальних витрат, консультаційна допомога	Посилює зв'язок бізнесу з потребами громади
Фінансова грамотність	Навчання управлінню коштами, кредитами, податками, ризиками	Зменшує фінансову вразливість ветеранів-підприємців

Окрему роль у підтримці ветеранського підприємництва відіграють міжнародні донори. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів міжнародні програми можуть забезпечувати додаткове фінансування, експертизу, навчання та інституційну підтримку ветеранських організацій. Наприклад, у наданих джерелах зазначено, що на 2025 рік IREX пропонує гранти в розмірі від **20 000 до 250 000 дол. США**, а Міжнародна організація з міграції за фінансування Міністерства закордонних справ Японії пропонує гранти до **15 тис. євро** для ветеранських організацій та установ з метою посилення їхньої спроможності надавати ветеранам і членам їхніх сімей послуги з фізичної та психологічної реабілітації, пошуку роботи, перекваліфікації тощо.

Водночас міжнародна грантова підтримка має певні обмеження. Часто вона має проектний характер, тобто фінансує окрему ініціативу протягом обмеженого часу. Після завершення гранту організація або підприємець можуть зіткнутися з проблемою продовження діяльності. Крім того, українські громадські організації звертають увагу, що значна частина міжнародного гуманітарного фінансування не доходить безпосередньо до місцевих організацій, оскільки система міжнародного фінансування часто надає пріоритет міжнародним організаціям над локальними. У цьому контексті важливо спростувати бюрократичні процедури, орієнтуватися на пріоритети, визначені місцевими громадами, і посилювати спроможність українського громадянського суспільства.

Ефективність ветеранського підприємництва значною мірою залежить від спроможності громад створювати сприятливе середовище для економічної активності ветеранів. Саме громада є тим простором, де ветеран фактично повертається до цивільного життя: шукає роботу, житло, соціальні зв'язки, підтримку, можливості для навчання або започаткування бізнесу. Тому місцева влада має не просто виконувати окремі соціальні функції, а формувати локальну економічну екосистему підтримки ветеранів. Така екосистема може включати центри підтримки підприємництва, ветеранські простори, консультаційні пункти, партнерство з бізнесом, місцеві програми компенсації витрат, ярмарки вакансій, навчальні курси, підтримку соціальних підприємств, пільгову оренду комунального майна, залучення ветеранського бізнесу до місцевих закупівель.

У дослідженні ролі органів влади й ветеранських організацій у реалізації ветеранської політики на рівні громад наголошується, що система надання

послуг ветеранам в Україні є складною і багатошаровою, а її форми суттєво різняться залежно від громади: в одних громадах ветерани мають доступ до широкого спектра послуг і підтримки, в інших – змушені самостійно шукати необхідні ресурси. Це означає, що економічна участь ветеранів у розвитку громад не може бути забезпечена виключно загальнодержавними програмами; вона потребує місцевої адаптації, врахування структури економіки громади, наявних підприємств, освітніх установ, ринку праці та активності громадського сектору.

Особливе значення мають ветеранські організації та ветеранські простори. Вони можуть виконувати функцію комунікаційного мосту між ветеранами, органами влади, бізнесом, донорами та громадою. У звіті зазначено, що частина ветеранів має досвід співпраці з ветеранськими організаціями як члени власних ОГС або як бенефіціари; метою такої співпраці були спільне надання допомоги ветеранам громади, отримання фінансування або оснащення для благоустрою громади, отримання фінансування для волонтерської діяльності, підтримка розвитку ветеранського бізнесу тощо. З 28 опитаних ветеранів 17 мали досвід співпраці з ветеранськими організаціями, що свідчить про важливу роль таких структур у практичній реалізації ветеранської політики на місцях.

Ветеранські простори також можуть бути інфраструктурною основою для підприємницької підтримки. Їх можна використовувати не тільки як місце для консультацій чи соціальних заходів, а й як платформу для бізнес-навчання, зустрічей із донорами, презентацій ветеранських бізнесів, проведення тренінгів із фінансової грамотності, юридичних консультацій, груп взаємодопомоги, пошуку партнерів і формування кооперацій. При цьому у джерелах зазначено, що відкриттям ветеранських просторів у громадах займаються не лише органи влади, а й локальні ОГС або самі ветерани. Іноді місцева влада підтримує такі ініціативи, наприклад, надає приміщення або оплачує комунальні послуги, тоді як інші елементи створюються силами волонтерів і ветеранських організацій.

Однак така ситуація має двоїстий характер. З одного боку, вона свідчить про високу самоорганізацію ветеранів і громадського сектору. З іншого — показує, що держава й місцева влада не завжди забезпечують достатні ресурси для повноцінної підтримки ветеранських ініціатив. У деяких випадках ветерани та ОГС фактично беруть на себе функції, які мали б бути системно забезпечені органами влади. Це створює ризик нерівності між громадами: там, де є активні ветерани, донори й громадські організації, підтримка розвивається швидше; там, де такої активності немає або місцевий бюджет обмежений, ветерани можуть залишатися без належної економічної та соціальної підтримки.

Важливим напрямом економічної участі ветеранів у розвитку громад є соціальне підприємництво. Його особливість полягає в тому, що бізнесова діяльність поєднується з вирішенням соціальних проблем. Ветеранське соціальне підприємство може працевлаштовувати ветеранів, членів їхніх

родин, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб, надавати послуги реабілітації, навчання, адаптації, виробляти товари для потреб громади або підтримувати благодійні ініціативи. Такий формат є особливо важливим у післявоєнний період, коли економічна відбудова має поєднуватися з відновленням соціальної згуртованості (рис. 3).

Рис. 3. Модель впливу ветеранського підприємництва на розвиток громади

Запропонована модель показує, що грантова підтримка має бути лише одним із елементів ширшої системи. Якщо ветеран має бізнес-ідею, але не має фінансових ресурсів, грант може стати стартовим поштовхом. Якщо він має кошти, але не має підприємницького досвіду, ключовою стає бізнес-освіта. Якщо він має досвід, але не має контактів із ринком, потрібні менторство, мережування і доступ до закупівель. Якщо бізнес уже працює, але стикається з проблемами масштабування, потрібні консультації, кредитування, обладнання або партнерство з місцевою владою. Отже, ефективна політика підтримки ветеранського підприємництва має бути не одноразовою, а циклічною та супровідною.

Особливу увагу потрібно приділяти фінансовій грамотності ветеранів-

підприємців. Навіть за наявності гранту ветеран може зіткнутися з труднощами планування грошових потоків, оподаткування, обліку витрат, ціноутворення, кредитування, страхування ризиків, взаємодії з банками та ведення звітності. Саме тому фінансова грамотність має бути обов'язковою складовою програм підтримки. У наданих джерелах прямо підкреслюється роль фінансового сектору у підвищенні фінансової грамотності та фінансової інклюзії ветеранів як невід'ємної складової процесу їхньої реінтеграції.

Для розвитку ветеранського підприємництва важливо також враховувати ризики, пов'язані з можливим поверненням ветеранів до служби або перебуванням у резерві. У Концепції державної політики щодо ветеранів і ветеранок зазначено, що служба в резерві може створювати додаткову невизначеність, яка впливає як на рішення про відкриття власної справи, так і на можливості розвитку бізнесу. Тому держава має надавати гарантії щодо майбутніх перспектив і підтримку у веденні бізнесу під час служби.

Ця проблема є дуже важливою, оскільки підприємництво потребує передбачуваності. Людина, яка відкриває бізнес, бере на себе фінансові зобов'язання, укладає договори, наймає працівників, закуповує обладнання, планує виробництво або надання послуг. Якщо вона не має впевненості щодо свого статусу, можливості продовжувати діяльність або передати управління бізнесом, це знижує готовність ризикувати і вкладати ресурси у власну справу. Тому політика підтримки ветеранського підприємництва має включати механізми правового захисту бізнесу ветерана, консультації щодо управління під час мобілізації, можливості тимчасового делегування управління, страхування ризиків і захисту від втрати грантової підтримки в разі об'єктивних обставин, пов'язаних із війною.

Економічна участь ветеранів у розвитку громад може проявлятися не лише через створення приватного бізнесу. Вона може включати участь у кооперативах, громадських проєктах, соціальних підприємствах, дорадчих органах, ветеранських радах, місцевих програмах відновлення, проєктах безпеки, навчанні молоді, реабілітаційних ініціативах, розвитку адаптивного спорту, волонтерських і благодійних програмах. У звіті про роль ветеранських організацій зазначено, що серед напрямів діяльності ОГС присутні інформаційно-консультаційна підтримка, соціальні послуги, юридична підтримка, освітні потреби і перекваліфікація, працевлаштування, розвиток власної справи або бізнесу, психологічна підтримка, реабілітаційний та адаптивний спорт, адвокаційні кампанії. Це показує, що економічна участь ветеранів формується в ширшому полі громадської активності.

Для посилення ролі ветеранів у розвитку громад доцільно формувати локальні програми економічної інтеграції. Вони можуть передбачати створення реєстру ветеранських бізнесів, проведення місцевих конкурсів мікрогрантів, компенсацію частини вартості обладнання, підтримку кооперативів, пріоритет у доступі до комунальних приміщень, навчання з підприємництва, партнерські програми з місцевими підприємцями, маркетингову підтримку, участь у ярмарках і виставках, залучення ветеранських підприємств до відновлення інфраструктури.

Особливо важливо, щоб такі програми не були формальними, а базувалися на реальних потребах ветеранів конкретної громади та економічній спеціалізації території (табл. 7).

Таблиця 7

Напрями економічної участі ветеранів у розвитку громад

Напрямок участі	Приклад реалізації	Ефект для громади
Власний бізнес	Виробництво, послуги, торгівля, логістика, ремонт, аграрна діяльність	Робочі місця, податки, розвиток локального ринку
Соціальне підприємництво	Працевлаштування ветеранів, осіб з інвалідністю, членів родин загиблих	Соціальна інтеграція та підтримка вразливих груп
Кооперативні ініціативи	Об'єднання ветеранів для спільного виробництва або збуту продукції	Зменшення ризиків для окремого підприємця
Участь у місцевих закупівлях	Надання товарів і послуг для потреб громади	Підтримка місцевого бізнесу та прозоре використання коштів
Ветеранські простори	Проведення тренінгів, консультацій, зустрічей із донорами й бізнесом	Формування інфраструктури підтримки
Громадські проекти	Благоустрій, безпекові ініціативи, освітні заходи, волонтерство	Підвищення згуртованості та довіри у громаді
Наставництво	Допомога іншим ветеранам у запуску бізнесу або пошуку роботи	Передача досвіду та посилення ветеранської спільноти

Водночас потрібно враховувати, що ветеранське підприємництво не можна романтизувати. Не кожен ветеран має бажання або здібності до бізнесу, і не кожна бізнес-ідея буде успішною. Тому політика не повинна штучно підштовхувати всіх ветеранів до підприємництва як універсального рішення. Підприємництво має бути однією з можливих траєкторій економічної реінтеграції поряд із найманою працею, освітою, державною службою, громадською діяльністю, соціальною роботою або іншими формами зайнятості. Важливо забезпечити ветерану право вибору та доступ до якісної інформації про переваги, ризики й обов'язки підприємницької діяльності.

Основними проблемами розвитку ветеранського підприємництва в Україні є нестача стартового капіталу, недостатній рівень бізнес-компетентностей, складність доступу до грантів для малих локальних ініціатив, бюрократичність процедур, нерівномірність підтримки в громадах, обмеженість місцевих бюджетів, недостатня фінансова грамотність, воєнні ризики, нестабільність ринків і відсутність тривалого післягрантового супроводу. Частина цих проблем може бути вирішена через державні програми, частина – через місцеві ініціативи, частина – через партнерство з громадськими організаціями та міжнародними донорами.

Перспективною є модель партнерства «державна – громада – бізнес –

громадський сектор – донори». Держава має забезпечувати правову рамку, базове фінансування, стандарти програм і гарантії. Громади мають адаптувати підтримку до місцевого контексту, надавати приміщення, інформацію, місцеві програми та доступ до мережі партнерів. Бізнес може виступати ментором, роботодавцем, замовником продукції або інвестором. Громадські організації забезпечують гнучкий супровід, довіру й роботу з конкретними потребами ветеранів. Донори можуть надавати фінансові ресурси, експертизу і підтримку інноваційних моделей.

У підсумку слід зазначити, що ветеранське підприємництво, грантова підтримка та економічна участь ветеранів у розвитку громад є важливими складовими економічної реінтеграції. Вони дають змогу перейти від моделі пасивного соціального захисту до моделі активного включення ветеранів у розвиток країни. Найефективнішою є така політика, яка поєднує фінансування з навчанням, менторством, післягрантовим супроводом, фінансовою грамотністю, місцевою підтримкою та доступом до ринків. За таких умов ветеранський бізнес може стати не лише способом самозайнятості, а й важливим чинником розвитку громад, створення робочих місць, посилення соціальної згуртованості та післявоєнного економічного відновлення України.

Список використаних джерел

1. Єгоричева С. Б. Фінансово-економічні механізми забезпечення реінтеграції ветеранів війни в Україні. *Економіка і регіон*. 2024. № 3(94). С. 133–140. DOI : [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3493](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3493).
2. Азьмук Н. А. Соціально-економічна та освітня реінтеграція ветеранів до ринку праці: український контекст. *Вісник економічної науки України*. 2023. № 2(45). С. 117–122. DOI : [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2\(45\).117-122](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2023.2(45).117-122).
3. Дослідження ролі та потреб локальних (про-)ветеранських організацій громадянського суспільства в реалізації ветеранської політики на рівні громад : аналітичний звіт. БФ «Право на захист»; Solidar Suisse Ukraine; Swiss Solidarity, 2025. 86 с. URL : https://r2p.org.ua/storage/documents/c58103938ef8a1cbb1f28a5fbb26c32321144f3f_original.pdf.
4. Ніколіна І. І., Ніколіна І. І., Гулівата І. О. Державна ветеранська політика: механізми реалізації. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 4(44). С. 352–361. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-4\(44\)-352-361](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-4(44)-352-361).

5. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ОСКАРЖЕННЯ ПОСТАНОВ ВІЙСЬКОВО-ЛІКАРСЬКИХ КОМІСІЙ

Справи щодо оскарження постанов Військово-лікарських комісій (далі – ВЛК) належать до категорії адміністративних спорів, пов'язаних із перевіркою законності медико-експертних рішень суб'єктів владних повноважень та забезпеченням судового захисту прав осіб у сфері проходження військової служби.

Ця категорія справ набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану в Україні та має місце тенденція зростання кількості таких рішень.

Аналіз теоретичних засад діяльності ВЛК і судової практики оскарження їх постанов дозволяє окреслити ключові проблеми та напрямки вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

ВЛК – це комісія лікарів, спеціальний медичний орган, що здійснює військово-лікарську експертизу – медичний огляд, на основі якого визначають придатність за станом здоров'я до військової служби призовників, військовослужбовців та військовозобов'язаних, установлюють причинний зв'язок захворювань, травм (поранень, контузій, каліцтв) із захистом Батьківщини/виконанням обов'язків військової служби/проходженням військової служби та визначають потребу у продовженні лікування/реабілітації.

Засади діяльності комісій та порядок проведення процедури військово-лікарської експертизи військово-лікарськими комісіями регулюється Положенням про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, затвердженим наказом Міністра оборони України 14.08.2008р. № 402, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17 листопада 2008р. за №1109/15800.

Особами, що проходять військово-лікарські експертизи, є військовослужбовці Збройних Сил України, Державної спеціальної служби транспорту, члени їх сімей, призовники, військовозобов'язані та резервісти, а також військовослужбовців Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та члени їх сімей, громадяни, які добровільно вступають на військову службу (навчання) за контрактом у Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, та особи, звільнені з військової служби в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Такі експертизи проводиться ВЛК, утвореними в закладах охорони здоров'я Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України та при закладах охорони здоров'я комунальної або державної форми власності.

В Україні діє система штатних та позаштатних (постійно і тимчасово діючі) ВЛК.

До штатних ВЛК входять:

– ВЛК при ТЦК та СП (місцеві комісії, що оглядають призовників та військовозобов'язаних).

– Обласні/міські/Кримська республіканська ВЛК (здійснюють керівництво і контроль за роботою нижчих ВЛК).

– ВЛК регіону (координують роботу обласних та нижчих комісій, підпорядковані ЦВЛК, здійснюють керівництво позаштатними ВЛК у регіоні, розглядають скарги на рішення нижчих комісій та перевіряють правильність встановлення діагнозів).

– Центральна ВЛК (найвищий орган, що контролює роботу всіх ВЛК, розглядає скарги та затверджує постанови про непридатність до військової служби).

Штатні ВЛК відіграють вирішальну роль у перевірці обґрунтованості медичних оглядів та ухваленні остаточних рішень щодо придатності до військової служби.

До основних позаштатних ВЛК входять: ВЛК ТЦК та СП (оглядають військовозобов'язаних та резервістів), Гарнізонні ВЛК (діють при амбулаторних закладах, оглядають військовослужбовців), Госпітальні ВЛК (діють при стаціонарних закладах (шпиталях) для поранених або хворих), ВЛК спецпризначення (ВЛК Десантно-штурмових військ, Сил спеціальних операцій, лікарсько-льотні комісії), Цивільні ВЛК (позаштатні комісії, створені на базі цивільних медзакладів під час воєнного стану).

Позаштатні ВЛК (тимчасові) діють при територіальних центрах комплектування (ТЦК), госпіталях та лікарнях для первинного огляду, але їх рішення можуть переглядатися штатними ВЛК. Переліки позаштатних ВЛК та їхні склади затверджуються щорічно до 25 грудня начальником Центральної ВЛК (ЦВЛК).

Позаштатні ВЛК працюють на основі Наказу № 402 і їхні висновки можуть бути переглянуті штатними ВЛК (регіональними чи центральною ВЛК).

Штатні та позаштатні (постійно і тимчасово діючі) ВЛК приймають постанови. Постанови ВЛК оформлюються свідоцтвом про хворобу, довідкою військово-лікарської комісії, протоколом засідання штатної військово-лікарської комісії.

ВЛК ухвалюють постанови, зокрема на виїзних засіданнях, та в окремих випадках (лікування за кордоном) – дистанційно.

Рішеннями, які ухвалюються ВЛК, особи визнаються:

– придатними (особа може проходити службу в будь-яких частинах, включаючи десантні, морську піхоту тощо);

– тимчасово непридатними (надається відстрочка від мобілізації на певний час, зазвичай для лікування);

– обмежено придатними: (наразі статус скасовується, впроваджуються інші зміни) передбачає обмеження щодо роду військ та видів робіт);

– непридатними (особа виключається з військового обліку).

Документація, яка створюється (заповнюється) в процесі військово-лікарської експертизи, ведеться в паперовій або в електронній формі. Документування в електронній формі здійснюється із застосуванням кваліфікованого електронного підпису або удосконаленого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису, відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги».

Згідно з новими правилами, введеними наказом Міністерства оборони України № 4 від 03.01.2025 року, яким було внесено зміни до чинного Положення про військово-лікарську експертизу у Збройних Силах України, починаючи з 1 березня 2025 року, електронні направлення на ВЛК, що формуються у реєстрі військовозобов'язаних Оберіг, автоматично надходять у кабінет ВЛК, а висновки комісій будуть автоматично передаватися до цього ж реєстру. Постанови ВЛК оформлюватимуться в електронному форматі через Медичну інформаційну систему ЗСУ (МІС ЗСУ), що значно спрощує процеси як для військовозобов'язаних, так і для військовослужбовців.

Чинне законодавство визначає два шляхи оскарження рішень ВЛК: до судовий (адміністративне оскарження) та судовий.

Досудове оскарження рішень ВЛК – це процедура перегляду висновку вищою комісією (обласною, регіональною або ЦВЛК) до звернення до суду.

В межах досудового оскарження постанови ВЛК можуть бути відмінені або скасовані штатними ВЛК, які уповноважені розглядати скарги на дії (бездіяльність) позаштатних ВЛК.

Так постанову районної/міської ВЛК можна оскаржити безпосередньо до обласної ВЛК, а постанову обласної ВЛК – до регіональної ВЛК або Центральної ВЛК (ЦВЛК). Постанови ЦВЛК оскаржуються виключно в суді.

Постанова ВЛК скасовується у випадках, коли попередня постанова ВЛК на дату її ухвалення не відповідала законодавству та/або була ухвалена на підставі недійсних документів.

Постанова ВЛК відмінюється у випадках, коли необхідно узгодити зміст попередньої постанови ВЛК (яка була ухвалено правильно) з чинним законодавством.

Оскарження постанов ВЛК у досудовому порядку здійснюється шляхом подання скарги до вищої ВЛК (обласної або ЦВЛК) зазвичай протягом **1 місяця** з моменту вручення довідки. Для цього потрібно подати заяву, копію постанови ВЛК та медичні документи, що підтверджують незгоду з діагнозом, надіславши їх цінним листом.

Варто звернути увагу, що досудове оскарження не позбавляє права особу звернутися відразу до суду.

Загальним строком оскарження постанови ВЛК до суду є 6 місяців, але якщо Ви зверталися з досудовим оскарженням до вищої ВЛК, то такий строк становить 3 місяці після отримання рішення вищестоячого ВЛК за наслідком розгляду вашої скарги.

Звернення до окружного адміністративного суду відбувається у формі позовної заяви, оформленої відповідно до вимог Кодексу адміністративного судочинства України, за місцем проживання позивача або розташування ВЛК, яка подається до канцелярії суду нарочно, поштою чи через підсистему «Електронний суд». За подання позовної заяви особа сплачує судовий збір у встановленому законом розмірі.

Процесуальний закон не визначає вичерпний перелік способів захисту особи при оскарженні постанов ВЛК, однак найпоширенішими є такі: визнання дій чи бездіяльності ВКЛ протиправними, скасування постанови ВЛК, зобов'язання провести повторний медичний огляд. Можливо також подавати заяву про призупинення дії висновку ВЛК на час розгляду справи (забезпечення позову), що дозволяє уникнути мобілізації за оскаржуваним рішенням.

Найгостріше питання цієї теми стосується меж компетенції суду під час перегляду законності ухвалення постанов ВЛК.

Усталеною є судова практика Верховного Суду в цій категорії справ, яка базується на тому, що суд не має компетенції переоцінювати медичний діагноз або ступінь придатності, не може самостійно встановлювати діагноз.

Суди лише перевіряють законність та процедуру ухвалення рішень ВЛК, дотримання наказу Міноборони № 402, а не відповідність стану здоров'я висновку, що є дискреційними повноваженнями суб'єкта владних повноважень.

Такі висновки викладені зокрема у постановях ВС від 12.06.2022 у справі № 810/5009/18, від 13.06.2018 у справі № 806/526/16, де зазначено, що суд не вправі оцінювати дії лікарів щодо застосування методів огляду та встановлення діагнозів; що визначення придатності є дискреційними повноваженнями ВЛК.

Верховний Суд у постанові від 13.06.2018 по справі № 806/526/16 зазначив: «...що у межах адміністративного процесу суд не вправі надавати оцінку професійним діям конкретних лікарів-членів ВЛК при застосуванні ними відповідних методів огляду позивача, дослідження медичної документації, визначенні діагнозів та відповідності їх конкретній статті Розкладу хвороб, оскільки це потребує спеціальних знань у медичній галузі».

До процедурних порушень, які є підставою для скасування постанов ВЛК, можна віднести:

- Порушення Положення № 402 щодо процедури огляду, складу комісії (приклад – справа № 480/6410/23).
- Неповне медичне обстеження, ігнорування документів про хвороби, (приклад – справа № 160/31586/23).
- Відсутність висновків профільних лікарів, коли рішення приймається без необхідних обстежень вузькопрофільних спеціалістів.
- Необґрунтованість висновку, неправильно встановлений зв'язок захворювання або травми з військовою службою (приклад – справа 160/31586/23).

Практика оскарження постанов ВЛК свідчить, що суди, розглядаючи такі справи, головним чином зосереджуються на законності процедури медичного огляду та повноти документального підтвердження висновків профільних лікарів.

Ключовим орієнтиром для позивачів є документальне забезпечення повного медичного огляду та дотримання процедури, що формує стабільну практику судового контролю у цій категорії справ.

6. ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ВЕТЕРАНАМ: СТВОРЕННЯ АЛГОРИТМУ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ

Алгоритм надання психологічної допомоги, який можна використовувати для підтримки ветеранів у складних ситуаціях, має бути гнучким, доступним та спрямованим на емоційну стабілізацію і усвідомлення власних почуттів ветерана. Ось один із варіантів такого алгоритму: (авторський підхід, адаптований для роботи з ветеранами: особистісні, емоційні, поведінкові та міжособистісні проблеми).

Цей алгоритм підходить для індивідуального консультування ветеранів із запитам, пов'язаними із: самооцінкою, особистісним розвитком, тривогою, депресією, емоційним вигоранням, стосунками (партнерськими, сімейними, робочими), кризами, травматичним досвідом, втратами.

Алгоритм надання психологічної допомоги ветерану

1. Встановлення контакту та довіри Створення безпечної атмосфери, знайомство, пояснення правил роботи (конфіденційність, добровільність, повага).

2. Збір первинної інформації (діагностика) Виявлення запиту ветерана, уточнення проблеми, оцінка емоційного стану, життєвих обставин та ресурсів.

3. Уточнення та формулювання проблеми Допомога ветерану усвідомити свої почуття, думки та поведінку, визначення ключових труднощів.

4. Визначення цілей роботи Спільне формулювання реалістичних і досяжних цілей психологічної допомоги.

5. Надання підтримки та стабілізація стану Використання технік емоційної регуляції, зниження тривоги, напруги, формування відчуття безпеки.

6. Пошук ресурсів і рішень Виявлення внутрішніх і зовнішніх ресурсів ветерана, напрацювання нових стратегій поведінки.

7. Опрацювання проблеми Робота з переживаннями, переконаннями, поведінковими моделями, травматичним досвідом (за потреби).

8. Закріплення результатів Формування нових навичок, план дій, рекомендації для самостійної роботи.

9. Завершення та зворотний зв'язок Підбиття підсумків, обговорення змін, оцінка ефективності та домовленість про подальші кроки.

1. Чому важливо встановлення довіри та безпечного контакту?

Це основа будь-якої психологічної допомоги, адже без відчуття безпеки ветеран не буде відкрито говорити про свої переживання. Довіра дозволяє ветерану розслабитися, знизити тривогу та поступово ділитися важливою інформацією.

Крім того, безпечний контакт:

- сприяє ширості та відкритості у спілкуванні;
- допомагає уникнути повторної травматизації;
- підвищує ефективність роботи психолога;
- формує відчуття підтримки та прийняття;
- створює основу для подальших змін і роботи над проблемою.

Тому перші зустрічі визначають успіх усієї подальшої роботи.

1. Перший контакт:

- привітання, представлення себе та встановлення доброзичливої атмосфери;
- пояснення ролі психолога та формату роботи;
- окреслення правил: конфіденційність, добровільність, повага;
- створення відчуття безпеки (спокійний тон, відсутність осуду);
- встановлення емоційного контакту (уважне слухання, підтримка);
- уточнення готовності ветерана до розмови;
- перші відкриті запитання для м'якого входження в діалог.

Загальні та вступні:

- Як ви себе зараз почуваєте?
- Чи комфортно вам зараз розмовляти?
- Як ви дісталися, як ваш день?

Про звернення:

- Що спонукало вас звернутися саме зараз?
- З яким запитом ви прийшли?
- Що для вас важливо обговорити сьогодні?

Про очікування:

- Чого ви очікуєте від нашої зустрічі?
- Який результат був би для вас корисним?

Для встановлення довіри:

- Чи є щось, що допоможе вам почуватися більш комфортно під час розмови?
- Чи є теми, які вам поки складно обговорювати?

Уточнюючі (м'які):

- Розкажіть трохи більше про це, якщо вам комфортно
- З чого вам було б найзручніше почати?

2. Збір первинної інформації:

- уточнення запиту ветерана;
- збір інформації про ситуацію та обставини життя;
- оцінка емоційного стану;
- виявлення основних труднощів і переживань;
- визначення наявних ресурсів підтримки.

Про проблему та її розвиток

- Як би ви описали свою проблему своїми словами?
- Як часто це відбувається?
- Що зазвичай передує цій ситуації?

- Чи були подібні ситуації раніше?
- Що змінилося у вашому житті з того часу?
- **Про емоції та реакції**
- Які емоції виникають у цих ситуаціях?
- Як ви реагуєте на них (поведінка, думки)?
- Чи є різкі перепади настрою?
- Що допомагає вам заспокоїтися?
- Як довго тривають ці стани?
- **Про думки та переконання**
- Які думки з'являються у складні моменти?
- Що ви говорите собі в цей час?
- Чи є повторювані негативні думки?
- Як ви оцінюєте себе в цих ситуаціях?
- **Про поведінку**
- Як ви зазвичай дієте, коли стикаєтесь із проблемою?
- Чи уникаєте ви певних ситуацій?
- Чи змінилася ваша поведінка останнім часом?
- Чи є шкідливі звички, які допомагають «впоратись»?
- **Про фізичний стан**
- Чи відчуваєте ви напруження в тілі? Де саме?
- Чи є головний біль, серцебиття, інші симптоми?
- Як змінився ваш апетит?
- Чи вистачає вам енергії протягом дня?
- **Про життєві обставини**
- Що зараз відбувається у вашому житті (робота, сім'я)?
- Чи були нещодавно значущі зміни або стресові події?
- Які сфери життя найбільше страждають?
- **Про стосунки**
- Які у вас стосунки з близькими людьми?
- Чи є конфлікти? Як ви їх вирішуєте?
- Чи відчуваєте ви підтримку?
- **Про попередній досвід допомоги**
- Чи зверталися ви раніше до психолога?
- Що було корисним, а що ні?
- Чи приймаєте ви якісь ліки (за призначенням лікаря)?
- **Про ресурси та сильні сторони**
- Що допомагало вам раніше долати труднощі?
- Які ваші сильні сторони?
- Що приносить вам задоволення або полегшення
- **Про безпеку (обов'язково)**
- Чи є думки про самопошкодження або суїцид?
- Чи були такі спроби раніше?
- Чи почуваетесь ви зараз у безпеці?

3. Уточнення та формулювання проблеми:

- допомога ветерану чітко сформулювати проблему;
- виділення ключових аспектів ситуації;
- усвідомлення зв'язку між думками, емоціями та поведінкою;
- визначення пріоритетів у роботі.

1. Активне слухання Психолог уважно слухає ветерана, не перебиває, використовує уточнення та підтримку.

2. Уточнюючі запитання Допомагають конкретизувати ситуацію:

- Що саме вас турбує найбільше?
- У яких ситуаціях це проявляється?
- Коли це відбувається найчастіше?

3. Конкретизація проблеми Перехід від загального до конкретного: «Мені погано» → «Я відчуваю тривогу в соціальних ситуаціях».

4. Виявлення зв'язків Аналіз взаємозв'язку:

- думки → емоції → поведінка
- Що ви думаєте в цей момент?
- Як ви реагуєте?

5. Виділення головного Із кількох проблем вибрати пріоритетну:

- Що для вас зараз найважливіше?
- З чого краще почати?

6. Переформулювання (відображення) Психолог узагальнює та перевіряє розуміння: «Я правильно розумію, що для вас найскладніше – це...?»

7. Формулювання проблеми разом із клієнтом Чітко і просто:

- конкретно
- зрозуміло
- без узагальнень

Приклад:

«Я відчуваю постійну тривогу та боюся зробити помилку».

Результат етапу:

- ветеран краще розуміє свою проблему;
- проблема сформульована чітко;
- визначено, з чим працювати далі.

На даному етапі було уточнено та конкретизовано запит етерана, визначено основні труднощі та їх прояви. Виявлено взаємозв'язок між думками, емоціями та поведінкою. Сформульовано чітке розуміння проблеми та визначено пріоритетний напрям подальшої роботи.

4. Визначення цілей:

- постановка реалістичних і досяжних цілей;
- узгодження очікувань;
- визначення бажаного результату;
- формування мотивації до змін.

1. Перехід від проблеми до бажаного результату Допомогти ветерану зрозуміти не лише «що не так», а «як він хоче, щоб було».

2. Конкретизація цілей Цілі мають бути чіткими, реалістичними та

досяжними (не загальні фрази).

3. Узгодження очікувань Перевірити, чи відповідають цілі можливостям і реальності.

4. Розподіл на етапи Велику ціль розділити на менші кроки.

Які запитання ставити ветерану

Про бажаний результат:

- Якого результату ви хотіли б досягти?
- Як би виглядала ситуація, якби проблема вирішилась?
- Що зміниться у вашому житті?

Про конкретику:

- Що саме має змінитися у вашій поведінці/стані?
- Як ви зрозумієте, що стало краще?
- За якими ознаками ви це помітите?

Про реалістичність:

- Наскільки ця ціль для вас досяжна зараз?
- Що може завадити її досягненню?
- Які ресурси у вас вже є?

Про пріоритети:

- Що для вас зараз найважливіше змінити?
- З чого варто почати?

Про мотивацію:

- Чому для вас важливо досягти цієї цілі?
- Що вам це дасть?
- Що буде, якщо нічого не зміниться?

Про кроки:

- Який перший маленький крок ви готові зробити?
- Що ви можете зробити вже зараз?

Результат етапу:

- сформульовані чіткі та реалістичні цілі;
- ветеран розуміє, до чого прагне;
- є орієнтир для подальшої роботи.

5. Емоційна підтримка та стабілізація:

- зниження рівня тривоги та напруги;
- застосування технік саморегуляції;
- підтримка та прийняття ветерана;
- формування відчуття контролю над ситуацією.

6. Пошук ресурсів і рішень:

- виявлення внутрішніх ресурсів;
- аналіз попереднього позитивного досвіду;
- пошук можливих шляхів вирішення проблеми;
- розвиток нових стратегій поведінки.

1. Виявлення внутрішніх ресурсів ветерана. Психолог допомагає ветерану побачити свої сильні сторони, навички та якості.

Питання:

- Що вам зазвичай допомагає справлятися зі складнощами?
- Які ваші сильні сторони?
- За що ви можете себе похвалити?

2. Аналіз попереднього позитивного досвіду. Важливо знайти ситуації, де ветеран уже справлявся з труднощами.

Питання:

- Чи були подібні ситуації раніше? Як ви з ними впорались?
- Що тоді вам допомогло?
- Який досвід ви можете використати зараз?

3. Пошук можливих рішень Генерація варіантів без критики – важливо розширити бачення.

Питання:

- Які варіанти вирішення ви бачите?
- Що ще можна спробувати?
- Як би вчинили в цій ситуації інші люди?

4. Розвиток нових стратегій поведінки

Формування нових, більш ефективних способів реагування.

Питання:

- Що ви могли б зробити інакше в цій ситуації?
- Який новий підхід ви готові спробувати?
- Який перший крок ви можете зробити вже зараз?

Результат етапу:

- ветеран усвідомлює свої ресурси;
- виникає відчуття «я можу вплинути»;
- визначені конкретні варіанти рішень;
- сформовані перші кроки до змін.

7. Опрацювання проблеми:

- робота з емоціями та переживаннями;
- зміна неефективних переконань;
- аналіз поведінкових моделей;
- опрацювання травматичного досвіду (за потреби).

1. Робота з емоціями та переживаннями Мета: допомогти ветерану усвідомити, прийняти та навчитися регулювати свої емоції. **Приклади запитань та технік:**

- Що ви відчуваєте зараз?
- Де в тілі ви відчуваєте ці емоції?
- Можемо разом спробувати дихальні або заземлюючі техніки для заспокоєння.

2. Зміна неефективних переконань Мета: виявити і скоригувати думки, які перешкоджають адаптації або викликають стрес. **Приклади запитань:**

- Що ви думаєте про себе в цій ситуації?
- Чи завжди це правда?
- Які альтернативні погляди на цю проблему можна знайти?

3. Аналіз поведінкових моделей Мета: виявити реакції, які підтримують проблему, і знайти нові стратегії поведінки. **Приклади запитань:**

- Як ви зазвичай реагуєте в цій ситуації?
- Що у вашій поведінці приносить труднощі?
- Що можна зробити по-іншому, щоб результат був кращим?

4. Опрацювання травматичного досвіду (за потреби)

Мета: безпечно проживання травми та зменшення її впливу на життя ветерана.

Підходи та запитання:

- Чи готові ви зараз торкнутися цієї теми?
- Що зараз для вас найболючіше у цій ситуації?
- Давайте спробуємо описати це словами, щоб зменшити напруження.

Результат етапу:

- ветеран краще розуміє свої емоції та реакції;
- виявлені неефективні переконання та поведінка;
- сформовані нові стратегії подолання;
- зменшено негативний вплив травматичного досвіду.

8. Закріплення результатів:

- формування нових навичок;
- обговорення змін і досягнень;
- надання рекомендацій;
- план дій на майбутнє.

1. Формування нових навичок Мета: закріпити те, що клієнт опанував, та перевести це у стабільну поведінку. **Приклади запитань і дій:**

– Які нові способи реагування ви вже спробували?

– Що з того, що ми обговорили, ви можете використовувати у повсякденному житті?

- Практичні справи або домашні завдання для закріплення навички.

2. Обговорення змін і досягнень Мета: виділити прогрес, що підвищує мотивацію.

Приклади запитань:

- Що змінилося з початку нашої роботи?
- Які зміни ви помітили у своїх думках, емоціях, поведінці?
- Що з цих змін було для вас найціннішим?

3. Надання рекомендацій Мета: дати практичні поради для підтримки прогресу. **Приклади:**

- Які техніки саморегуляції використовувати у стресових ситуаціях.

- Як підтримувати нові корисні звички.
- Коли варто звертатися за додатковою допомогою.

4. План дій на майбутнє Мета: визначити конкретні кроки, щоб ветеран міг самостійно рухатися далі.

Приклади запитань:

- Який перший крок ви зробите після сьогоднішньої зустрічі?
- Що ви плануєте робити, щоб підтримувати досягнуті зміни?
- Які ресурси або підтримку будете використовувати?

Результат етапу:

- ветеран закріплює нові навички та стратегії;
- усвідомлює власний прогрес і досягнення;
- отримує рекомендації для самостійної роботи;
- має чіткий план подальших дій.

На цьому етапі ветеран закріпив отримані знання та навички, усвідомив власні досягнення і зміни у поведінці, емоціях та думках. Були надані рекомендації для подальшої самостійної роботи, а також спільно сформульовано чіткий план дій на майбутнє. Це дозволяє ветерану підтримувати прогрес і продовжувати ефективно долати труднощі поза сеансом.

9. Завершення роботи:

- підбиття підсумків;
- отримання зворотного зв'язку від ветерана;
- оцінка ефективності роботи;
- узгодження подальших кроків або завершення взаємодії.

1. Підбиття підсумків Мета: узагальнити пройдену роботу та ключові досягнення.

Приклади запитань/дій:

- Давайте коротко повторимо, що ми опрацювали.
- Які зміни ви помітили у собі під час нашої роботи?

2. Отримання зворотного зв'язку від ветерана Мета: дізнатися, що було корисним, а що можна покращити. **Приклади запитань:**

- Що для вас було найціннішим у наших зустрічах?
- Чи є щось, що можна було б робити інакше?
- Як ви оцінюєте ефективність нашої роботи?

3. Оцінка ефективності роботи Мета: визначити, наскільки досягнуті цілі та вирішені проблеми.

Приклади дій:

- Співставлення результатів із поставленими цілями.
- Аналіз змін у емоціях, поведінці, думках ветерана.

4. Узгодження подальших кроків або завершення взаємодії Мета: визначити, що буде далі: самостійна робота, підтримка або продовження зустрічей.

Приклади запитань:

- Чи хочете ви продовжити роботу в майбутньому?

- Які кроки ви будете робити самостійно?
- Яку підтримку ви хотіли б отримувати далі?

Результат етапу:

- ветеран усвідомлює досягнуті результати;
- надано зворотний зв'язок для підвищення ефективності;
- визначено подальші кроки або завершено процес консультування;
- забезпечено відчуття підтримки та завершеності.

Висновок:

У процесі роботи з ветераном пройдено всі ключові етапи психологічної підтримки: встановлення довіри та безпечного контакту, збір первинної інформації, уточнення та формулювання проблеми, визначення цілей, пошук ресурсів і рішень, опрацювання проблеми, закріплення результатів та завершення роботи. Завдяки цьому ветеран усвідомлює свої емоції, думки та поведінку, виявляє внутрішні ресурси та попередній позитивний досвід, формулює реалістичні цілі та опрацьовує труднощі. Закріплюються нові навички та стратегії, оцінюється прогрес, надаються рекомендації для самостійної роботи та визначаються подальші кроки.

Загалом процес роботи забезпечує емоційну стабілізацію ветерана, підвищення усвідомленості власних почуттів та створює підґрунтя для подальшого ефективного подолання складних ситуацій.

ДОДАТКИ

Перелік пільг і гарантій, передбачених для ветеранів війни, учасників бойових дій, військовослужбовців і деяких інших категорій осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»

Пенсійні пільги та гарантії для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей

Пільга / Гарантія	Нормативна база	Категорія осіб	QR-код
Пенсійні пільги та гарантії для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей			
Право на дострокове призначення пенсії за віком (на 5 років раніше)	П. 4. ч. 1 ст. 115 Закону України від 09.07.2003 № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	Учасники бойових дій, ветерани війни, військовослужбовці	
Надбавка до пенсії у розмірі 25 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	<p>Ст. 12 Закону України від 22.10.1993 № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p> <p>Постанова КМУ № 656 від 28.07.2010 «Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії особам з інвалідністю внаслідок війни та учасникам бойових дій»</p>	Учасники бойових дій, ветерани війни	

Пільга / Гарантія	Нормативна база	Категорія осіб	QR-код
Надбавки та допомога до пенсії по інвалідності	Ст. 24 Закону України від 09.04.1992 № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»	Особи з числа військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби) рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу, особам, які мають право на пенсію згідно Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»	
Надбавка до пенсії для осіб з інвалідністю внаслідок війни: 50% (І група), 40% (ІІ група), 30% (ІІІ група) прожиткового мінімуму	Ст. 13 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	Особи з інвалідністю внаслідок війни І, ІІ, ІІІ групи	
Надбавка до пенсії для членів сімей загиблих	Ст. 15 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	Члени сімей загиблих (померлих) військовослужбовців та учасників бойових дій	

Пільга / Гарантія	Нормативна база	Категорія осіб	QR-код
Щорічне підвищення пенсій на рівень не менше ніж прогнозований індекс інфляції	Ст. 42 Закону України від 09.07.2003 № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	Усі пенсіонери, включаючи ветеранів війни, військовослужбовців	
Щомісячна державна адресна допомога до пенсії особам з інвалідністю внаслідок війни та учасникам бойових дій	Постанова КМУ № 656 від 28.07.2010 «Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії особам з інвалідністю внаслідок війни та учасникам бойових дій»	Особи з інвалідністю внаслідок війни та учасники бойових дій	
Надбавки за особливі заслуги перед Україною: 10-15 % прожиткового мінімуму	Ст. 1 Закону України від 01.06.2000 № 1767 – III «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною»	Учасники війни, особи, нагороджені орденами та медалями, особи з особливими заслугами	
Право на пенсію по інвалідності незалежно від наявного страхового стажу	П. 2 ст. 32 Закону України від 09.07.2003 № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»	Військовослужбовці, ветерани війни	
Пенсія в разі втрати годувальника для членів сімей загиблих військовослужбовців	Ст. ст. 29-33 Закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»	Члени сімей загиблих військовослужбовців	

**Соціальні пільги та гарантії для ветеранів,
військовослужбовців та членів їх сімей**

<p>Час перебування на військовій службі зараховується до страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Час проходження строкової військової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу, а також час проходження військової служби в особливий період зараховуються до стажу роботи, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах, якщо на момент призову на строкову військову службу, військову службу за призовом осіб офіцерського складу, військову службу в особливий період особа навчалася за фахом у професійно-технічному навчальному закладі, працювала за професією або обіймала посаду, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах</p>	<p>Ст. 8 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>військовослужбовці</p>	
<p>безоплатний проїзд</p>	<p>Ч. 1 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>військовослужбовці</p>	

<p>безоплатне перевезення до 20 тонн особистого майна в контейнерах з попереднього місця проживання до нового залізничним транспортом, а там, де такого виду транспорту немає, – іншими видами транспорту (за винятком повітряного)</p>	<p>Ч. 2 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>військовослужбовці</p>	
<p>безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом</p>	<p>Ч. 3 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>члени сімей військовослужбовців</p>	
<p>безоплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі) в межах адміністративного району за місцем проживання</p>	<p>Ч. 4 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Військовослужбовці, які стали особами з інвалідністю внаслідок бойових дій, учасники бойових дій та прирівняні до них особи, а також батьки військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження військової служби</p>	
<p>придбання проїзних документів для себе та членів своєї сім'ї на всі види транспорту поза чергою</p>	<p>Ч. 5 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>військовослужбовці</p>	

відшкодування витрат на відрядження	Ч. 6 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»	військовослужбовці	
першочергове встановлення квартирної телефонної мережі, а також першочергове встановлення квартирної охоронної сигналізації	Ч. 7 ст. 14 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»	Військовослужбовці, крім військовослужбовців строкової військової служби	
одноразова грошова допомога (50 або 25 %)	Ст. 15 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»	Військовослужбовцям, крім військовослужбовців строкової військової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу, виплачується	
пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціална допомога, яку виплачують замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 % прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність	Ч. 4 ст. 12 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	учасники бойових дій	
щорічно до Дня Незалежності України виплата разової грошової допомоги	Ч. 5 ст. 12 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	учасники бойових дій	

<p>призначення дострокової пенсії за віком після досягнення чоловіками 55 років, жінками – 50 років та за наявності страхового стажу не менше 25 років для чоловіків і не менше 20 років – для жінок</p>	<p>П. 4 ст. 115 р. Закону України від 9.07.2003 № 1058-IV «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування»</p>	<p>військовослужбовці, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, які брали участь у бойових діях</p>	
<p>щомісячна виплата цільової грошової допомоги на прожиття у розмірі 40 грн.</p>	<p>Ч. 2 ст. 1 Закону України від 16.03.2004 № 1603-IV «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни»</p>	<p>учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни</p>	
<p>щомісячна державна адресна допомога до пенсії у сумі, що не вистачає до зазначених розмірів</p>	<p>П. 1 Постанови КМ від 28.07.2010 № 656 «Про встановлення щомісячної державної адресної допомоги до пенсії інвалідам війни та учасникам бойових дій»</p>	<p>учасники бойових дій, у яких щомісячний розмір пенсійних виплат (з урахуванням надбавок, підвищень, додаткових пенсій, цільової грошової допомоги, сум індексації та інших доплат до пенсій, встановлених законодавством, крім пенсій за особливі заслуги перед Україною) не досягає 165 відсотків прожиткового мінімуму, виплачується</p>	

Трудові пільги та гарантії для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей

<p>За військовослужбовцями строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу, які до призову працювали на підприємствах, в установах і організаціях, незалежно від форм власності і господарювання, зберігається при звільненні з військової служби право на працевлаштування їх в тримісячний строк на те ж підприємство, в установу чи організацію або їх правонаступники на посаду, не нижчу за ту, яку вони займали до призову на військову службу. Протягом місяця з дня взяття на військовий облік за місцем проживання осіб, звільнених із строкової військової служби, орган праці та соціального захисту населення за поданням територіального центру комплектування та соціальної підтримки в порядку, який встановлюється Кабінетом Міністрів України, надає їм матеріальну допомогу в розмірі середньої місячної заробітної плати за останнім місцем роботи за рахунок коштів державного бюджету.</p>	<p>Абзац перший П. 3 у статті 8 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Військовослужбовці строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу</p>	
--	---	--	---

<p>Вони користуються за інших рівних умов переважним правом на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці протягом двох років з дня звільнення із строкової військової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу.</p>			
<p>Місцеві ради працевлаштовують у першочерговому порядку дружин військовослужбовців строкової служби у разі їх звільнення при скороченні чисельності або штату працівників, при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації.</p>	<p>Абзац перший частини п'ятої статті 18 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>дружини військовослужбовців строкової служби</p>	
<p>Члени сімей військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу мають переважне право при прийнятті на роботу і на залишення на роботі при скороченні чисельності або штату працівників, а також на першочергове направлення для професійної підготовки, підвищення кваліфікації і перепідготовки з відривом від виробництва та на</p>	<p>П. 1 статті 18 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Члени сімей військовослужбовців строкової служби та військової служби за призовом осіб офіцерського складу</p>	

<p>виплату на період навчання середньої заробітної плати.</p>			
<p>Дружинам (чоловікам) військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, виплачується за місцем роботи грошова допомога в розмірі середньомісячної заробітної плати при розірванні ними трудового договору у зв'язку з переведенням чоловіка (дружини) на службу в іншу місцевість. При тимчасовій втраті працездатності листки непрацездатності оплачуються дружинам (чоловікам) військовослужбовців у розмірі 100 відсотків середньомісячної заробітної плати незалежно від страхового стажу.</p>	<p>П. 2 статті 18 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Дружини (чоловіки) військовослужбовців</p>	
<p>Військовослужбовцям, виконання обов'язків військової служби яких пов'язано з підвищенням нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або здійснюється в особливих природних географічних, геологічних, кліматичних і екологічних умовах та умовах підвищеного ризику для життя і здоров'я, крім військовослужбовців строкової військової служби, надається щорічна додаткова відпустка із</p>	<p>П. 4, статті 10 -1 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Військовослужбовці, виконання обов'язків військової служби яких пов'язано з підвищенням нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або здійснюється в особливих природних географічних, геологічних, кліматичних і екологічних</p>	

<p>збереженням грошового та матеріального забезпечення. Тривалість такої щорічної додаткової відпустки визначається залежно від часу проходження служби в цих умовах та не може перевищувати 15 календарних днів.</p>		<p>умовах та умовах підвищеного ризику для життя і здоров'я, крім військовослужбовців строкової військової служби</p>	
<p>Військовослужбовці, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також у відпустці, якщо дитина потребує домашнього догляду тривалістю, визначеною в медичному висновку, але не більш як до досягнення нею шестирічного віку, залишаються на військовій службі у розпорядженні відповідного військового формування (посадової особи, яка має право на призначення на посади) у порядку, визначеному положеннями про проходження громадянами України військової служби, а після їх закінчення – призначаються на попередні або на інші, не нижчі за попередні, посади. Військовослужбовцям військової служби за контрактом під час перебування у таких відпустках продовжується строк</p>	<p>П. 8 статті 10-1 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Військовослужбовці, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також у відпустці, якщо дитина потребує домашнього догляду</p>	

<p>контракту про проходження військової служби до закінчення зазначених відпусток (у разі відсутності їх клопотань про звільнення з військової служби у зв'язку із закінченням строку контракту), а також на строк, необхідний для визначення придатності до проходження військової служби за станом здоров'я та ухвалення рішення щодо укладення нового контракту. Військовослужбовцям зараховується час перебування у зазначених відпустках до строку вислуги у військовому званні.</p>			
<p>Дружині (чоловіку) військовослужбовця щорічна основна відпустка за її бажанням надається у зручній для неї (нього) час одночасно із щорічною основною відпусткою військовослужбовця.</p>	<p>П. 13 статті 10-1 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Дружини (чоловіки) військовослужбовця</p>	
<p>Військовослужбовцям надається додаткова відпустка за знищену техніку тривалістю, визначеною Кабінетом Міністрів України, але не більше 15 календарних днів на рік.</p>	<p>П. 18 статті 10-1 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Військовослужбовці</p>	
<p>Військовослужбовцям після їх звільнення з полону за їх бажанням надається додаткова відпустка із збереженням грошового</p>	<p>П. 23 статті 10-1 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Військовослужбовці</p>	

<p>забезпечення тривалістю 90 календарних днів без поділу на частини (крім військовослужбовців, які висловили бажання звільнитися з військової служби після звільнення з полону). Відкликання з додаткової відпустки після звільнення військовослужбовця з полону допускається виключно за його згодою.</p>			
<p>Медичні пільги та гарантії для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей</p>			
<p>1. Безоплатне забезпечення ліками Лікарські засоби, імунобіологічні препарати та вироби медичного призначення за рецептами лікарів надаються безкоштовно пільговим категоріям.</p>	<p>Статті 5–9: медичні пільги, зубопротезування, ліки. Надається за Постановою КМУ від 17.08.1998 № 1303 (1998). Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань</p>	<p>Учасникам бойових дій, військовослужбовцям з інвалідністю, членам сімей загиблих</p>	
<p>2. Стоматологічні послуги Безплатне первочергове зубопротезування (окрім дорогоцінних металів).</p>	<p>Стаття 11 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p>	<p>Для учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни та членів сімей загиблих</p>	

<p>3. Санаторно-курортне лікування та компенсації Пільгові путівки на санаторно-курортне лікування або компенсація вартості самостійного лікування.</p>	<p>Постанова КМ України від 22.02.2006 №187 зі змінами Постанова КМ України від 17 вересня 2025 р. № 1167 «Про внесення змін до Порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян та виплати їм компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчими органами міських, районних у містах (у разі їх утворення (крім м. Києва) рад»</p>	<p>Для учасників бойових дій – щороку по 18–21 день; Осіб з інвалідністю – позачергово; Учасників бойових дій і членів загиблих – 1 раз на 2 роки.</p>	
<p>4. Лікування за кордоном та репродуктивне здоров'я Військовослужбовці, які проходили службу в бойових умовах, мають право на лікування і реабілітацію за кордоном із відшкодуванням витрат державою Забезпечення відновлення репродуктивної функції (забір, зберігання клітин) також включено в медичні послуги .</p>	<p>Закон України від 1 квітня 2022 року № 2171-IX «Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо вдосконалення порядку надання медичної допомоги військовослужбовця м в умовах воєнного стану»</p>	<p>У період дії воєнного стану військовослужбовці, визначені у <u>під п. 1 П. 1 ст. 3 Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»:</u> військовослужбовців Збройних Сил</p>	

	<p>Закон України від 22 листопада 2023 року № 3496-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)»</p> <p>Закон України від 21 березня 2024 року № 3621-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист»</p>	<p>України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України, розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (далі – військових формувань, правоохоронних та</p>	
--	---	--	---

		<p>розвідувальних органів), які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених вище військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів – громадян України, які виконують військовий обов'язок за межами України, у тому числі на території держави-агресора, під час їх безпосередньої участі у здійсненні та/або забезпеченні здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією проти України, а</p>	
--	--	---	--

		також на членів їх сімей	
<p>5. Подвищена якість харчування під час лікування</p> <p>Під час лікування та реабілітації військові забезпечуються покращеним харчуванням за рахунок бюджету, яке оплачує Міноборони на підставі щомісячних звітів закладів</p>	<p>Ст. 11 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p> <p>Ст. 11: Право військовослужбовців на охорону здоров'я, медичну допомогу та біологічне батьківство (материнство).</p>	<p>Військовослужбовці під час лікування та реабілітації у закладах охорони здоров'я всіх форм власності та підпорядкування забезпечуються за рахунок державного бюджету покращеним харчуванням.</p>	
<p>6. Медико-психологічна реабілітація</p> <p>Військовослужбовці та учасники бойових дій зобов'язані пройти безоплатну психологічну або реабілітаційну допомогу в спеціалізованих центрах</p> <p>Компенсується також вартість проїзду до таких центрів</p>	<p>Ст. 11 Закону України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»</p> <p>Стаття 11: Право військовослужбовців на охорону здоров'я, медичну допомогу та біологічне батьківство (материнство).</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 1999 року № 1923 «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і</p>	<p>Держава забезпечує безоплатну психологічну допомогу особам, зазначеним у <u>під п. 1 П. 1 ст. 3</u> Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування</p>	

	взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями».	збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України, чи виконували службово-бойові завдання в екстремальних (бойових) умовах.	
Освітнянські пільги та гарантії для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей			
Учасникам бойових дій на території інших держав надається переважне право на вступ до закладів вищої, фахової передвищої освіти, право на позаконкурсний вступ до закладів професійної (професійно-технічної) освіти і на курси для одержання відповідних професій.	П. 22 ст. 12, Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	Пільги учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них	

<p>Держава забезпечує учасникам бойових дій та їх дітям, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою навчання у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, – до закінчення такими дітьми закладів освіти, але не довше ніж до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття професійної, фахової передвищої та вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти.</p>	<p>Ст. 12 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>Пільги учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них</p>	
<p>Державна цільова підтримка для здобуття освіти надається у вигляді:</p> <ul style="list-style-type: none"> – повної або часткової оплати навчання за рахунок державного або місцевих бюджетів; – пільгових довгострокових кредитів; – соціальної стипендії; – безоплатного забезпечення підручниками; – безоплатного доступу до Інтернету, систем баз даних; – безоплатного проживання в гуртожитку; – інших заходів, затверджених КМУ. 	<p>П. 22 ч. 1 ст. 12; п. 28 ч. 1 ст. 13, ч. 3 ст. 16-1 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти» від 23.11.2016 р. № 975.</p>	<p>Пільги учасникам бойових дій та особам, прирівняним до них</p>	

<p>Право на державну цільову підтримку для здобуття ними та їх дітьми професійної, фахової передвищої та вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти, передбачену статтею 12 цього Закону для учасників бойових дій та їх дітей.</p>	<p>П. 28. ст. 13, Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>Особи з інвалідністю внаслідок війни та їх діти</p>	
<p>Вступ поза конкурсом до державних та комунальних закладів вищої та фахової передвищої освіти на спеціальності, підготовка за якими здійснюється за рахунок коштів відповідно державного та місцевих бюджетів</p>	<p>П. 23 ст. 15 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>Пільги сім'ям загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України</p>	
<p>Пільга щодо вступу до закладів вищої та фахової передвищої освіти, передбачена п. 23 цієї статті, надається зазначеним у п. 1 ст. 10 цього Закону дітям учасників бойових дій на території інших держав, які загинули (пропали безвісти) або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, одержаних під час воєнних дій та конфліктів на території інших держав, а також внаслідок захворювання, пов'язаного з перебуванням на території інших держав під час цих дій та конфліктів</p>	<p>Ст. 15 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>Пільги сім'ям загиблих (померлих) ветеранів війни, Захисників і Захисниць України</p>	

<p>Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, у підпорядкуванні яких перебувають державні і комунальні заклади дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) чи фахової передвищої освіти, забезпечують безкоштовним харчуванням дітей, на яких поширюється чинність цього Закону</p>	<p>Ст. 15 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>Пільги сім'ям загиблих (померлих) ветеранів війни, захисників і захисниць України</p>	
<p>Мають право на користування спеціальними умовами прийому (переведення) на навчання за державним або регіональним замовленням для здобуття ступеня бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) на основі ПЗСО або НРК5, для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 або НРК7 у вигляді переведення в обов'язковому порядку на вакантні місця державного або регіонального замовлення осіб, які зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію</p>	<p>П. 16 Наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Діти загиблих (померлих) осіб, визначених у частині першій статті 10-1 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», особи з їх числа</p>	

<p>Право на переведення на місце держзамовлення у разі загибелі під час воєнних дій за межами України або смерті внаслідок захворювання, пов'язаного з участю у таких діях.</p>	<p>П. 16 наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Особи, батьки яких загинули або померли на території інших держав під час воєнних дій</p>	
<p>Мають право на користування спеціальними умовами прийому (переведення) на навчання за державним або регіональним замовленням для здобуття ступеня бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) на основі ПЗСО або НРК5, для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 або НРК7 у вигляді переведення в обов'язковому порядку на вакантні місця державного або регіонального замовлення осіб, які зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію</p>	<p>П. 16 наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Особи, у яких один із батьків (усиновлювачів) був поліцейським, який загинув чи визнаний безвісно відсутньою особою під час виконання ним службових обов'язків, протягом трьох років після здобуття відповідної загальної середньої освіти (для вступу на основі ПЗСО або НРК5)</p>	
<p>Мають право на користування спеціальними умовами прийому (переведення) на навчання за державним або регіональним замовленням для здобуття ступеня бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або</p>	<p>П. 16 наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Особи, у яких один з батьків (усиновлювачів) був військовослужбовцем, який загинув чи визнаний безвісно відсутньою особою під час виконання</p>	

<p>ветеринарного спрямувань) на основі ПЗСО або НРК5, для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 або НРК7 у вигляді переведення в обов'язковому порядку на вакантні місця державного або регіонального замовлення осіб, які зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію</p>		<p>ним обов'язків військової служби</p>	
<p>Користуються спеціальними умовами участі у конкурсному відборі на навчання для здобуття вищої освіти на основі ПЗСО або НРК5 у вигляді участі у конкурсному відборі за результатами співбесіди або співбесіди та творчого конкурсу (для спеціальностей, визначених у додатку 1) з можливістю зарахування на навчання на підставі отриманої позитивної оцінки та/або спеціальними умовами прийому на навчання за державним або регіональним замовленням на основі ПЗСО або НРК5 у вигляді зарахування на підставі позитивної оцінки співбесіди або співбесіди та творчого конкурсу (для спеціальностей, визначених у додатку 1)</p>	<p>Наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, діти загиблих Захисників і Захисниць України</p>	

<p>Користуються спеціальними умовами участі у конкурсному відборі на навчання для здобуття вищої освіти на основі ПЗСО або НРК5 у вигляді участі у конкурсному відборі на навчання за результатами співбесіди замість результатів НМТ або співбесіди замість результатів НМТ та творчого конкурсу (для спеціальностей, визначених у додатку 1), спеціальними умовами участі у конкурсному відборі на навчання для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 або НРК7, у вигляді участі у конкурсному відборі на навчання за результатами співбесіди з іноземної мови замість ЄВІ та/або фахового іспиту замість ЄФВВ, спеціальними умовами участі у конкурсному відборі на навчання здобуття ступеня доктора філософії (доктора мистецтв), у вигляді участі у конкурсному відборі на навчання за результатами співбесіди з іноземної мови замість ЄВІ</p>	<p>Наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, діти загиблих Захисників і Захисниць України</p>	
<p>Особи, які користуються спеціальними умовами прийому (переведення) на навчання за державним або регіональним замовленням у вигляді зарахування на підставі</p>	<p>Наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої</p>	<p>Діти загиблих Захисників і Захисниць України</p>	

<p>позитивної оцінки вступних випробувань, участі в конкурсі на місця державного або регіонального замовлення за квотою-1 або квотою-2, і не були рекомендовані на місця державного (регіонального) замовлення за відповідними спеціальними умовами, мають право брати участь у конкурсі на загальних умовах відповідно до конкурсного бала.</p>	<p>освіти в 2026 році»</p>		
<p>Користуються спеціальними умовами прийому (переведення) на навчання за державним або регіональним замовленням для здобуття ступеня бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) на основі ПЗСО або НРК5, для здобуття ступеня магістра на основі НРК6 або НРК7 у вигляді переведення (за наявності місць) на вакантні місця державного або регіонального замовлення осіб, які зараховані на навчання за іншими джерелами фінансування на відкриту або фіксовану конкурсну пропозицію</p>	<p>Наказ Міністерства освіти і науки України 26 лютого 2026 року № 373 «Про затвердження Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2026 році»</p>	<p>Особи з інвалідністю внаслідок війни відповідно до статті 7 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» Особи, визнані постраждалими і учасниками Революції Гідності, учасниками бойових дій відповідно до Закону України від 22.10.1993 №3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»,</p>	

		зокрема ті з них, які проходять військову службу (крім військовослужбовців строкової служби) в порядку, визначеному відповідними положеннями про проходження військової служби громадянами України	
Житлові пільги та гарантії для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей			
<p>75-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю);</p> <p>75-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання.</p> <p>Площа житла, на</p>	<p>Ст. 12 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>– учасники бойових дій та члени їх сімей, що проживають разом з ними.</p>	

<p>яку надається знижка, при розрахунках плати за опалення становить 21 кв. метр опалювальної площі на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю.</p> <p>Для сімей, що складаються лише з непрацевдатних осіб, надається 75-процентна знижка за користування газом для опалювання житла на подвійний розмір нормативної опалювальної площі (42 кв. метри на кожну особу, яка має право на знижку плати, та 21 кв. метр на сім'ю);</p>			
<p>100-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю);</p> <p>100-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання. Площа житла, на яку надається знижка, при</p>	<p>Ст. 13 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>учасники бойових дій; особи з інвалідністю внаслідок війни</p>	

<p>розрахунках плати за опалення становить 21 кв. метр опалювальної площі на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю.</p>			
<p>50-процентна знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю); 50-процентна знижка плати за користування комунальними послугами (газом, електроенергією та іншими послугами) та скрапленим балонним газом для побутових потреб в межах середніх норм споживання. Площа житла, на яку надається знижка, при розрахунках плати за опалення становить 21 кв. метр опалювальної площі на кожну особу, яка постійно проживає у житловому приміщенні (будинку) і має право на знижку плати, та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю.</p>	<p>Ст. 14–15 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>учасники війни та членам сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни</p>	

<p>звільнення передбачених цією статтею осіб і членів їх сімей, які проживають разом з ними, від квартирної плати незалежно від форми власності житлового фонду, від оплати комунальних послуг (водопостачання, каналізація, газ, електроенергія, гаряче водопостачання, центральне опалення, а в будинках, що не мають центрального опалення, – надання палива, придбаного у межах норм, установлених для продажу населенню, та інші види комунальних послуг), від оплати скрапленого балонного газу для побутових потреб, від плати за користування домашнім телефоном і позавідомчою охоронною сигналізацією житла незалежно від виду житлового фонду. Зазначені пільги зберігаються за дружиною (чоловіком), батьками померлих осіб, нагороджених орденом Героїв Небесної Сотні, Героїв Радянського Союзу, повних кавалерів ордена Слави, осіб, нагороджених чотирма і більше медалями «За відвагу», а також Героїв Соціалістичної Праці незалежно від часу їх смерті.</p>	<p>Ст. 16 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>– учасники бойових дій; – особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною.</p>	
--	---	--	---

<p>першочергове право на вступ до житлово-будівельних (житлових) кооперативів, кооперативів по будівництву та експлуатації колективних гаражів, стоянок для транспортних засобів та їх технічне обслуговування, до садівницьких товариств, на придбання матеріалів для індивідуального будівництва і садових будинків;</p>	<p>Постанова Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради від 5 червня 1985 р. № 228 «Про затвердження Правил обліку громадян, які бажають вступити до житлово-будівельного кооперативу» (чинна на цей час).</p> <p>П. 16 ч. 1 ст. 12; п. 20 ч. 1 ст. 13; п. 15 ч. 1 ст. 14; п. 17 ч. 1 ст. 15; Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» ч. 3 ст. 16¹ Ст. 12</p> <p>Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-ІІІ;</p> <p>Закон України «Про кооперацію» від 10.07.2003 № 1087-ІV;</p> <p>Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572-VI.</p>	<p>– учасники бойових дій; – особи з інвалідністю внаслідок війни; – учасники війни; – особи, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; – постраждали учасники Революції Гідності.</p>	
<p>які проживають у будинках без центрального опалення, мають право на знижку 75% на вартість палива.</p>	<p>П. 6 частини першої статті 12, частина друга статті 12, стаття 16¹ Закону України від 2.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>– учасники бойових дій; – постраждалі учасники Революції Гідності.</p>	

	<p>Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 № 373 «Деякі питання надання житлових субсидій та пільг на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого палива і скрапленого газу у грошовій формі»;</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 409 «Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування»;</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2012 № 356 «Про встановлення мінімальних норм забезпечення населення твердим та рідким пічним побутовим паливом і скрапленим газом та граничних показників їх вартості для надання пільг і житлових субсидій»;</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 29.01.2003 № 117 «Про Реєстр осіб, які мають право на пільги».</p>		
--	---	--	--

<p>Одержання позики на будівництво або придбання дачних будинків і благоустрій садових ділянок з погашенням її протягом 10 років починаючи з п'ятого року після закінчення будівництва.</p>	<p>П. 15 ч. 1 ст. 12; п. 19 ч. 1 ст. 13; п. 14 ч. 1 ст. 14; п. 16 ч. 1 ст. 15; п. 10-1 ч. 1 ст. 16; ч. 3 ст. 16-1 Закону України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 8 травня 2019 р. № 449 «Про затвердження Порядку надання позики ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p>	<p>учасники бойових дій; – особи з інвалідністю внаслідок війни; – учасники війни; – особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; – постраждалі учасники Революції Гідності.</p>	
<p>Першочерговий ремонт жилих будинків і квартир</p>	<p>П. 14 ч. 1 ст. 12; п. 13 ч. 1 ст. 14; ч. 3 ст. 16-1 Закону України від 22.10.1993 №3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p> <p>Постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. № 565» Про затвердження Порядку проведення безоплатного капітального ремонту власних житлових будинків і квартир осіб, що мають право на таку пільгу, а також першочерговий поточний ремонт</p>	<p>– учасники бойових дій; – учасники війни; – постраждалі учасники Революції Гідності; – члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни; – сім'ї загиблих (померлих) захисників і захисниць України.</p>	

	житлових будинків і квартир осіб, які мають на це право».		
Пільги у частині земельних правовідносин для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей			
Заборонено передавати громадянам земельні ділянки (державної, комунальної власності) у приватну власність у межах норм безоплатної приватизації відповідно до статті 122 ЗК, окрім присадибних ділянок (на якій розташовані будівлі, споруди)	Підп. 5, розділ 27 X Земельного кодексу України П. 5 та 27 розділу X Земельного кодексу України, згідно з якими під час дії воєнного стану заборонена безоплатна передача земель державної та комунальної власності у приватну.	Громадяни, у т. ч. учасники бойових дій Винятки в ЗК відсутні щодо учасників бойових дій, але наявний Закон України «Про статус ветерана війни, гарантії їх соціального захисту»	
першочергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов, та першочергове відведення земельних ділянок для індивідуального житлового будівництва, садівництва і городництва, першочерговий ремонт жилих будинків і квартир цих осіб та забезпечення їх паливом.	Розділ III, ст. 12 Закону України від 22.10.1993 № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»	Учасники бойових дій та особи прирівняні до них відповідно до розділу II цього Закону	

<p>Земельні торги не проводяться при наданні (передачі) земельних ділянок громадянам у випадках, передбачених статтями 34, 36 та 121 цього Кодексу, а також передачі земель загального користування садівницькому товариству та дачному кооперативу. Земельні торги не проводяться при безоплатній передачі земельних ділянок особам, статус учасника бойових дій яким надано відповідно до П.ів 19-21 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».</p>	<p>ч. 3 ст. 134 Земельного кодексу України від 25.10.2001 № 2768-III</p>	<p>військовослужбовці Учасники бойових дій та особи прирівняні до них відповідно до розділу II цього Закону</p>	
--	---	---	---

Пільги у частині адміністрування податків та фіскальних зборів для ветеранів, військовослужбовців та членів їх сімей

<p>Доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу по податку на доходи фізичних осіб.</p>	<p>Податковий кодекс України, стаття 165.</p> <p>Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».</p>	<p>Особи, зазначені у ст. 165 Податкового кодексу України, серед яких: ветерани; учасники бойових дій; військовослужбовці; особи, які проходять службу або працюють у підрозділах Національної гвардії України;</p>	
--	--	---	--

	<p style="text-align: center;">Стаття 165 Податкового кодексу України – «Доходи, які не включаються до розрахунку загального місячного (річного) оподаткованого доходу.</p> <p>165.1. До загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку не включаються такі доходи:</p> <p>165.1.1 сума державної та соціальної матеріальної допомоги, державної допомоги, компенсацій, вартість соціальних послуг та реабілітаційної допомоги (включаючи грошові компенсації особам з інвалідністю, на дітей з інвалідністю при реалізації індивідуальних програм реабілітації осіб з інвалідністю, суми допомоги по вагітності та пологах), винагород і страхових виплат, які отримує платник податку з бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування та у формі фінансової допомоги особам з інвалідністю з Фонду</p>	<p>поліцейські та працівники Національної поліції України, особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ.</p>	
--	--	---	--

	<p>соціального захисту осіб з інвалідністю згідно із законом, указами Президента України та актами Кабінету Міністрів України, а також вартість соціальної допомоги в натуральній формі малозабезпеченим сім'ям, що отримана від надавачів соціальних послуг відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», у тому числі (але не виключно):</p> <p>а) сума грошової допомоги, яка надається згідно із законом, указами Президента України та актами Кабінету Міністрів України членам сімей військовослужбовців, поліцейських чи осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, органів і підрозділів цивільного захисту, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які загинули (безвісно пропали) або померли під час виконання службових обов'язків та/або захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України;</p> <p>...</p>		
--	---	--	--

	<p>ж) сума грошової компенсації, що виплачується військовослужбовцям за належне їм для отримання жила приміщення;</p> <p>з) сума щорічної разової грошової допомоги, яка надається згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;</p> <p>и) сума грошової допомоги (у тому числі в натуральній формі), що надається фізичним особам або членам їхніх сімей (діти, дружина, батьки), військовослужбовцям, призваним на військову службу за призовом у зв'язку з мобілізацією, відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», та/або компенсаційні виплати з бюджету в межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період;</p> <p>...</p> <p>165.1.54. сума (вартість) благодійної допомоги:</p> <p>а) виплаченої (наданої) благодійниками, у</p>		
--	---	--	--

	<p>тому числі благодійниками - фізичними особами, які внесені до Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації, в порядку, визначеному Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», на користь: учасників бойових дій, військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язани х) та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців, працівників Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених відповідно до законів України військових</p>		
--	--	--	--

	<p>формувань, поліцейських та працівників Національної поліції України, які захищають (захищали) незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, беруть (брали) безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів; працівників підприємств, установ, організацій, які залучаються (залучалися) та беруть (брали) безпосередню участь в антитерористичній операції в районах її проведення, у забезпеченні здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій</p>		
--	--	--	--

	<p>та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, у порядку, встановленому законодавством, або на користь членів сімей таких учасників бойових дій, які під час участі в антитерористичній операції, участі в забезпеченні її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я, загинули, померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, отриманих під час участі в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи</p>		
--	---	--	--

	<p>безпосередньо в районах та у період здійснення зазначених заходів, чи визнані безвісно відсутніми в установленому порядку;</p> <p>...</p> <p>в) виплаченої (наданої) благодійниками, у тому числі благодійниками – фізичними особами, у порядку, визначеному Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», на користь:</p> <p>учасників бойових дій, військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних) та працівників Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, осіб рядового, начальницького складу, військовослужбовців, працівників Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, інших утворених</p>		
--	---	--	--

	<p>відповідно до законів України військових формувань, добровольчих формувань територіальних громад, поліцейських та працівників Національної поліції України, у тому числі тих, які зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я, загинули, померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, які захищають (захищали) незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, беруть (брали) безпосередню участь у відсічі збройної агресії та забезпеченні національної безпеки, усуненні загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності у період дії воєнного, надзвичайного стану в Україні, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, або на користь членів сімей таких учасників бойових дій;</p> <p>...</p> <p>військовослужбовців (резервістів), які зазнали поранення, контузії чи іншого ушкодження здоров'я, захищаючи незалежність, суверенітет та територіальну</p>		
--	---	--	--

	<p>цілісність України, під час безпосередньої участі у відсічі збройної агресії та забезпеченні національної безпеки, усуненні загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності у період дії воєнного, надзвичайного стану в Україні, у разі якщо такі особи безпосередньо перебували в районах здійснення зазначених заходів, або на користь членів сімей таких військовослужбовців (резервістів), які загинули, померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва».</p>		
<p>Пільги щодо сплати земельного податку для фізичних осіб. Звільнення від сплати податку.</p>	<p>Закон України від 22.10.1993 №3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p> <p>Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, стаття 281.</p> <p>Стаття 281 Податкового кодексу України «Пільги щодо сплати земельного податку для фізичних осіб. 281.1. Від сплати податку звільняються:</p>	<p>Ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».</p>	

	<p>281.1.4. ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;</p> <p>281.2. Звільнення від сплати податку за земельні ділянки, передбачене для відповідної категорії фізичних осіб п. 281.1 цієї статті, поширюється на земельні ділянки за кожним видом використання у межах граничних норм:</p> <p>281.2.1. для ведення особистого селянського господарства – у розмірі не більше ніж 2 гектари;</p> <p>281.2.2. для будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка): у селах – не більше ніж 0,25 гектара, в селищах – не більше ніж 0,15 гектара, в містах – не більше ніж 0,10 гектара;</p> <p>281.2.3. для індивідуального дачного будівництва - не більше ніж 0,10 гектара;</p> <p>281.2.4. для будівництва індивідуальних гаражів - не більше ніж 0,01 гектара;</p> <p>281.2.5. для ведення садівництва – не більше ніж 0,12</p>		
--	---	--	--

	<p>гектара.</p> <p>...</p> <p>281.4. Якщо фізична особа, визначена у п. 281.1 цієї статті, станом на 1 січня поточного року має у власності декілька земельних ділянок одного виду використання, площа яких перевищує межі граничних норм, визначених п. 281.2 цієї статті, така особа до 1 травня поточного року подає письмову заяву у довільній формі до контролюючого органу за місцем знаходження будь-якої земельної ділянки про самостійне обрання/зміну земельних ділянок для застосування пільги (далі – заява про застосування пільги).</p> <p>Пільга починає застосовуватися до обраних земельних ділянок з базового податкового (звітнього) періоду, в якому подано таку заяву, та діє до початку місяця, що настає за місяцем подання нової заяви про застосування пільги.</p> <p>У разі подання фізичною особою, яка станом на 1 січня поточного року має у власності декілька земельних ділянок одного виду використання, заяви про застосування пільги після 1 травня</p>		
--	---	--	--

	<p>поточного року пільга починає застосовуватися до обраних земельних ділянок з наступного податкового (звітнього) періоду.</p> <p>281.5. Якщо право на пільгу у фізичної особи, яка має у власності декілька земельних ділянок одного виду використання, виникає протягом календарного року та/або фізична особа, визначена у П.і 281.1 цієї статті, набуває право власності на земельну ділянку/земельні ділянки одного виду використання, така особа подає заяву про застосування пільги до контролюючого органу за місцем знаходження будь-якої земельної ділянки протягом 30 календарних днів з дня набуття такого права на пільгу та/або права власності.</p> <p>Пільга починає застосовуватися до обраних земельних ділянок з урахуванням вимог П.у 284.2 статті 284 цього Кодексу та діє до початку місяця, що настає за місяцем подання нової заяви про застосування пільги.</p> <p>У разі недотримання фізичною особою вимог абзацу першого цього П.у пільга</p>		
--	--	--	--

	починає застосовуватися до обраних земельних ділянок з наступного податкового (звітнього) періоду».		
<p>Звільнення від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб відповідно до розділу IV Податкового кодексу України.</p> <p>Звільнення від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з єдиного податку відповідно до глави 1 розділу XIV Податкового кодексу України.</p> <p>Звільнення від обов'язку нарахування, сплати та подання звітності з військового збору у складі податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб або єдиного податку відповідно до П.у 16¹ підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України.</p>	<p>П. 25 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI - 25. Самозайняті особи (фізичні особи – підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність), які мали або не мали найманих працівників, призвані на військову службу під час мобілізації або залучені до виконання обов'язків щодо мобілізації за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, під час особливого періоду, визначеного Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», на весь період їх військової служби звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб відповідно до розділу IV цього Кодексу, звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з єдиного податку відповідно до глави 1 розділу XIV</p>	Самозайняті особи (фізичні особи – підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність), які мали або не мали найманих працівників, призвані на військову службу під час мобілізації або залучені до виконання обов'язків щодо мобілізації за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, під час особливого періоду, визначеного Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».	

	<p>цього Кодексу, а також звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання звітності з військового збору у складі податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб або єдиного податку відповідно до п. 16¹ цього підрозділу.</p> <p><i>{Абзац перший п. 25 підрозділу 10 розділу XX в редакції Закону № 4113-IX від 04.12.2024 - щодо застосування див. абзац другий п. 1 розділу II}</i></p> <p>Підставою для такого звільнення є заява самозайнятої особи та копія військового квитка або копія іншого документа, виданого відповідним державним органом, із зазначенням даних про призов такої особи на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, які подаються до органу доходів і зборів за місцем податкової реєстрації самозайнятої особи протягом 10 днів після її демобілізації. Якщо демобілізована самозайнята особа перебуває на лікуванні (реабілітації) у зв'язку з виконанням обов'язків під час мобілізації, на особливий період, заява і копія</p>		
--	---	--	--

	<p>військового квитка або копія іншого документа, виданого відповідним державним органом, подаються протягом 10 днів після закінчення її лікування (реабілітації).</p> <p>Якщо самозайнята особа, призвана на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, має найманих працівників і на строк своєї військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, уповноважує іншу особу на виплату найманим працівникам заробітної плати та/або інших доходів, то обов'язок з нарахування та утримання податку на доходи фізичних осіб з таких виплат на строк військової служби самозайнятої особи несе ця уповноважена особа.</p> <p>Податок на доходи фізичних осіб, що був нарахований та утриманий уповноваженою особою з таких виплат фізичним особам, сплачується до бюджету демобілізованою самозайнятою особою протягом 180 календарних днів з першого дня її</p>		
--	--	--	--

	<p>демобілізації без нарахування штрафних і фінансових санкцій. При цьому демобілізована самозайнята особа у заяві, передбаченій у цьому П.і, зазначає дані про суми нарахованого та утриманого уповноваженою особою податку з найманих працівників протягом строку військової служби самозайнятої особи.</p> <p>Податкова звітність про суми податку, нарахованого та утриманого протягом строку військової служби самозайнятої особи уповноваженою особою з найманих працівників та інших фізичних осіб, подається демобілізованою самозайнятою особою у порядку та строки, встановлені цим Кодексом, без нарахування штрафних і фінансових санкцій, передбачених цим Кодексом.</p> <p>Цей П. застосовується з першого дня мобілізації, оголошеної Указом Президента України від 17 березня 2014 року № 303 «Про часткову мобілізацію», затвердженим</p>		
--	--	--	--

	Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про часткову мобілізацію».		
Пільги щодо сплати судового збору. Звільнення від сплати судового збору	<p>Закон України від 22.10.1993 № 3551-ХІІ «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»</p> <p>Ст. 5 Закону України «Про судовий збір» – «Пільги щодо сплати судового збору.</p> <p>1. Від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються:</p> <p>...</p> <p>8) особи з інвалідністю внаслідок Другої світової війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи;</p> <p>12) військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, – у справах, пов'язаних з виконанням військового обов'язку, а також під час виконання службових обов'язків;</p> <p>13) учасники</p>	<p>Особи, зазначені у п. 8, 12, 13, 16, 21, 22 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір»</p>	

	<p>бойових дій, постраждали учасники Революції Гідності, Герої України - у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав;</p> <p>16) позивачі - за подання позовів щодо спорів, пов'язаних з наданням статусу учасника бойових дій відповідно до п. 19–21 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;</p> <p>21) заявники – у справах за заявами про встановлення фактів, що мають юридичне значення, поданих у зв'язку із збройною агресією, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією території України, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, втрати документів, необхідних для отримання компенсації за пошкоджені та знищені об'єкти</p>		
--	--	--	--

	<p>нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, а також порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно;</p> <p>22) позивачі – у справах за позовами до держави-агресора Російської Федерації про відшкодування завданої майнової та/або моральної шкоди у зв'язку з тимчасовою окупацією території України, збройною агресією, збройним конфліктом, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно».</p>		
<p>Відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його розміру або звільнення від його сплати.</p>	<p>Закон України від 08.07.2011 №3674-VI «Про судовий збір».</p> <p>Стаття 8 Закону України «Про судовий збір» – відстрочення та розстрочення сплати судового збору, зменшення його</p>	<p>Військовослужбовці</p>	

	<p>розміру або звільнення від його сплати.</p> <p>1. Враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі за таких умов:</p> <p>1) розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача – фізичної особи за попередній календарний рік; або</p> <p>2) позивачами є:</p> <p>а) військовослужбовці».</p>		
--	--	--	--

Навчальне видання

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ
ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Методичні рекомендації

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
В. В. Шаблисто

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*
Редактор *О. М. Врублевська*

Підп. до друку 01.06.2026. Формат 60x84/16. Друк – цифровий.
Гарнітура – Times New Roman. Ум.-друк. арк. 8,95. Обл.-вид. арк. 9,63. Зам. № 05/26-мр

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, т. (056) 370-96-59.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру ДК № 8112 від 13.06.2024 р.